

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Syyteoikeuden vanhentumista koskevia rikoslain säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi niin, että tiettyjen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeus ei vanhene ennen kuin asianomistaja täyttää 28 vuotta. Tämä koskisi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä sekä alle 18-vuotiaaseen kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen. Syyteoikeuden vanhentumisaika jatkuisi vielä mainitun iän saavuttamisen jälkeen, jos vanhentumisaikaa on jäljellä rikoksen enimmäisrangaistukseen perustuvien yleisten vanhentumissäännösten perusteella. Rangaistuksen tuomitsemisen estävää vanhentumista ja tuomitun vankeusrangaistuksen raukeamista koskeviin säännöksiin ehdotetaan tehtäviksi syyteoikeuden poikkeuksellisen päättymisajankohdan edellyttämät muutokset. Näitä lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä erityissäännöksiä sovellettaisiin taannehtivasti jo vuonna 1999 tai sen jälkeen tehtyihin rikoksiin.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön mukaan vanhentumisajat eivät koske sen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Sen vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että syyteoikeus ei vanhennu, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa. Oikeus tuomita rangaistus näistä rikoksista ei myöskään vanhentuisi, eikä niistä tuomittu määrällinen vankeusrangaistus raukeaisi.

Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä koskeva rangaistussäännös. Sen mukaan sakolla rangaistaisiin sitä, joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä antaa oikeudellisesti

merkityksellisen tiedon käyttämällä toisen henkilön henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista viranomaisen myöntämää todistusta. Pakkokeinolakia muutettaisiin niin, että toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytön yhteydessä voitaisiin turvautua jokamiehen kiinniotto-oikeuteen ja henkilöntarkastukseen.

Rikoslakiin ehdotetaan myös otettavaksi lapsikaappausta koskeva rangaistussäännös, joka perustuisi lapsen omavaltaisesta huostaanotosta säädettyyn rangaistussäännökseen. Tekijä syöllistyisi lapsikaappaukseen, jos lapsen omavaltaisessa huostaanotossa lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukaten lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne ja lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä. Rangaistukseksi tuomittaisiin sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Lapsikaappauksesta voitaisiin jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksentekijä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos siihen on muu erityinen syy.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia sekä sotarikoksia ja ihmisyyttä vastaan kohdistuvia rikoksia koskevien muutosten lisäksi rikoslakiin ehdotetaan tehtäviksi eräitä teknisluonteisia, muun lainsäädännön muuttumiseen liittyviä muutoksia.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan nuorisorangaistuksesta annetusta laista kumottavaksi rikoslakiin otettava, rangaistuksen täytäntöönpanon vanhentumista koskeva säännös.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 2006 alussa.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1. Johdanto.....	4
2. Nykytila.....	5
2.1. Lainsäädäntö	5
Rikosoikeudellinen vanhentuminen ja siihen tässä esityksessä liittyvä lainsäädäntö.....	5
Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi	9
Lapsen omavaltainen huostaanotto ja lapsikaappaus	10
Rikoslain 34 a luvun ihmisryöstöä koskevat säännökset	11
2.2. Kansainvälinen vertailu.....	12
Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentuminen	12
Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai muun vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi	14
Lapsikaappaus	15
2.3. Lainsäädännön muuttamiseen liittyviä aloitteita.....	16
Rikosoikeudellinen vanhentuminen	16
Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi	18
Lapsikaappaus	18
2.4. Nykytilan arviointi.....	20
Yleistä rikosoikeudellisesta vanhentumisesta.....	20
Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentuminen	21
Lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyrikosten vanhentuminen	24
Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten vanhentuminen	26
Muut rikosoikeudellista vanhentumista koskevaan sääntelyyn liittyvät kysymykset.....	29
Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi	31
Lapsikaappaus	33
Rikoslain 34 a luvun eräiden säännösten muuttaminen	36
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	37
3.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi	37
3.2. Toteuttamisvaihtoehdot.....	37
Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentuminen	37
Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö	41
Lapsikaappaus	43
3.3. Keskeiset ehdotukset	47
4. Esityksen vaikutukset	49

5. Asian valmistelu.....	49
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	50
1. Lakiehdotusten perustelut.....	50
1.1. Laki rikoslain muuttamisesta.....	50
8 luku. Vanhentumisesta	50
16 luku. Rikoksista viranomaisia vastaan.....	52
25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista	54
34 a luku. Terrorisimirikoksista.....	59
48 a luku. Luonnonvararikoksista.....	59
1.2. Laki nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentin kumoamisesta.....	59
1.3. Laki pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta.....	59
1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	59
5 luku. Etsintä	59
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	60
3. Voimaantulo.....	60
4. Säättämisjärjestys	60
LAKIEHDOTUKSET	63
rikoslain muuttamisesta.....	63
nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentin kumoamisesta.....	66
pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta	66
LIITE	68
RINNAKKAISTEKSTIT	68
rikoslain muuttamisesta.....	68
pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta	74

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Tähän hallituksen esitykseen on koottu viime aikoina ilmenneisiin rikoslain (39/1889) muuttamistarpeisiin liittyvät lakiehdotukset, jotka koskevat rikosoikeudellista vanhentumista, lapsikaappauksen säätämistä rangaistavaksi erillisessä rangaistus-säännöksessä sekä toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan viranomaisen myöntämän asiakirjan käytön säätämistä rangaistavaksi, kun käyttö tapahtuu yksityisen henkilön erehdyttämiseksi.

Lapsiin kohdistuvat rikoslain 20 luvun mukaiset seksuaalirikokset saattavat useasta syystä tulla ilmi vasta niin pitkän ajan kulu-tua teosta, että rikos ehtii vanhentua. Seksuaalirikosten vanhentumisen kannalta ratkai-sevaksi voi tulla myös se, miksi rikoslain 20 luvun mukaiseksi rikokseksi teko arvioidaan tuomioistuinkäsittelyssä. Kun otetaan huomioon kysymyksessä olevien rikosten uhril-leen usein aiheuttama pitkäaikainen kärsimys ja muu vastaava vahingollisuus sekä lasten erityisen suojan tarve, on katsottu olevan pe-rusteita järjestelylle, jossa lapsiin kohdistuvi-en seksuaalirikosten vanhentumisaika alkaa tekoa myöhemmästä ajankohdasta eli esi-merkiksi rikoksen asianomistajan täysi-ikäiseksi tulemisesta. Tällainen lainsäädäntö-ratkaisu on omaksuttu useissa muissa maissa. Toisaalta tältä osin käyttökelpoisia ratkaisuja voi olla muitakin. Lähinnä kysymykseen saattaa tulla tiettyjen rikosten syyteoikeuden vanhentumisajan pidentäminen siitä, mikä se on niiden laissa säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella, tai vanhentumisajan säätäminen olemaan voimassa tietyn ajan asianomistajan täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeen.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumiseen liittyviä kysymyksiä on käsitelty myös eduskunnassa niitä koskevien kirjallisten kysymysten (KK 282/2003 vp ja 685/2003 vp) vuoksi.

Suomi on 28 päivänä joulukuuta 2000 ratifioinut Kansainvälisen rikostuomioistuimen Roomassa 17 päivänä heinäkuuta 1998 tehdyn perussäännön. Laki perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta (1284/2000) on tullut Suomessa voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2002, jolloin perussääntö on tullut kansainvälisesti voimaan riittävän määrän valtioita ratifioitua sen. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan mukaan rikosoikeudelliset vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Näistä rikoksista osa on sellaisia, joiden syyte-oikeus vanhentuu rikoslain 8 luvun 1 §:n nojalla. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan syyteoikeus ei vanhennu silloin, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus. Myös oikeus tuomita rangaistus näistä rikoksista ja niistä tuomittujen määräaikaisten vankeusrangai-stusten täytäntöönpano-oikeus vanhentuvat rikoslain 8 luvun säännösten nojalla.

Perustuslakivaliokunta (PeVL 27/2001 vp) ja lakivaliokunta (LaVM 32/2002 vp) ovat kiinnittäneet huomiota Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön ja kansallisen lainsäädännön vanhentumissäännösten ristiriitaisuuteen. Lakivaliokunta on samassa yhteydessä katsonut, että muiden lainsäädäntömuutosten vuoksi rikoslain uuden 8 luvun säännöksiin on tehtävä muitakin tekniluo-netaisia muutoksia ennen luvun voimaantuloa

vuoden 2006 alussa. Samaa tarvetta aiheuttavat eräät muutkin kuin lakivaliokunnan mietinnössä mainitut lainsäädäntötoimenpiteet.

Yksityisen henkilön erehdyttämistä henkilötietojen todistamiseen liittyvän asiakirjan väärinkäytöllä koskeva rikoslain 42 luvun 5 § kumottiin vuonna 1999. Kumoamista perusteltiin sillä (HE 6/1997 vp, s. 192), että pykälässä kuvattu epärehellisyys liittyy yleensä jonkin muun rikoksen tekemiseen. Väärän henkilötiedon antaminen viranomaiselle säädetään rangaistavaksi rikoslain 16 luvun 5 §:ssä. Käytännön ongelmaksi on havaittu se, että alaikäiset henkilöt käyttävät kysymyksessä olevia toisen henkilön asiakirjoja väärin hankkiakseen tupakkaa tai alkoholia taikka päästäkseen ravintoloihin tai alaikäisiltä kiellettyihin tilaisuuksiin. Menettelyä voidaan pitää moitittavana, koska siinä käytetään viranomaisen myöntämää asiakirjaa. Yksityiseen henkilöön kohdistuvalla henkilötodistuksen väärinkäytöllä myös estetään alaikäisten suojeluun liittyvien rajoitusten toteuttamista.

Rikoslain 25 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen omavaltainen huostaanotto, josta on säädetty rangaistukseksi sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tätä moitittavammasta menettelystä on katsottu olevan kysymys silloin, kun lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne. Esimerkiksi muissa pohjoismaissa tällaisista teoista voidaan tuomita rikoslain 25 luvun 5 §:ssä säädettyä enimmäisrangaistusta ankarampaan rangaistukseen. On mahdollista, että lapsen vieminen läheisen henkilön toimesta pois maasta ei täytä nykyisten ankarammin rangaistavien rikosten kuten vapaudenriiston tunnusmerkistöä. Tällaista lapsikaappausta koskeva erillinen rangaistussäännös on joka tapauksessa tarpeen havainnollisuudenkin vuoksi. On perusteltua, että rajatuissa tilanteissa tehtyjen vakavien tekojen ankarampi rangaistavuus näkyy selvästi rikoslaista. Lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen säätämisen yhteydessä joudutaan harkitsemaan erityisen toimenpiteistä luopumissäännöksen tarpeellisuutta ja sisältöä.

Eduskunnassa on tehty rikoslain muuttamisesta lakialoite (LA 60/2004 vp), jonka on alaikirjoittanut 108 kansanedustajaa ja jonka

mukaan rikoslain 25 lukuun olisi otettava uusi 5 a § enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksella rangaistavasta lapsikaappauksesta. Lakialoitteen lisäksi on tehty muitakin aloitteita lapsikaappauksen kriminalisoimiseksi ja sen rangaistusuhkan säätämiseksi ankarammaksi kuin lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevassa rangaistussäännöksessä.

Rikoslain 34 a luvun eräissä säännöksissä mainitaan rikoksena ihmisryöstö, vaikka tämä rikosnimike poistui rikoslaista sen muuttamisesta annetulla 1 päivänä elokuuta 2004 voimaan tulleella lailla 650/2004. Kyseisiin säännöksiin on tehtävä viimeksi mainitun lain edellyttämät muutokset.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

Rikosoikeudellinen vanhentuminen ja siihen tässä esityksessä liittyvä lainsäädäntö

Rikoslain 8 luvun syyteoikeuden vanhentumista koskevat säännökset

Rikosoikeudellisesta vanhentumisesta säädetään rikoslain 8 luvussa. Luku on uudistettu kokonaisuudessaan lailla 297/2003, joka tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006. Mainittua uutta lukua ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi ja, jollei muuta todeksi, sitä tarkoitetaan tässä esityksessä puhuttaessa rikoslain 8 luvusta. Siinä säädetään syyteoikeuden vanhentumisajoista ja niiden alkamisesta, syyteoikeuden vanhentumisen katkaisemisesta ja syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisesta. Lisäksi luvussa säädetään rangaistuksen ja menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta, tuomitun rangaistuksen ja menettämisseuraamuksen raukeamisesta, kuoleman ja ulosoton vaikutuksesta täytäntöönpanoon sekä vanhentumisajan päättymisen laskemisesta.

Rikoslain 8 luvun 1 §:ssä säädetään syyteoikeuden vanhentumisesta. Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei van-

hennu. Syyteoikeus vanhentuu, jollei syytetä ole nostettu

1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden,

2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta,

3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja

4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta tai sakkoo.

Pykälän 3 momentissa säädetään lisäksi erityisistä virka- ja ympäristörikoksiin liittyvistä vanhentumisajoista.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n mukaan syyteoikeuden vanhentumisaika lasketaan rikoksen tekopäivästä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä säädetään laiminlyönti rangaistavaksi, syyteoikeus alkaa vanhentua, kun laiminlyöty teko olisi viimeistään tullut tehdä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä edellytetään määrätyn seurauksen syntymistä, aika lasketaan tuon seurauksen ilmenemispäivästä. Jos rikolliseen tekoon sisältyy lainvastaisen asian tilan ylläpitäminen, syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa vasta sellaisen tilan päättymisestä.

Rikoslain 8 luvun 4 §:n mukaan syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan hakemuksesta jatkaa kerran yhdellä vuodella, jos

1) rikoksen esitutkinta vaatii erityisiä, aikaa vieviä tutkintatoimenpiteitä, joiden vuoksi tutkinta olisi vanhentumisaajan päättyessä selvästi keskeneräinen,

2) rikos on tullut esitutkintaan poikkeuksellisen myöhään tai

3) rikoksesta vastaajaksi haastettava pakollee eikä hänelle sen vuoksi todennäköisesti saataisi annetuksi haastetta tiedoksi ennen vanhentumisaajan päättymistä

ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisaajan jatkamista.

Syyteoikeuden vanhentumista koskevaan sääntelyyn tehtävillä muutoksilla on yhteys rikoslain 8 luvun 6 §:ään, jossa säädetään rangaistuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta. Pykälän 1 momentin mukaan oikeus tuomita rangaistus rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistusta muusta

kuin 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei saa tuomita, kun 2 §:ssä mainitusta päivästä on kulunut

1) kolmekymmentä vuotta, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden,

2) kaksikymmentä vuotta, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta,

3) kymmenen vuotta, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kaksi vuotta tai sakkoo.

Tuomittu rangaistus raukeaa rikoslain 8 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan, jos sitä koskeva tuomio ei ole tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen 2 momentissa tarkoitettua ajan täyttymistä.

Rikoslain 8 luvun 10 §:n 1 momentissa säädetään, että elinkautinen vankeusrangaistus ei raukea. Pykälän 2 momentin mukaan määräaikainen vankeusrangaistus raukeaa, jollei rangaistuksen täytäntöönpano ole lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä laskettuna alkanut momentissa tarkemmin määrättyssä määrääjässä, jonka kesto riippuu rangaistuksen pituudesta.

Seksuaalirikosten vanhentumisaajat

Rikoslain 20 luvun 6-8 § koskevat ainoastaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvia tekoja. Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, 7 §:ssä törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 8 §:ssä seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.

Alle 18-vuotiaan lapsen ja nuoren ollessa seksuaalirikoksen uhrina sovellettavaksi voivat tulla hyväksikäyttöä koskevien säännösten lisäksi myös rikoslain 20 luvun raiskausta (1 §), törkeää raiskausta (2 §), pakottamista sukupuoliyhteyteen (3 §), pakottamista seksuaaliseen tekoon (4 §) ja seksuaalista hyväksikäyttöä (5 §) koskevat säännökset. Rikoslain 20 luvun 9 §:n mukainen paritus ja 9 a §:n mukainen törkeä paritus voivat myös kohdistua alaikäiseen. Sovellettavaksi voi tulla myös rikoslain 17 luvun 22 § (sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken).

Seksuaalirikoksista säädettyt enimmäisrangaistukset ovat rikoslain 20 luvun 8 §:ssä

säädettyä lukuun ottamatta siinä määrin ankaria, että rikosten syyteoikeuden vanhentumisajat ovat vastaavasti pitkiä. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin ja 2 §:n 1 momentin mukaisesti syyteoikeus vanhentuu tekoapäivästä laskettuna kahdessakymmenessä vuodessa törkeän raiskauksen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta sekä kymmenessä vuodessa raiskauksen, sukupuoliyhteyteen pakottamisen, seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, parituksen ja törkeän parituksen osalta. Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken vanhentuu viidessä vuodessa ja seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta kahdessa vuodessa tekopäivästä.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia, joita ovat perussäännön 5 artiklan mukaan joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan, sotarikokset ja hyökkäysrikos.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 6 artiklan mukaan joukkotuhonnassa on tarkoituksena kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittäminen kokonaan tai osittain. Teko voi toteutua viidellä eri tavalla:

- a) ryhmän jäsenten surmaaminen,
- b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vammien aiheuttaminen ryhmän jäsenille,
- c) tahallinen sellaisten elinehtojen asettaminen ryhmälle, joiden tarkoituksena on sen fyysinen hävittäminen kokonaan tai osittain,
- d) ryhtyminen sellaisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on syntyvyyden ehkäiseminen ryhmän keskuudessa,
- e) lasten siirtäminen pakolla ryhmästä toiseen.

Rikokset ihmisyyttä vastaan on määritetty Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 artiklan 1 kappaleessa niin, että sellainen rikos tarkoittaa mitä tahansa seuraavista teoista, kun se tehdään osana siviili-väestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjes-

telmällistä hyökkäystä ja hyökkäyksestä tietoisena:

- a) murha,
 - b) tuhoaminen,
 - c) orjuus,
 - d) väestön karkottaminen tai pakolla siirtäminen,
 - e) vangitseminen tai muu vakava fyysisen vapauden riisto kansainvälisen oikeuden perustavaa laatua olevien määräysten vastaisesti,
 - f) kidutus,
 - g) raiskaus, seksuaalinen orjuus, pakkoprostituutio, pakkoraskaus, pakkosterilisaatio tai muu yhtä törkeä seksuaalisen väkivallan muoto,
 - h) tunnistettavissa olevaan ryhmään tai yhteisöön kohdistuva vaino poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin tai uskonnon perusteella tai sukupuolen perusteella, niin kuin tämä käsite on määritelty 3 kappaleessa, tai muilla perusteilla, jotka yleisesti katsotaan kielletyiksi kansainvälisen oikeuden nojalla, muun tässä kappaleessa tarkoitetun teon tai tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan rikoksen yhteydessä,
 - i) tahdonvastainen katoaminen,
 - j) rotuerottelu,
 - k) muut samanlaatuiset epäinhimilliset teot, joilla tahallisesti aiheutetaan suurta kärsimystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan vakavasti henkistä tai fyysisistä terveyttä.
- Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 8 artiklan 1 kappaleen mukaan se on toimivaltainen käsittelemään sotarikoksia erityisesti silloin, kun ne on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai osana sellaisten rikosten laajamittaista tekemistä. Artiklan 2 kappaleen lukuisissa kohdissa sotarikokset on määritelty tarkemmin. Niihin kuuluvat artiklan kohdissa tehdyin rajauksin 12 päivänä elokuuta 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten törkeät rikokset, muut vakavat kansainvälisiin aseellisiin selkkauksiin sovellettavan oikeuden ja tapojen loukkaukset, valtiolisäisten aseellisten selkkausten osalta vakavat mainittujen yleissopimusten yhteisen 3 artiklan loukkaukset sekä muut vakavat valtiolisäisiin selkkauksiin sovellettavan oikeuden ja tapojen loukkaukset, kansainvä-

lisen oikeuden järjestelmän puitteissa.

Hyökkäysrikoksen määrittelyä koskevien oikeudenkäytön ennustettavuuteen ja rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteen liittyvien vaikeuksien vuoksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä ei ole määriteltä hyökkäysrikosta. Perussäännön 5 artiklan 2 kappaleen mukaan Kansainvälinen rikostuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään hyökkäysrikosta sen jälkeen, kun 121 ja 123 artiklan mukaisesti on hyväksytty määräys, jossa rikos määritellään ja jossa täsmennetään ehdot, joiden mukaisesti tuomioistuin käyttää toimivaltaansa tämän rikoksen suhteen. Tällaisen määräyksen tulee olla yhdenmukainen Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan asianomaisten määräysten kanssa.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia vastaavat rikokset Suomen lainsäädännössä

Suomessa on vuonna 1955 annetulla lailla saatettu voimaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 8 artiklan useissa kappaleissa ja kohdissa tarkoitetut, vuonna 1949 Genevessä tehdyt neljä sopimusta maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta ja siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (SopS 8/1955).

Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan säädetään rikoslain 11 luvussa, jossa ei säädetä rangaistavaksi hyökkäysrikosta. Kansalliseen lainsäädäntöön otetuilla säännöksillä ei voida rajoittaa tai ohjata kansainvälisellä tasolla tapahtuvia puuttumisia hyökkäyste-koihin, eivätkä puuttumiset myöskään edellytä kansallisista lainsäädäntöä. Hyökkäyssodan kriminalisointiin on myös katsottu liittyvän lainsäädäntötekniisiä ongelmia (HE 94/1993 vp, s. 25). Vastuu hyökkäysrikoksista onkin kansainvälisen rikosoikeuden säännösten varassa.

Rikoslain 11 luvun 1 §:n mukaan sodankäyntirikoksesta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi se, joka sotatoimessa

1) käyttää kiellettyä sodankäyntitapaa tai taisteluvälinettä,

2) väärinkäyttää haavoittuneita tai sairaita suojaavaa kansainvälistä tunnusmerkkiä taikka

3) muulla tavoin rikkoo Suomea velvoittavan sodankäyntiä koskevan kansainvälisen sopimuksen määräyksiä tai yleisesti tunnustettuja ja vakiintuneita kansainvälisen oikeuden mukaisia sodan lakeja tai tapoja.

Yritys on rangaistava.

Rikoksenteijä on rikoslain 11 luvun 2 §:n mukaan tuomittava törkeästä sodankäyntirikoksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi, jos sodankäyntirikoksessa

1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan,

2) aiheutetaan erittäin suurta ja laaja-alaista taloudellista vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen raa'alla tai jummalla tavalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Yritys on rangaistava.

Rikoslain 11 luvun 3 §:n mukaan, jos sodankäyntirikos, huomioon ottaen aiheutettu seuraus tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava lievästä sodankäyntirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 11 luvun 4 §:ssä säädetään rangaistavaksi ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa. Siihen syyllistyy se, joka rikkoo tai jättää täyttämättä sen, mitä Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten tai yleisesti tunnustettujen ja vakiintuneiden kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaan on noudatettava haavoittuneiden, sairaiden tai hädänalaiseen tilaan joutuneiden aseman turvaamiseksi, sotavankien kohtelussa tai siviilihenkilöiden suojelussa sodan, aseellisen selkkauksen tai miehityksen aikana. Rangaistukseksi on tuomittava vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. Yritys on rangaistava. Ellei pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen rikkomisen laatu, aiheutettujen seurausten vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, rikoksenteijää ei tuomita ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa tai sen yrittämisestä.

tä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

Rikoslain 11 luvun 5 §:n mukaan, jos ihmisoikeuksien loukkaamisessa poikkeuksellisissa oloissa

1) saatetaan useita ihmisiä hengenvaaraan tai

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla,

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Rikoslain 11 luvun 6 §:ssä säädetään rangaistavaksi joukkotuhonta. Siihen syyllistyy se, joka jonkin kansallisen, rodullisen, etrinen tai uskonnollisen ryhmän taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämiseksi kokonaan tai osittain

1) surmaa ryhmän jäseniä,

2) aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja,

3) ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän piirissä,

4) pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen tai

5) muulla vastaavalla tavalla olennaisesti huonontaa ryhmän elinehtoja.

Rangaistukseksi joukkotuhonnasta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 11 luvun 7 §:n mukaan se, joka 6 §:ssä mainitussa tarkoituksessa

1) sopii toisen kanssa joukkotuhonnan tekemisestä tai

2) laatii joukkotuhontasuunnitelman,

on tuomittava joukkotuhonnan valmistelusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Rikoslain 8 luvun säännösten mukaan ainostaan joukkotuhonta on rikoslain 11 luvussa rangaistavaksi säädetyistä rikoksista sellainen, jonka syyteoikeus ei vanhennu, josta oikeus tuomita rangaistus ei vanhennu ja josta tuomittu elinkautinen vankeusrangaistus ei raukea.

Muu rikosoikeudelliseen vanhentumiseen tässä esityksessä liittyvä lainsäädäntö

Rikoslain 48 luvun 8 §:ssä säädetään, että

muiden ympäristörिकosten kuin ympäristörikkomuksen lyhin vanhentumisaika on kymmenen vuotta. Kysymyksessä oleva säännös on kumottu rikoslain 8 luvun uudistamisen yhteydessä lailla 297/2003, joka tulee voimaan vuoden 2006 alussa. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään, että ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennussuojelurikoksen vanhentumisaika on kymmenen vuotta.

Suomen talousvyöhykettä koskevan lainsäädännön käsittelyn yhteydessä (HE 53/2004 vp) rikoslain 48 luvun 8 §:ää on muutettu niin, että siihen on lisätty toinen virke, jonka mukaan aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä annetun lain 28 §:ssä tarkoitetun, ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn, 48 luvun 1—4 §:ssä rangaistavaksi säädetyin teon vanhentumisaika on kuitenkin kolme vuotta. Mainitun lain nimike on muutettu lailla 238/2005 laiksi aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä.

Lisäksi Suomen talousvyöhykkeen myötä rikoslain 48 a lukuun on lisätty uusi 7 §. Sen mukaan ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisestä saa tuomita vain sakkoo, jollei Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella ole toisin säädetty. Pykälässä tarkoitettua kalastusrikoksen lyhin vanhentumisaika on kolme vuotta. Suomen talousvyöhykkeeseen liittyvä laki rikoslain muuttamisesta (1067/2004) tuli voimaan 1 päivänä helmikuuta 2005.

Nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 6 §:n 4 momentissa säädetään nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon raukeamisesta. Säännöksen mukaan nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi

Rikoslain 42 luvun 5 § kumottiin vuonna 1999 oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien rikoslain

säännösten uudistamisen yhteydessä. Kumotun säännöksen mukaan sitä, joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä käyttäen toisen passia, työtodistusta tai muuta sen kaltaista todistusta, oli rangaistava (enintään kolmekymmenellä päivällä) sakolla.

Rikoslain 16 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistavaksi väärän henkilötiedon antaminen. Pykälän mukaan se, joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä väärin tai antaa muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon taikka sanotussa tarkoituksessa käyttää toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta, on tuomittava väärän henkilötiedon antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Lapsen omavaltainen huostaanotto ja lapsikaappaus

Rikoslain 25 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen omavaltainen huostaanotto. Säännöksen mukaan, jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava lapsen omavaltaisesta huostaanotosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä lapsen omavaltaisesta huostaanotosta, jos se olisi vastoin lapsen etua. Ennen syytteen nostamista on kuultava sen kunnan sosiaalilautakuntaa, jossa lapsella on asuinpaikka tai jossa lapsi oleskelee tai jolla muuten ilmeisesti on parhaat tiedot lapsesta.

Lapsen omavaltainen huostaanotto saattaa sisältää piirteitä, jotka tekevät teon rikoslain 25 luvun 5 §:ssä säädettyä ankarammin rangaistavaksi. Lähinnä kysymykseen tulevat eräät muut rikoslain 25 luvun vapautteen kohdistuvat rikokset kuten vapaudenriisto (1 §; ankarin säädetty rangaistus kaksi vuotta vankeutta), törkeä vapaudenriisto (2 §; ankarin säädetty rangaistus neljä vuotta vankeutta) tai pakottaminen (8 §; ankarin säädetty rangaistus kaksi vuotta vankeutta).

Suomen rikoslainsäädännössä ei ole kan-

sainvälistä lapsikaappausta koskevaa rangaistussäännöstä, joka koskisi lapsen luvaton poistamista asuinvaltiostaan tai hänen palauttamatta jättämistään asuinvaltioonsa. Suomi kuuluu kahteen kansainväliseen yleissopimukseen, joiden tarkoituksena on palauttaa kaapattu lapsi toiseen sopimusvaltioon. Luxemburgissa 20 päivänä toukokuuta 1980 tehty lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa ja lasten palauttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 56/1994; jäljempänä Euroopan neuvoston sopimus) ja Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehty yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus (SopS 57/1994; jäljempänä Haagin sopimus) ovat tulleet Suomessa voimaan 1 päivänä elokuuta 1994.

Euroopan neuvoston sopimuksella ja Haagin sopimuksella on useita samankaltaisia piirteitä. Niillä pyritään kansainvälisten lapsikaappausten ennalta ehkäisemiseen sekä kaapatun lapsen turvalliseen ja nopeaan palauttamiseen. Euroopan neuvoston sopimus on laadittu vieraassa valtiossa lapsen huoltoa annettujen päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeviksi sopimukseksi. Haagin sopimus ei sitä vastoin ole vieraassa valtiossa annettujen päätösten täytäntöönpanoa koskeva sopimus. Siinä säännellään lapsen tosiasiallista palauttamista lapsikaappauksen jälkeen Haagin sopimuksen mukaan lapsen palauttaminen tulee kysymykseen vain silloin, kun lapsen ja hänen oikeudellisen huoltajansa välillä on myös tosiasiallisesti vallinnut huoltosuhde tai jos tällainen tosiasiallinen huoltosuhde olisi syntynyt, jollei kaappausta olisi tapahtunut. Käytännössä näistä sopimuksista sovelletaan yleismaailmallisena ja lapsikaappaustilanteiden ratkaisemiseen paremmin soveltuvana Haagin sopimusta.

Maaliskuun 1 päivänä 2005 on Suomessa alettu täysipainoisesti soveltaa Euroopan unionin neuvoston asetusta tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta eli nk. Bryssel II a -asetusta ((EY) N:o 2201/2003, EYVL N:o L 338, 23.12.2003, s. 1—29). Asetuksessa on Haagin lapsikaap-

paussopimuksella luotua järjestelmää täydentäviä säännöksiä. Asetuksen 11 artiklassa säännellään lapsen palauttamiseen liittyvästä menettelystä ja palauttamisesta kieltäytymisestä. Asetuksen 10 artikla koskee toimivaltaita lapsikaappaustapauksissa.

Konsulipalvelulain (498/1999) 31 ja 32 §:ssä on säännöksiä ulkoasiainministeriön ja Suomen ulkomaanedustustojen toiminnasta lapsikaappaustapauksissa. Nämä koskevat tapauksia, joissa lapsikaappausten käsittelyssä on mukana lapsikaappaussopimukseen kuulumaton valtio. Edustuston avustamisvelvollisuus koskee lapsikaappausta eli lapsen luvaton poisviemistä tai palauttamatta jättämistä suurin piirtein sellaisena, joksi se on määritelty edellä mainituissa sopimuksissa.

Haagin sopimuksen kansalliseen voimaansaattamiseen valmistautumisen yhteydessä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin (361/1983) lisättiin vuonna 1994 muun ohessa uusi 5 luku, joka koskee lapsen palauttamista Haagin sopimuksen nojalla. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 30 §:n mukaan ja yhdenmukaisesti Haagin sopimuksen 1 artiklan a kohdan kanssa lapsen palauttaminen tulee kysymykseen sekä asuinvaltiostaan luvattomasti vietyä että sinne luvattomasti palauttamatta jätettyä lapsen osalta.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 32 §:n 1 momentissa säädetään Haagin sopimuksen 3 artiklan 1 kappaletta vastaavasti, että lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä luvattomana, jos

1) se loukkaa lapsen huoltoa koskevia oikeuksia, jotka kuuluvat henkilölle, laitokselle tai muulle toimielimelle, joko yksin tai yhdessä, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan, missä lapsella välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä oli asuinpaikka ja

2) näitä oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty, joko yksin tai yhdessä, taikka olisi käytetty, jos poisviemistä tai palauttamatta jättämistä ei olisi tapahtunut.

Lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä ei ole lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 32 §:n 2 momentin

mukaan pidettävä luvattomana, jos 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen oikeuksien haltija on antanut menettelyyn suostumuksensa taikka on sen joko nimenomaisesti tai hiljaisesti hyväksynyt. Lain 33 §:ssä säädetään Haagin sopimuksen 5 artiklan a kohtaan perustuen, että lapsen huoltoa koskevilla oikeuksilla tarkoitetaan lain 5 luvussa oikeuksia ja velvollisuuksia huolehtia lapsen henkilöä koskevista asioista, erityisesti oikeutta määrätä lapsen asuinpaikasta.

Haagin sopimuksen 4 artiklan mukaan yleissopimuksen soveltaminen lakkaa lapsen täyttäessä 16 vuotta. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 34 §:n 2 momentin ja 46 §:n 3 momentin mukaan lasta ei voida määrätä palautettavaksi tai lapsen palauttamisesta annetun määräyksen täytäntöönpanoon ryhtyä, kun lapsi on täyttänyt 16 vuotta.

Rikoslain 34 a luvun ihmisryöstöä koskevat säännökset

Rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn rikokseen voi muun ohessa syyllistyä ihmisryöstön tekemisellä. Luvun 5 §:ssä säädetään rangaistavaksi terrorismin rahoittaminen, jolla pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan voidaan antaa tai kerätä varoja muun ohessa ihmisryöstöä varten.

Rikoslain muuttamisesta annetulla, 1 päivänä elokuuta 2004 voimaan tullella lailla 650/2004 rikoslain 25 lukua vapautteen kohdistuvista rikoksista on muutettu. Rikoslain 25 lukuun otettiin tuolloin ihmiskauppaa (3 §) ja törkeää ihmiskauppaa (3 a §) koskevat säännökset. Siihen asti ihmisryöstöä koskenut luvun 3 § muutettiin siis koskemaan ihmiskauppaa, minkä vuoksi ihmisryöstö poistui rikoksena lainsäädännöstä. Rikoslain muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE 34/2004 vp, s. 101) mukaan törkeää ihmiskauppaa koskeva rikoslain 25 luvun uusi 3 a § kattaa ihmisryöstösäännöksen mukaiset tekemuodot ja lisäksi eräistä kansainvälisistä velvoitteista johtuvat tekemuodot. Törkeästä ihmiskaupasta on tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi kuten aikaisemman lain mukaisesta ihmisryöstöstä.

2.2. Kansainvälinen vertailu

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentuminen

Ruotsi

Rikoskaaren 35 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan syyteoikeus vanhentuu

1) kahdessa vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään yksi vuosi vankeutta,

2) viidessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin yksi vuosi vankeutta mutta enintään kaksi vuotta vankeutta,

3) kymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta mutta enintään kahdeksan vuotta vankeutta,

4) viidessätoista vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta tietyn ajaksi yli kahdeksan vuotta ja

5) kahdessakymmenessä viidessä vuodessa, jos rikoksesta voidaan tuomita elinkautinen vankeusrangaistus.

Rikoskaaren 35 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vanhentumisajat lasketaan pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä. Rikoskaaren 35 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan eräiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisaika alkaa kulua vasta siitä, kun asianomistaja täyttää tai olisi täyttänyt kahdeksantoista vuotta. Tämä koskee seuraavia rikoksia ja niiden yrityksiä (suluissa mainittu laissa säädettyt enimmäisrangaistukset):

- rikoskaaren 6 luvun 1 §:n mukainen raiskaus (neljä tai kuusi vuotta vankeutta) ja törkeä raiskaus (kymmenen vuotta vankeutta),

- rikoskaaren 6 luvun 2 §:n mukainen seksuaalinen pakottaminen (kaksi vuotta vankeutta) tai törkeä seksuaalinen pakottaminen (kuusi vuotta vankeutta),

- rikoskaaren 6 luvun 3 §:n mukainen rikosentekijästä riippuvaisessa asemassa olevan seksuaalinen hyväksikäyttö (kaksi vuotta vankeutta) ja mainitun rikoksen törkeä tekomuoto (neljä vuotta vankeutta),

- rikoskaaren 6 luvun 4 §:n mukainen lapsen (alle 15-vuotiaaseen ja joissakin tapauksissa 15-17-vuotiaaseen) kohdistunut raiskaus (kuusi vuotta vankeutta) ja lapsen koh-

distunut törkeä raiskaus (kymmenen vuotta vankeutta),

- rikoskaaren 6 luvun 5 §:n mukainen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (neljä vuotta vankeutta),

- rikoskaaren 6 luvun 6 §:n mukainen lapsen kohdistunut seksuaalinen väkivalta (kaksi vuotta vankeutta) ja sen törkeä tekomuoto (kuusi vuotta vankeutta),

- rikoskaaren 6 luvun 8 §:n 3 momentin mukainen törkeä lapsen hyväksikäyttö seksuaalista poseerausta varten (kuusi vuotta vankeutta) ja

- rikoskaaren 6 luvun 12 §:n mukaiset paritus (neljä vuotta vankeutta) ja törkeä paritus (kahdeksan vuotta vankeutta).

Alaikäisiin uhreihin liittyvä rikoskaaren 35 luvun 4 §:n 2 momentti ei koske rikoskaaren 6 luvussa rangaistavaksi säädettyistä teoista sukupuoliyhteyttä lähisukulaisen kanssa (7 §; laissa säädetty enimmäisrangaistus yksi vuosi tai kaksi vuotta vankeutta), lapsen hyväksikäyttöä seksuaalista poseerausta varten (8 §:n 1 ja 2 momentti; kaksi vuotta vankeutta), seksuaalipalvelujen ostamista lapselta (9 §; kaksi vuotta vankeutta), seksuaalista häirintää (10 §; kohdistuu aina alle 15-vuotiaisiin; kaksi vuotta vankeutta) ja seksuaalipalvelujen ostamista (11 §; kuusi kuukautta vankeutta).

Rikoskaaren 6 luku ja 35 luvun 4 §:n 2 momentti on uudistettu 1 päivänä huhtikuuta 2005 voimaan tulleella lailla rikoskaaren muuttamisesta (2005:90). Aikaisemmin eräiden alle viisitoistavuotiaaseen kohdistuneiden seksuaalirikosten tai niiden yritysten syyteoikeuden vanhentumisaika alkoi siitä, kun asianomistaja täytti tai olisi täyttänyt viisitoista vuotta. Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä myös laajennettiin niiden rikosten piiriä, jotka kuuluvat vanhentumisen erityisen alkamisajan piiriin. Tarkkaa vertailua on kuitenkin vaikea tehdä rikoskaaren 6 luvun sisällöllisten muutosten vuoksi. Joka tapauksessa vanhentumisen erityinen alkamisaika tuli koskemaan paritusrikoksia ja törkeää lapsen hyväksikäyttöä seksuaalista poseerausta varten. Toisaalta aikaisemmin rikoskaaren 6 luvun 6 §:ssä rangaistavaksi säädetty sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa poistettiin erityisen vanhentumisen järjestelmän piiristä.

Norja

Rikoslain 67 § :n 1 momentin mukaan syyteioikeus vanhentuu

1) kahdessa vuodessa, jos laissa säädetty ankarin rangaistus on sakko tai enintään yksi vuosi vankeutta,

2) viidessä vuodessa, jos laissa säädetty ankarin rangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta,

3) kymmenessä vuodessa, jos laissa säädetty ankarin rangaistus on enintään kymmenen vuotta vankeutta,

4) viidessätoista vuodessa, jos rikoksesta voidaan tuomita enintään viidentoista vuoden määräaikainen vankeusrangaistus ja

5) kahdessakymmenessäviidessä vuodessa, jos vankeutta voidaan tuomita enintään kaksikymmentäyksi vuotta.

Rikoslain 68 §:n 1 momentin mukaan vanhentumisaika alkaa pääsääntöisesti kulua rikoksen tekopäivästä. Jos kysymyksessä on 195 tai 196 §:ssä tarkoitettu rikos, vanhentumisaika lasketaan kuitenkin siitä, kun asianomistaja täyttää 18 vuotta.

Rikoslain 195 §:ssä säädetään rangaistavaksi sukupuolinen kanssakäyminen alle 14-vuotiaan lapsen kanssa. Rangaistukseksi tuomitaan enintään kymmenen vuotta vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan voidaan eräissä lähinnä teon törkeäksi tekevissä tapauksissa (esimerkiksi usea tekijä, erityisen loukkaava teko, kohdistuminen alle 10-vuotiaaseen lapseen tai tekijän syyllistyminen aikaisemmin vastaavaan rikokseen) tuomita enintään kahdenkymmenen vuoden vankeusrangaistus. Rikoslain 196 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen kanssakäyminen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Teosta voidaan tuomita enintään viisi vuotta vankeutta tai eräissä lähinnä teon törkeäksi tekevissä tapauksissa enintään viisitoista vuotta vankeutta.

Erityistä vanhentumisaajan alkamista ei ole kytketty muihin seksuaalirikoksiin, jotka voivat kohdistua myös lapsiin (esimerkiksi rikoslain 191 §:n mukainen raiskaus) tai änoastaan lapsiin (esimerkiksi rikoslain 199 §:n mukainen seksuaalinen kanssakäyminen tekijän huolenpidon tai valvonnan alaisena olevan alle 18-vuotiaan kanssa).

Tanska

Rikoslain 93 §:n 1 momentin mukaan syyteioikeus vanhentuu

1) kahdessa vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään yksi vuosi vankeutta tai jos rikoksesta ei tuomita sakkoo ankarampaa rangaistusta,

2) viidessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on neljä vuotta vankeutta,

3) kymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on kymmenen vuotta vankeutta ja

4) viidessätoista vuodessa, jos rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin vankeutta määrääjäksi.

Rikoslain 93 §:n 3 momentin mukaan vanhentumisaika on joka tapauksessa eräissä seksuaalirikoksissa kymmenen vuotta.

Rikoslain 94 §:n 1 momentin mukaan syyteioikeuden vanhentumisaika lasketaan pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä. Pykälän 4 momentin mukaan eräissä lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa vanhentumisaika lasketaan kuitenkin siitä, kun asianomistaja täyttää 18 vuotta. Tämän erityisen vanhentumisen alkamisajankohdan piiriin kuuluvat seuraavat rikokset, joista säädettyt enimmäisrangaistukset mainitaan suluissa:

1) rikoslain 216 §:n mukainen raiskaus (kahdeksan tai kaksitoista vuotta vankeutta),

2) rikoslain 217 §:n mukainen pakottaminen sukupuoliyhteyteen (neljä vuotta vankeutta),

3) rikoslain 218 §:n mukainen henkisesti sairaan tai jälkeenjääneen hyväksikäyttäminen (neljä vuotta vankeutta),

4) rikoslain 219 §:n mukainen laitoksessa olevan hyväksikäyttäminen (neljä vuotta vankeutta),

5) rikoslain 220 §:n mukainen rikoksenteijästä riippuvaisen aseman hyväksikäyttäminen (yksi vuosi vankeutta tai alle 21-vuotiaaseen kohdistuvana kolme vuotta vankeutta),

6) rikoslain 222 §:n mukainen alle 15-vuotiaan lapsen kanssa sukupuoliyhteydessä oleminen (kahdeksan vuotta vankeutta tai esimerkiksi lapsen ollessa alle 12-vuotias tai pakon käyttämisen liittyessä tekoon kaksitoista vuotta vankeutta) ja

7) rikoslain 223 §:n 1 momentin mukainen sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan kanssa, kun asianomistaja on esimerkiksi tekijän adoptiolapsi tai hänen opetuksessaan (neljä vuotta vankeutta).

Tanskassakaan seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta (rikoslain 223 a §; enimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta) ei ole erityisen vanhentumissääntelyn piirissä.

Saksa

Rikoslain 78 §:n 3 momentin mukaan syyte oikeus vanhentuu eräin aikaisemmin pykälässä mainitun poikkeuksin

1) kolmessakymmenessä vuodessa, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus,

2) kahdessakymmenessä vuodessa, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on yli kymmenen vuotta vankeutta,

3) kymmenessä vuodessa, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on yli viisi vuotta mutta enintään kymmenen vuotta vankeutta,

4) viidessä vuodessa, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on yli yksi vuosi mutta enintään viisi vuotta vankeutta ja

5) kolmessa vuodessa muiden rikosten ollessa kysymyksessä.

Rikoslain 78 a §:n mukaan vanhentumisaika alkaa pääsääntöisesti kulua kun teko on saatettu loppuun. Poikkeuksista säädetään 78 b §:ssä, jonka 1 momentin 1 kohdan mukaan vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun uhri saavuttaa 18 vuoden iän 174—174 c §:ssä ja 176—179 §:ssä tarkoitetuissa rikoksissa.

Rikoslain 78 b §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen erityisen vanhentumissääntelyn piirissä ovat seuraavat seksuaalirikokset, sulussa on mainittu rikoksesta säädetty ankarin rangaistus:

— rikoslain 174 §:n mukainen huollettavan, koulutettavana olevan, oman lapsen ja eräiden muiden vastaavien pykälässä mainittujen alle 16- tai alle 18-vuotiaiden lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (kolme tai viisi vuotta vankeutta),

— rikoslain 174 a §:n mukainen vankien, laitoksessa olevien ja eräiden muiden vastaavien henkilöiden seksuaalinen hyväksikäyttö

(viisi vuotta vankeutta),

— rikoslain 174 b §:n mukainen virka-aseman käyttämiseen liittyvä seksuaalinen hyväksikäyttö (viisi vuotta vankeutta),

— rikoslain 174 c §:n mukainen avustamiseen ja hoitoon liittyvä hyväksikäyttö (viisi vuotta vankeutta),

— rikoslain 176 §:n mukainen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (kohteena alle 14-vuotias lapsi; viisi tai kymmenen vuotta vankeutta),

— rikoslain 176 a §:n mukainen vakava lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (vähimmäisrangaistuksena yksi vuosi, kolme vuotta tai viisi vuotta vankeutta),

— rikoslain 176 b §:n mukainen kuolemaan johtanut lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (vähintään kymmenen vuotta vankeutta tai elinkautinen vankeusrangaistus),

— rikoslain 177 §:n mukainen seksuaalinen pakottaminen tai raiskaus (kymmenen vuotta vankeutta),

— rikoslain 178 §:n mukainen kuolemaan johtanut seksuaalinen pakottaminen tai raiskaus (vähintään kymmenen vuotta vankeutta tai elinkautinen vankeusrangaistus) ja

— rikoslain 179 §:n mukainen puolustuskyvyttömän henkilön seksuaalinen hyväksikäyttö (kymmenen vuotta vankeutta).

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai muun vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi

Ruotsin rikoskaaren 15 luvun 12 §:ssä säädetään rangaistavaksi asiakirjan väärinkäyttö. Pykälän mukaan sellaisena rangaistavaa on esimerkiksi toiselle kuuluvan passin, todistuksen tai muun vastaavan tietylle henkilölle myönnetyn asiakirjan väärinkäyttäminen tai sellaisen luovuttaminen väärinkäytettäväksi. Rangaistukseksi säädetään sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja rikoksen ollessa törkeä vankeutta enintään kaksi vuotta.

Norjan rikoslain 372 §:n 2 momentin mukaan sakolla tai enintään viiden kuukauden vankeusrangaistuksella rangaistaan sitä, joka hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa valheellisesti ilmoittaa olevansa tai jonkun muun olevan toisen todistuksessa, passissa tai vastaavassa henkilöllisyysasiakirjassa mainittu henkilö, tai muulla tavalla hyödyn-

tää sellaista asiakirjaa tai myötävaikuttaa siihen. Pykälän 3 momentin mukaan sitä, joka luovuttaa hänelle myönnetyn henkilöllisyysasiakirjan, vaikka hän tietää tai hänen pitäisi ymmärtää, että sitä tullaan käyttämään oikeudettomasti, tai myötävaikuttaa siihen, rangaistaan sakolla tai enintään kolmen kuukauden vankeudella.

Tanskan rikoslain 174 §:n mukaan se, joka oikeudellisessa suhteessa käyttää toista koskevaa asiakirjaa tai muuten menettelee asiakirjan määräyksen vastaisesti, tuomitaan sakkoon tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen.

Saksan rikoslain 281 §:ssä säädetään rangaistavaksi henkilöllisyysasiakirjojen väärinkäyttö. Rangaistavaa on erehdyttämiseksi oikeudellisissa suhteissa käyttää toiselle myönnettyä henkilöllisyysasiakirjaa tai sellaiseen tarkoitukseen antaa toiselle henkilöllisyysasiakirja, jota ei ole myönnetty tälle henkilölle. Rangaistuksena tuomitaan sakko tai enintään yksi vuosi vankeutta. Yritys on rangaistava.

Yhdistyneessä kuningaskunnassa ei ole rangaistussäännöstä toisen henkilöllisyysasiakirjan käytöstä yksityisen henkilön erehdyttämiseksi. Henkilöllisyysasiakirjoja koskevassa laissa (Identity Cards Bill) säädetään kuitenkin rangaistavaksi tiettyssä tarkoituksessa tai ilman järkevää syytä tapahtuva toiselle kuuluvan henkilöllisyysasiakirjan hallussa tai kontrollissa pitäminen. Tietynä tarkoituksena voi olla esimerkiksi oikeudellisesti merkityksellisten tietojen antaminen tai asiakirjan luovuttaminen toiselle sellaisten tietojen antamiseksi. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa ja vankeutta tapauksesta riippuen enintään kaksi tai kymmenen vuotta.

Lapsikaappaus

Ruotsin rikoskaaren 7 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan se, joka oikeudettomasti erottaa alle 15-vuotiaan lapsen huoltajastaan, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jos teko ei ole vapauteen kohdistuva rikos. Sama on voimassa, jos se, jolla yhdessä toisen kanssa on lapsen huoltajuus, ilman merkittävää syytä vie lapsen pois tai jos, se joka on tulossa lapsen huoltajaksi, ottaa lapsen oikeudettomasti huostaansa, ja

siten ottaa oikeuden omiin käsiinsä. Pykälän 2 momentissa säädetään, että 1 momentin mukaan tuomitaan myös se, joka oikeudettomasti erottaa alle 15-vuotiaan lapsen siitä, joka hoitaa lasta nuorten hoitoa koskevan erityislain (lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga) perusteella. Pykälän 3 momentin mukaan tekijä on tuomittava vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi, jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettu teko on törkeä.

Norjan rikoslain 216 §:n mukaan enintään kolmen vuoden vankeusrangaistuksella rangaistaan sitä, joka vaikuttaa tai myötävaikuttaa siihen, että alaikäinen luvottomasti riistetään vanhempiensa tai muiden asianosaisten huollosta tai pidetään heidän saavuttamattomissaan. Lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä teosta voidaan tuomita sakkoa. Rikoslain 217 §:n mukaan, jos 216 §:ssä tarkoitettu teko tehdään siveettömässä tarkoituksessa alle 16-vuotiasta lasta kohtaan, rangaistukseksi tuomitaan vankeutta kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen, ja vankeutta vähintään vuosi, jos lapsi on alle 14-vuotias.

Tanskan rikoslain 215 §:ssä säädetään, että 261 §:n mukaisesti rangaistaan sitä, joka vie alle 18-vuotiaan henkilön vanhemmiltaan tai muilta huoltajilta tai myötävaikuttaa siihen, että henkilö itse lähtee. Samalla tavalla rangaistaan sitä, joka luvottomasti vie lapsen pois maasta. Rikoslain 261 §:n 1 momentin mukaan sakolla tai enintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella rangaistaan sitä, joka riistää toisen vapauden. Viimeksi mainitun pykälän 2 momentin mukaan rangaistukseksi tuomitaan enintään kaksitoista vuotta vankeutta esimerkiksi silloin, kun vapaudenriisto on tapahtunut voiton tavoittelemiseksi tai kun vapaudenriisto on ollut pitkäaikainen. Jos 2 momentissa tarkoitettu teko tapahtuu törkeästä huolimattomuudesta, rangaistukseksi tuomitaan sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Saksan rikoslain 235 §:n 1 momentin mukaan sitä, joka vie pois tai pitää poissa vanhempiensa, yhden vanhemman, laillisen tai muun huoltajan ulottuvilta alle 18-vuotiaan henkilön väkivallalla, tuntuvalta uhkauksella tai viekkauksella tai lapsen olematta hänen sukulaisensa, rangaistaan sakolla tai enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksella. Pykä-

län 2 momentin mukaan samalla tavalla rangaistaan sitä, joka vie lapsen pois 1 momentissa mainituilta henkilöiltä tarkoituksessa viedä lapsi ulkomaille tai pitää lapsi ulkomailta sen jälkeen, kun hänet on viety sinne tai hän on mennyt sinne. Pykälän 3 momentin mukaan 1 momentin jälkimmäisen tekemuodon ja 2 momentin ensiksi mainitun tekemuodon yritys on rangaistava.

Saksan rikoslain 235 §:n 4 momentin mukaan on tuomittava vähintään yhden vuoden ja enintään kymmenen vuoden mittainen vankeusrangaistus, jos teolla uhri saatetaan kuoleman, vakavan terveyden vahingoittumisen tai huomattavan fyysisen tai henkisen kehityksen heikentymisen vaaraan taikka jos teko tehdään korvausta vastaan tai rikastumistarkoituksessa. Pykälän 5 momentin mukaan vähimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta, jos teossa aiheutetaan uhrin kuolema. Pykälän 6 momentin mukaan vähemmän vakavissa 4 momentin mukaisissa teoissa tuomitaan vankeutta vähintään kuudesta kuukaudesta viiteen vuoteen ja vähemmän vakavissa 5 momentin mukaisissa teoissa vankeutta yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen.

Saksan rikoslain 236 §:ssä säädetään erikseen rangaistavaksi alle 18-vuotiaaseen lapseen kohdistuva lapsikauppa, josta ostaja ja myyjä on pykälän 1 momentin mukaan tuomittava sakkoon tai enintään viiden vuoden vankeusrangaistukseen. Lapsikauppaa koskevan rangaistussäännöksen soveltamisalan piiriin kuuluu pykälän mukaan eräitä muitakin tekemuotoja kuten esimerkiksi laittoman adoption järjestäminen. Lisäksi vakavimmissa tapauksissa voidaan tuomita vankeutta aina kymmeneen vuoteen asti.

Ranskan rikoslain 227 artiklan 7 kappaleen mukaan rangaistavaa on se, että laillista määräsvaltaa lapseen nähden harjoittava henkilö kaappaa alaikäisen sellaisen henkilön huollosta, joka harjoittaa lapseen nähden vanhemmuuteen perustuvaa määräsvaltaa, jolle lapsi on uskottu tai jonka luona lapsi tavallisesti asuu. Rangaistukseksi tuomitaan yhden vuoden vankeus ja 15 000 euron sakko. Artiklan 8 kappaleessa säädetään, että jos kaappaamiseen ilman petollista menettelyä tai väkivallan käyttöä syyllistyy muu kuin 7 kappaleessa mainittu henkilö, rangaistukseksi

tuomitaan viisi vuotta vankeutta ja 75 000 euron sakko.

Ranskan rikoslain 227 artiklan 9 kappaleen mukaan artiklan 7 kappaleessa tarkoitettu teko on rangaistava kahden vuoden vankeudella ja 30 000 euron sakolla, jos alaikäistä pidetään omavaltaisesti viisi päivää niin, että häntä luonaan pitämään oikeutetulla ei ole tietoa hänen olinpaikastaan, tai jos alaikäistä pidetään oikeudettomasti Ranskan ulkopuolella. Artiklan 10 kappaleen mukaan artiklan 7 kappaleen mukaisesta teosta tuomitaan kolmen vuoden vankeusrangaistus ja 45 000 euron sakko, jos tekijä on menettänyt vanhemmuuteen perustuvan määräsvaltansa. Artiklan 11 kappaleen mukaan 7 ja 8 kappaleen mukaisten tekojen yritys on rangaistava samalla tavalla kuin täytetty teko.

Yhdistyneen kuningaskunnan lapsikaappauksia koskevan lain (Child Abduction Act 1984) mukaan alle 16-vuotiaaseen lapseen liittyvä (connected) henkilö syyllistyy rikokseen, jos hän vie tai lähettää lapsen pois Yhdistyneestä kuningaskunnasta ilman asianmukaista suostumusta. Enimmäisrangaistus teosta on seitsemän vuotta vankeutta. Lapseen liittyvillä henkilöillä tarkoitetaan vanhempia, huoltajia ja henkilöitä, joiden kanssa asumaan lapsi on määrätty tai joilla on vanhemmuuteen perustuva vastuu lapsesta. Asianmukaisen suostumuksen antaja on äiti, isä (jos hänellä on vanhemmuuteen perustuva vastuu), huoltaja, henkilö, jonka kanssa lapsi on määrätty asumaan tai jolla on vanhemmuuteen perustuva vastuu, tai eräissä tapauksissa tuomioistuim.

2.3. Lainsäädännön muuttamiseen liittyviä aloitteita

Rikosoikeudellinen vanhentuminen

Eduskunnassa on tehty kaksi kirjallista kysymystä (KK 282/2003 vp ja KK 685/2003 vp), joissa on kysytty, mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä, että lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia voidaan jatkossa tutkia nykyistä tehokkaammin ja niin, etteivät tapauksiin soveltuvat yleiset vanhentumisajat sitä estä. Mainituista kirjallisista kysymyksistä jälkimmäisessä on katsottu, että syyteoi-

keuden vanhenemisen pitäisi lasten hyväksikäyttötapauksissa alkaa vasta lapsen tultua täysi-ikäiseksi.

Kirjallisissa kysymyksissä on todettu, että kun puolustuskyvytön lapsi joutuu seksuaalisen hyväksikäytön tai väkivallan uhriksi, hän ei luonnollisestikaan ymmärrä, mistä on kysymys eikä varsinkaan ymmärrä sitä, että kyseessä on poikkeuksellisen törkeä ja tuomitava rikollinen teko, josta on säädetty rangaistus. Kaikenlainen seksuaalinen hyväksikäyttö jättää lapsen pysyviä ja vaikeita traumoja, joiden kanssa hänen on jatkossa kyettävä elämään. Täydellinen torjunta ja asian sulkeminen pois mielestä ovat lapselle varsin luonnollisia tapoja suhtautua asiaan, jota hän ei kykene missään määrin ymmärtämään. Saattaa kulu useita vuosia ennen kuin lapselle avautuu, että hänelle on aikaisemmin tehty tai tehdään edelleen julmaa ja oikeudetonta väkivaltaa. Tällöinkin kynnys kertoa asiasta esimerkiksi vanhemmille, kouluterveydenhoitajalle tai viranomaiselle on todella korkea.

Kirjallisten kysymysten KK 282/2003 vp ja KK 685/2003 vp mukaan lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulevat hyvin usein päivänvaloon ja viranomaisten tietoon vasta ahdisteltujen, pahoinpideltyjen tai raiskattujen lasten jo tultua täysi-ikäisiksi. Tällöin syyteoikeus on usein vanhentunut tai vanhentuu esitutkinnan aikana.

Oikeusministeri on lasten seksuaalirikosten vanhentumista koskeviin kirjallisiin kysymyksiin vastatessaan viitannut rikoslain 8 luvun juuri tapahtuneeseen uudistamiseen ja siihen että kysymyksessä olevissa rikoksissa syyteoikeuden vanhentumisaika on kymmenen tai kaksikymmentä vuotta. Uudistamisen yhteydessä näitä kansainvälisesti vertailten varsin pitkiä vanhentumisaikoja pidettiin riittävän pitkinä. Valtaosa ahdistelusta ja hyväksikäytöstä kuitenkin kohdistuu yli kymmenvuotiaisiin lapsiin. Lisäksi luotettavan näytön hankkiminen tapahtuneesta on sitä vaikeampaa, mitä pidempi aika rikoksesta kuluu. Oikeusministerin vastauksessa kirjalliseen kysymykseen KK 685/2003 vp kuitenkin todetaan käytännössä ilmenneen, että joissakin tapauksissa vanhentumisaikaa koskeva poikkeusjärjestely saattaa olla tarpeen. Vastauksessa viitataan oikeusministeriössä käynnis-

ettyyn valmisteluun lainsäädännön muuttamiseksi niin, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisaika alkaisi myöhemmin kuin teon ajankohdasta.

Eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 32/2002 vp) on kiinnittänyt huomiota siihen, että vuoden 2006 alussa voimaan tulevan rikoslain 8 luvun eräät säännökset eivät ole johdonmukaisia muun rikosoikeudellisen lainsäädännön kanssa. Nämä säännökset ovat siinä muodossa, jossa ne olivat jo 27 päivänä helmikuuta 2001 eduskunnan hyväksytyä ensimmäisen kerran 8 luvun muuttamista koskevan lain rikoslain muuttamisesta. Tasavallan presidentti jätti lain vahvistamatta, ja sen jälkeen tapahtuneeseen lakiehdotuksen uuteen eduskuntakäsittelyyn mennessä rikoslainsäädäntöä oli muutettu rikoslain 8 luvun sisältöön vaikuttavalla tavalla, mutta näitä muutoksia ei voitu ottaa huomioon uuden eduskuntakäsittelyn yhteydessä.

Lakivaliokunta on havainnut rikoslain 8 lukua koskevan lain uuden eduskuntakäsittelyn yhteydessä seuraavat ristiriitaisuudet:

1) Rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan virkarikosten ja julkisyhteisön työntekijän rikosten vanhentumisaika on kymmenen vuotta. Rikoslain virkarikoksia koskeva 40 luku on uudistettu lailla 604/2002. Rikoslain 40 luvun 12 §:n mukaan virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan myös julkisyhteisön työntekijöihin.

2) Voimassa olevan rikoslain 8 luvun menettämisseuraamusta koskevat 7 ja 12 § on muutettu lailla 875/2001. Nykyisen menettämisseuraamuksen tuomitsemista koskevan 7 §:n kolmannen virkkeen mukaan, jos menettämiskaava koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikosentekovälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämiskaava ei vanhennu. Rikoslain 8 luvussa voimassa olevan luvun 7 §:ää vastaa 9 §, jonka kolmannen virkkeen mukaan, jos menettämiskaava koskee sellaista esinettä tai ainetta, jonka sen erityisen laadun tai ominaisuuksien vuoksi ja muut asiassa ilmenevät seikat huomioon ottaen on syytä varoa joutuvan rikolliseen käyttöön, menettämiskaava ei vanhennu. Vastaava eroavaisuus on voimassa olevan 12 §:n ja sitä vastaavan uuden 14 §:n toisessa virkkeessä, joka koskee menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa.

3) Rikoslain 8 luvun 18 §:n 1 momentissa säädetään, että ehdollisen rangaistuksen raukeamisesta säädetään ehdollisesta rangaistuksesta annetussa laissa (135/1976). Mainittu laki on kumottu rikoslain muuttamisesta annetulla lailla 521/2002. Ehdollisen vankeusrangaistuksen raukeamisesta säädetään rikoslain 2 b luvussa.

Jaksossa 1 on jo todettu perustuslakivaliokunnan (PeVL 27/2001 vp) ja lakivaliokunnan (LaVM 32/2002 vp) kannanotot, joiden mukaan on vähintäänkin harkittava rikoslain 8 luvun muuttamista niin, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset eivät vanhennu myöskään kansallisen lainsäädännön mukaan.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi

Eduskunnassa on käsiteltävänä hallituksen esitys alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta (HE 13/2004 vp). Asian käsitelyn yhteydessä *Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto SHR ry* on antanut eduskunnan lakivaliokunnalle lausunnon, jossa se myös puuttuu toisten henkilöiden henkilötodistusten ja vastaavien asiakirjojen väärinkäytön helpouteen ja harmittomuuteen. Yhdistys kiinnittää huomiota siihen, että anniskelupaikkojen vastuullisena tehtävänä on estää anniskelu alaikäisille.

Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto SHR ry:n mukaan nuorten yleisessä tietoisuudessa on se, että henkilöpapereiden lainaaminen alaikäiselle ja niiden käyttäminen ravintolan ovella eivät ole rikoksia. Yhdistyksen arvion mukaan lähes jokainen alle 18-vuotias saa halutessaan erittäin helposti ja vaivatta ilman mitään todellista riskiä täysi-ikäisen henkilötodistuksen käyttöönsä. Yhdistys esittää, että väärin henkilötodistusten käyttäminen kaikissa teko tavoissaan alkoholilaisissa säädetyn anniskelu- ja vähimmäismyymintikiellon rikkomiseksi kriminalisoitaisiin. Useimmissa tilanteissa sanktio uhkana riittäisi todennäköisesti pelkästään rikesakko. Vakavammassa ja toistuvissa teoissa voitaisiin rikos sanktioida lieväksi alkoholirikokseksi.

Kuusamon kihlakunnan poliisilaitos on tehnyt Oulun lääninhallitukselle 29 päivänä

maaliskuuta 2004 päivätyn aloitteen, jossa on kiinnitetty huomiota siihen, että alle 18-vuotiaat henkilöt käyttävät tai yrittävät käyttää täysi-ikäisten henkilöllisyystodistuksia tai vastaavia asiakirjoja alkoholin hankkimiseen tai sen nauttimiseen ravintoloissa. Väärinkäyttö ei ole rangaistavaa ja mahdollistaa helposti alkoholin vähittäismyynnin tai anniskelun alaikäiselle. Poliisilaitoksen mukaan Kuusamossa ja tietävästi muillakin matkailupaikkakunnilla väärinkäytökset ovat lisääntyneet lomasesonkien aikana. Keväällä 2004 pelkästään Kuusamossa on otettu poliisin haltuun väärissä käsissä olleita asiakirjoja noin parikymmentä kappaletta. Poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, että rikoslain 16 luvun 5 §:ää voidaan soveltaa vain sellänsä tapauksessa, jossa väärät henkilötiedot esitetään viranomaiselle.

Oulun lääninhallitus on 8 päivänä huhtikuuta 2004 päivätyllä, oikeusministeriöön tiedoksi toimitetulla kirjeellä esittänyt, että sisäasiainministeriö ryhtyisi tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimiin epäkohdan poistamiseksi. Kysymyksessä olevan menettelyn kriminalisoimisen valmistelu kuuluu oikeusministeriölle, jossa laaditussa 3 päivänä kesäkuuta 2004 päivätyssä muistiossa on arvioitu toisen henkilötodistuksen väärinkäytön kriminalisoimistarvetta koskien tapauksia, joissa todistusta käytetään yksityisen henkilön erehdyttämiseksi. Muistiossa on päädytty siihen, että kysymyksessä olevan väärinkäytön säätämistä rangaistavaksi tulisi harkita.

Lapsikaappaus

Lakialoite lapsikaappausta koskevaksi rangaistussäännökseksi

Eduskunnan käsiteltävänä on 108 kansanedustajan allekirjoittama lakialoite (LA 60/2004 vp) rikoslain 25 luvun muuttamisesta. Lakialoitteessa ehdotetaan rikoslain 25 lukuun lisättäväksi uusi 5 a §, jossa säädettäisiin rangaistavaksi lapsikaappaus. Ehdotetun rangaistussäännöksen mukaan lapsikaappauksesta on tuomittava vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatustavanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen

huostaansa viemällä tämän ulkomaille tai jättämällä palauttamatta sieltä.

Lakialoitteen perusteluissa todetaan, että Suomessa rekisteröidään vuosittain 15—20 uutta lapsikaappausta mukaan lukien maahan luvottomasti tuodut lapset. Vuonna 2002 suomalaisviranomaiset käsittelivät 30 ulkomaille kaapatun lapsen asiaa. Lapsikaappaukset muun ohessa Venäjälle ja Pohjois-Afrikkaan vaarantavat lapsen aiemmat olosuhteet ja perustan, suhteet suomalaisvanhempaan, sukulaisiin ja tuttuun leikki- ja kouluympäristöön. Lakialoitteessa viitataan lisäksi lapsikaappauksen uhrillensa aiheuttamiin henkisiin ongelmiin, uhrin vieraantumiseen suomalaisesta kulttuurista ja suomen kielestä, uhrille tehtävään väkivaltaan ja lapsikaappauksen luonteeseen vakavana ihmis-oikeusloukkauksena.

Lakialoitteen mukaan lapsikaappauksia voidaan estää muun ohessa lainsäädännöllä. Kaappausten estämiseksi Suomen kansainvälisesti ajatellen lievää rangaistustasoa on kirstotettava. Nykyinen kuuden kuukauden enimmäisvankeusrangaistus ei riittävästi heijasta teon moitittavuutta eikä anna viranomaisille toimivaltaa puuttua asiaan. Lisäksi lakialoitteessa viitataan ulkoasiainministeriön ja oikeusministeriön välisiin 4 päivänä helmikuuta 2002 käytyihin keskusteluihin, joissa ulkomministeriön taholta on tuotu esiin tarve kyseisen teon enimmäisrangaistuksen korottamiseen.

Oikeusministeriö on lakialoitteen johdosta 17 päivänä syyskuuta 2004 eduskunnan lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa todennut, että kysymys on rikoslain 25 luvun 5 §:ssä tarkoitettua lapsen omavaltaista huostaanottoa moitittavammasta toiminnasta silloin, kun lapsi viedään ulkomaille. Tämä liittyy erityisesti siihen, että kansainvälinen yhteistyö kaapatujen lasten palauttamiseksi ei ole aukotonta, vaan juuri ulkomaille kaapattu lapsi saattaa jäädä pitkäaikaisesti tai pysyvästi palauttamatta oikealle huoltajalleen. Sama moitittavuus koskee niitä tapauksia, joissa lapsi kaapataan ulkomailta Suomeen.

Oikeusministeriön lausunnossa todetaan perusteltua olevan, että rajat ylittävän omavaltaisen huostaanoton suurempi moitittavuus näkyisi selvästi ja havainnollisesti rikoslaista. Tällä voidaan arvioida olevan rik-

oksia ennaltaehkäisevää vaikutusta. Tosin vaikutusta vähentää se, että Suomesta ulkomaille poistuva rikoksentehtäjä voi monesti arvioida välttyvänsä rangaistukselta pysymällä Suomen oikeusjärjestelmän ulottumattomissa alueella, josta häntä ei luovuteta Suomeen. Siten lain ennaltaehkäisevä vaikutus lienee tehokkain niitä kohtaan, jotka harkitsevat lapsen kaappaamista Suomeen.

Lausunnossa todetaan olevan mahdollista, että vakavimmissa tapauksissa lapsen omavaltaiseen huostaanottoon eivät sovellu muita ankarammin rangaistavia rikoksia kuten vapaudenriistoa koskevat rangaistussäännökset. Joka tapauksessa lapsikaappausta koskeva rangaistussäännös on havainnollisuuden vuoksi tarpeen. Oikeusministeriö pitää erillisen lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen säätämistä tarpeellisenä. Säätäminen edellyttää kuitenkin laajempaa valmistelua kuin mihin lakialoitteen tekemisen yhteydessä on mahdollista. Harkittava on erityisesti rangaistusasteikkoa, teonkuvausta, Suomen rikoslain soveltamisalaa ja toimenpiteistä luopumissäännöksen tarpeellisuutta.

Ulkoasiainministeriön aloite

Ulkoasiainministeriö on toimittanut oikeusministeriöön 22 päivänä helmikuuta 2002 päivätyn kirjelmän, joka perustuu lakialoitteessa LA 60/2004 vp mainittuun ulkoasiainministeriön ja oikeusministeriön väliseen neuvotteluun ja jossa katsotaan, että kansainvälisiä lapsikaappauksia koskevaa kriminalisointia tulisi tehostaa joko korottamalla rikoslain 25 luvun 5 §:n mukaista rangaistusmaksimia, tulkitsemalla lapsikaappaus säännönmukaisesti rikoslain 25 luvun 1 §:n mukaiseksi vapaudenriistoksi tai luomalla lapsikaappaustapauksia koskeva uusi rikos-oikeudellinen tunnusmerkistö.

Ulkoasiainministeriö toteaa kirjelmässään kansainvälisen lapsikaappauksen kriminalisoinnin tehostamisen tulleen useaan otteeseen esille kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen taholta. Oikeusministeriön ja ulkoasiainministeriön lapsikaappauksiin liittyviä kysymyksiä selvittänyt työryhmä totesi 31 päivänä elokuuta 1998 päivätyssä muistiossaan toimenpide-esityksensä, että poliisi- ja täytäntöönpanoviranomaisten kanssa

tulisi varmistaa, että nykyisissä säännöksissä olevia toimintamahdollisuuksia lapsen etsintään ja turvaamistoimenpiteisiin lapsikaappausasioissa käytetään riittävän tehokkaasti. Käytännössä on ilmennyt ongelmia esimerkiksi siinä, ettei poliisi ole voinut kansainvälisissä lapsikaappauksissa etsintäkuuluttaa lapsen kaapannutta vanhempaa kansainvälisessä Schengenin tietojärjestelmässä rikoslain 25 luvun 5 §:ssä säädetyn lievän enimmäisrangaistuksen vuoksi.

Ulkoasiainministeriö katsoo lakivaliokunnan (LaVM 22/1994 vp) lähteneen rikoslain 25 luvun 5 §:n säätämisen yhteydessä siitä, että lapsen luvaton huostaanotto olisi suhteellisen lievä rikos tapauksissa, joissa toinen vanhempi ei välttämättä edes ymmärrä syylistyneensä rikokseen. Tällöin teon moitittavuutta olisi arvioitava lievemmistä lähtökohdista kuin rikoslain 25 luvun 1 §:n vapaudenriistoa koskeva säännös mahdollistaa. Ulkoasiainministeriön käsityksen mukaan kansainvälinen lapsikaappaus erityispiirteineen täyttää vapaudenriiston tunnusmerkistön. Ministeriön kirjelmässä myös viitataan eräissä Euroopan maissa säädettyihin lapsikaappauksen enimmäisrangaistuksiin, jotka ovat lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevasa säännöksessä säädettyä ankarampia.

Ulkoasiainministeriö viittaa lapsikaappauksen lisääntymiseen ja siihen, että lasten takaisinsaaminen on hyvinkin vaikeaa varsinkin sellaisista maista, jotka eivät ole Haagin sopimuksen jäseniä. Kaikki käytettävissä olevat keinot näiden epätoivottujen tapausten ennaltaehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi tulisi huomioida. Poliisien toimintaedellytyksiä on parannettava. Kansainvälisen lapsikaappauksen kriminalisoinnin tehostaminen on välttämätöntä ja vastaa sekä kansalaisyhteiskunnan että viranomaisten odotuksia. Kriminalisoinnin tehostamisella voitaisiin olettaa olevan myös ennaltaehkäisevä vaikutus.

Kaapatut lapset ry:n aloitteet

Kaapatut Lapset ry on 6 päivänä kesäkuuta 2001 luovuttanut eduskuntaryhmille toimenpideehdotuksen, jonka mukaan eduskunnan tulee kriminalisoida lapsikaappaus. Rikoslain 25 luvun säännökset lapsen omavaltaisesta huostaanotosta ja vapaudenriistosta sopivat

huonosti varsinaisen lapsikaappauksen rikosoikeudelliseen arviointiin. Lapsikaappauksen kriminalisoinnilla olisi myös kaappauksia ennaltaehkäisevä vaikutus. Rangaistusasteikkoa tulee toimenpide-ehdotuksen mukaan muuttaa niin, että se heijastaa oikealla tavalla teon moitittavuutta ja turvaa samalla pakkokeinolain mukaisten toimenpiteiden asianmukaisen käytön kaapatun lapsen takaisin saamiseksi. Toimenpide-ehdotus on toimitettu myös tiedoksi oikeusministeriölle ja vastaavanlainen toimenpide-ehdotus 24 päivänä tammikuuta 2002 päivätyllä kirjeellä ulkoasiainministerille.

Kaapatut Lapset ry on toimittanut pääministerille 30 päivänä kesäkuuta 2003 päivätyllä kirjeellä, jossa yhdistys on viitannut eduskunnalle jätettyyn toimenpide-ehdotukseen ja siihen, että asia ei ole edistynyt ehdotuksen jättämisen jälkeen. Mainittuna päivänä pidetyssä lehdistötilaisuudessa yhdistys on edelleen katsonut, että lapsen omavaltaisesta huostaanotosta säädetty rangaistus ei ole riittävä uhka kaappausten estämiseksi.

2.4. Nykytilan arviointi

Yleistä rikosoikeudellisesta vanhentumisesta

Rikosoikeudelliselle vanhentumiselle voidaan esittää useita eri perusteita (HE 27/1999 vp, s. 4 ja Tapio-Lappi-Seppälä: Seuraamusten raukeaminen s. 531 ja 532 teoksessa Rikosoikeus. Toinen, uudistettu painos. Juva 2002). Rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena oleviin yleisestäävyyteen ja erityisestäävyyteen sekä tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin liittyy se, että rikoksesta tulisi seurata rangaistus kohtuullisella varmuudella ja suhteellisen lyhyen ajan kuluessa rikoksen tekemisestä. Kovin myöhään tapahtuva rangaistaminen saattaa tekijän elinolojenkin jo vakiinnuttua vahingoittaa alkanutta sosiaalistumisprosessia ja ”palauttaa tekijän rikoksen poluille”. Myös rikoksesta kärsimään joutuneen tuntema hyvitystarve useimmiten vähenee ajan myötä.

Oikeudenmukaisuusnäkökohtiin liittyy se, että rikollisen teon herättämän huomion mentyä ohi vaatimukset syyllisen rankaisemisesta vähitellen heikentyvät. Vanhentumista perus-

tellaan myös oikeusturvanäkökohdilla. Mitä pidempi aika rikoksesta kuluu, sitä vaikeampaa on hankkia luotettavaa näyttöä tapahtuneesta. Rikosten selvittämiseen liittyvän järjestelmän voimavarojenkin rajallisuuden vuoksi on järkevää keskittyä tuoreimpiin tekoihin.

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat rikoslain 8 luvun säännökset perustuvat pääsääntöisesti siihen, että vähäiset rikokset vanhentuvat vakavia nopeammin. Rikoksen vakavuusarviointi ja näin ollen sen vanhentuminen riippuvat rikoksesta säädetystä ankarammasta rangaistuksesta. Enimmäisrangaistukseen perustuvassa porrastetussa vanhentumisjärjestelmässä rikoksen lajilla ei ole itsenäistä merkitystä.

Rikoslain 8 luvussa on kuitenkin säännös, jonka mukaan eräät rikokset vanhentuvat erityisessä ajassa. Luvun 1 §:n 4 momentin mukaan virkarikosten ja julkisyhteisön työntekijän rikosten vanhentumisaika on vähintään viisi vuotta. Ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennussuojelurikoksen vanhentumisaika on kymmenen vuotta.

Rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyjen virkarikosten ja eräiden 48 luvussa rangaistavaksi säädettyjen ympäristörikosten erityiset vanhentumisajat liittyvät näiden rikosten yleensä muista rikoksista poikkeavaan myöhäiseen ilmituloon tai hitaaseen selvittämiseen kuten rikoslain 8 luvun uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä (HE 27/1999 vp, s. 14 ja 18) ilmenee. Virkarikosten erityispiirre on se, että varsin monessa tapauksessa ne tulevat esiin laillisuutta valvovien viranomaisten kautta kanteluteitse, minkä vuoksi asian tutkiminen on poliisin tekemää esitutkintaa hitaampaa. Virkarikoksessa tekijän vähäininkin virheellinen menettely saattaa johtaa kansalaisen tärkeän oikeuden loukkaamiseen, minkä vuoksi virkarikosten yhteiskunnallinen merkitys puoltaa vähintään viiden vuoden vanhentumisaikaa. Ympäristörikokset saattavat tulla ilmi poikkeuksellisen pitkän ajan kuluttua teosta, koska seuraukset ilmenevät vasta vuosien kuluttua.

Kuten edellä alajaksossa 2.1. on todettu, Suomen talousvyöhykkeeseen liittyvän lainsäädännön säätämisen yhteydessä rikoslain 48 luvun 8 §:ään ja 48 a lukuun (uusi 7 §) on lisätty erityistä rikosoikeudellista vanhentu-

mista koskevaa sääntelyä. Nämä muutokset liittyvät Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin, jotka perustuvat merioikeusyleis-sopimukseen.

Rikosoikeudelliseen vanhentumiseen liittyvän lainsäädännön asianmukaisuutta ei voida arvioida pelkästään syyteoikeuden vanhentumisaikojen pituuden perusteella. Huomioon on otettava myös se, mistä vanhentumisajan alkaminen lasketaan. Toisaalta syyteoikeuden vanhentumista koskevat erityisjärjestelyt voidaan tarpeen mukaan toteuttaa myös puuttumatta vanhentumisaikoihin tai niiden alkamisajankohtiin. Yhtenä vaihtoehtona on esimerkiksi vanhentumisajan päättymisen sitominen siihen, kun asianomistaja saavuttaa tietyn iän. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisen kannalta tärkeää on nimenomaan se, että asianomistajalla on riittävä ja kohtuullinen aika vielä täysi-ikäiseksi tulemisensa jälkeen ryhtyä toimenpiteisiin rikoksentekijän saattamiseksi syytteeseen. Syyteoikeuden vanhentumisajan kesto ja alkamisajankohtaa koskevien rikoslain 8 luvun 1 ja 2 §:n muutosten osalta on aina otettava huomioon muutosten mahdollinen vaikutus rikoslain 8 luvun 6 §:ään, jossa säädetään rangaistuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta ja tuomitun rangaistuksen raukeamisesta.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentuminen

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvien rikosten erityisen vanhentumissääntelyn tarpeellisuutta harkittiin rikoslain 8 luvun uudistamisen yhteydessä (HE 27/1999 vp, s. 13 ja 14). Tuolloin ei päädytty ehdottamaan mitään erityisjärjestelyä. Perusteena esitettiin se, että törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva vuoden 1999 alussa voimaan tullut rikoslain 20 luvun 7 § on kirjoitettu siten, että hyväksikäyttö voidaan aikaisempaa useammin katsoa törkeäksi. Törkeä hyväksikäyttö vanhentuisi ankan kymmenen vuoden enimmäisrangaistuksen vuoksi ehdotuksen mukaan kahdessakymmenessä vuodessa. Tuota aikaa pidettiin hallituksen esityksessä riittävänä törkeän hyväksikäytön saattamiseksi viranomaiskäsitelyyn, koska

uhri ehtii vanhentumisajan kuluessa saavuttaa täysi-ikäisyyden ja luultavasti pystyy vapautumaan alistussuhteesta tekijään. Esityksen mukaan myös vähäisemmissä hyväksikäytön tapauksissa säännönmukaista kymmenen vuoden vanhentumisaikaa voidaan pitää riittävänä. Hallituksen esityksen mukaan kansainvälinen vertailukaan ei antanut aihetta lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisen erityiseen järjestämiseen.

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista saatu tutkimustieto ja näiden rikosten vanhentumiseen liittyvien kysymysten perusteellisempi tarkastelu antavat kuitenkin aihetta korjata rikoslain 8 luvun uudistamisen yhteydessä esitetyjä kantoja. Kysymyksessä olevat rikokset eivät usein aiheuta näkyviä vahinkoja. Tämä johtuu siitä, että näiden rikosten tekijät ovat usein uhreihinsa nähden sellaisessa hallitsevassa asemassa, että he saavat tahtonsa läpi ilman väkivaltaakin. Uhri voi myös pyrkiä salaamaan mahdolliset ruumiilliset vammat tai kertoa totuudenvastaisesti niiden alkuperästä. Henkiset, uhrin seksuaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvät vahingot voivat kuitenkin olla vakavia ja pitkäkestoisia.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tuleminen viranomaisten tietoon saattaa viivästyä. Tämä voi liittyä ensinnäkin siihen, että tekijä on uhrille läheinen henkilö tai uhrin tuttava taikka käyttää määräysvaltaa uhuriin nähden. Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn tutkimuksen mukaan vain joka neljäs hyväksikäyttörikokseen syyllistynyt on uhrille ennestään tuntematon.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tosiasiallinen luonne saattaa paljastua uhrillekin vasta vuosien kuluttua teosta. Lapsi saattaa myös käsitellä tekoa torjumalla tai sukkemalla sen mielestään. Lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen saattaa myös liittyä uhrin aiheettomia syyllisyydentunteita, jotka estävät häntä kertomasta siitä. Kertominen vanhemmallekaan ei välttämättä aina johda asian päättämiseen poliisin tutkittavaksi. Uhri saattaa kyetä kertomaan rikoksesta vasta vuosia, jopa vuosikymmeniä myöhemmin. Silloinkin kynnys kertoa asiasta voi vielä olla korkea. Ilmi tulleissa tapauksissa tutkinta saattaa viedä huomattavasti aikaa. Tämä koskee niin esitutkintaa kuin sitä edeltävää tai si-

tä tukevaa muuta, esimerkiksi sosiaali- ja terveysviranomaisten suorittamaa asian selvittämistä. Rikoslain 8 luvun 4 §:n mukainen syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen yhdellä vuodella ei välttämättä näissä tapauksissa riitä.

Rikosoikeudelliseen vanhentumiseen liittyvä kehityssuuntaus koskee uhrien ikää. Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn selvityksen mukaan alle kouluikäisiin kohdistuneiden tekojen epäilyt ovat lisääntyneet eniten. Hyväksikäyttöepäilyissä uhrien keski-ikä tekokokonaisuuden alkaessa on kymmenen vuotta. Sosiaaliviranomaisten käsittelemissä hyväksikäyttötapauksissa ja niihin liittyvissä selvityksissä on päästy jopa uhrin keskimääräiseen kuuden tai seitsemän vuoden ikään tekokokonaisuuden alkaessa. Uhrien ikään liittyvien tutkimustulosten mukaan alaikäisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy erityinen myöhäisen ilmitulon riski. Tätä käsitystä tukevat julkisuudessa silloin tällöin esiintyvät tiedot useita vuosia aikaisemmin tapahtuneiden lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten käsittelystä. Rikosoikeudenkäynneissä on useasti käsitelty yli kymmenen vuotta vanhoja tekoja.

Lapsiin kohdistuneet poliisin tietoon tulleet lasten seksuaaliset hyväksikäytöt (rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §) ovat lisääntyneet viime vuosina, joskin lainsäädännön ja tilastointitapojen muutokset jossakin määrin vaikeuttavat eri vuosien ja vuosikymmenten vertailua. Tilastokeskuksen lukujen mukaan näiden tekojen määrä on hieman yli kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Sama suuntaus on myös tuomioistuimen syyksi lukemien rikosten määrässä. Toisaalta poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn tutkimuksen tiedot osoittavat, että rikosilmoitustekniset syyt johtavat ilmeisesti siihen, että kysymyksessä olevia hyväksikäyttörikoksia kirjataan niiden huomattavasta tilastollisesta lisääntymisestäkin huolimatta liian vähän.

Hyväksikäyttörikosten tilastollisesta lisääntymisestä ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tosiasiallisen määrän lisääntymisestä. Muutoksiin rikostilastoissa on saattanut osaltaan vaikuttaa huomion kiinnittäminen tällaiseen rikollisuuteen ja lasten kanssa toimivan ammattihenkilöstön parantunut ky-

ky havaita hyväksikäytön vaikutuksia lapsissa. Piiloon jäävän rikollisuuden määrää ja näin ollen kokonaisrikollisuuden tasoa on mahdotonta arvioida.

Käytännössä voidaan joutua ongelmallisiin tilanteisiin erityisesti silloin, kun lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tulee ilmi niin pitkän ajan kuluttua tapahtumista, että vanhentumisen kannalta ratkaisevaksi muodostuu, arvioidaanko teko törkeäksi hyväksikäytöksi vai ei. Kuitenkin jo perustekomuodonkin mukaista lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on pidettävä hyvin vakavana rikoksena, mikä ilmenee muun ohessa siitä, että kyseisestä rikoksesta ei voida tuomita lainkaan sakkoa.

Vaikka käytettävissä olevien tietojen mukaan lasten seksuaalirikosten vanhentuminen ei ole vanhentumaan päässeiden asioiden lukumäärällä mitattuna merkittävä ongelma, näihin rikoksiin liittyy edellä mainittujen seikkojen perusteella huomattava riski syyteoikeuden vanhentumiseen johtavasta myöhäisestä ilmitulosta. Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimivuudella on tärkeä merkitys lapsiin kohdistuvien, viime vuosina rikostilastojen mukaan lisääntyneiden seksuaalirikosten ehkäisemisessä ja rankaisemisessa. Jos rikos on selvitettävissä vielä pitkänkin ajan kuluttua, rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten ei tulisi asettaa estettä tekijän saattamiselle vastuuseen.

Jo nyt rikoslainsäädäntöön sisältyy erityisiä rikosten enimmäisrangaistuksista riippumattomia vanhentumisaikoja, jotka pääsääntöisesti liittyvät tiettyihin rikoslajeihin kuuluviin tekojen tyyppillisesti myöhäiseen ilmituloon tai vaikeaan selvittämiseen. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisen erityinen järjestely ei siis merkitsisi mitään huomattavaa periaatteellista uutuutta. Toisaalta rikosoikeudellisen vanhentumisen taustalla olevat perusteet puhuvat sen puolesta, että näidenkään rikosten syyteoikeutta ei voida pitää voimassa erityisen pitkää aikaa. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat jo pian tekemisensä jälkeenkin paljastuneina vaikeasti selvitettäviä rikoksia, ja selvittämiseen liittyvät ongelmat vain korostuvat vuosia ja jopa vuosikymmeniä epäiltyjen tekojen tapahtumisen jälkeen.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumiseen liittyvän erityissääntelyn

puolesta puhuu lisäksi se, että sellaista sääntelyä on kansainvälisen vertailun mukaan omaksuttu myös muissa maissa. Esimerkiksi Ruotsissa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan kumotun ja voimassa olevan lainsäädännön esitöissä (Prop. 1994/95:2 ja 2004/05:45) on korostettu samoja näkökohtia, joita tässä esityksessä pidetään tärkeinä. Näistä keskeisimpiä ovat näkyvien vahinkojen puuttumiseen liittyvä mahdollisuus rikosten myöhäiseen paljastumiseen ja rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän keskeinen rooli taisteltaessa seksuaalirikoksia vastaan.

Kansainvälisistä lapsen suojeluun liittyvistä velvoitteista on syytä korostaa Euroopan unionin neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen (2004/68/YOS, EYVL N:o L 013, 20.1.2004, s. 44–48) 8 artiklan 6 kohtaa, jonka mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ainakin vakavimpien 2 artiklassa tarkoitettujen rikosten johdosta voidaan kyseisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan nostaa syytteen jälkeinkin, kun uhri on saavuttanut täysi-ikäisyyden. Tällä velvoitteella on selvä yhteys rikosoikeudelliseen vanhentumiseen.

Puitepäätöksen 2 artiklassa tarkoitettuja rikoksia ovat:

a) lapsen pakottaminen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografiseen esitykseen, tai taloudellisen hyödyn saaminen tällaisesta teosta tai lapsen muu hyväksikäyttö näitä tarkoituksia varten,

b) lapsen houkutteleva harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografiseen esitykseen,

c) seksuaalisen toiminnan harjoittaminen lapsen kanssa

i) pakottamalla, voimakeinoin tai uhkailua käyttäen, tai

ii) antamalla lapselle rahaa tai muu korvaus tai hyvitys maksuna seksuaalisen palvelun saamiseksi tältä, tai

iii) käyttämällä väärin tunnustettua luottamus- tai auktoriteettiasemaa tai vaikutusvaltaa lapseen.

Puitepäätöksen 2 artiklassa rikokset on erotavoiltaan määritelty yleisluonteisimmin kuin kansallisissa lainsäädännöissä. Avoimeksi jää myös se, mitä ovat ainakin vaka-

vimmat artiklassa tarkoitetut rikokset. Näin ollen puitepäätöksen 8 artiklan 6 kohdan soveltamisen piiriin kuuluvien rikosten määrittäminen jää varsin pitkälle kansallisen harkinnan varaan.

Edellä mainittujen näkökohtien perusteella syytä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisen erityiseen lainsäädännölliseen järjestämiseen voidaan katsoa olevan.

Lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyrikosten vanhentuminen

Kirjallisessa kysymyksessä KK 670/2004 vp on kysytty, aikooko hallitus poistaa lasten pahoinpitelyrikosten vanhentumisajan tai pidentää sitä niin, että lapsi voi aikuistuttuaan saattaa pahoinpitelijänsä syytteeseen. Kysymyksen mukaan suurin osa lapsiin kohdistuvista pahoinpitelyistä ja seksuaalisista hyväksikäytöistä jää piiloon tai tulee poliisin tietoon liian myöhään. Rikoksen uhriksi joutunut usein vasta aikuiseksi tultuaan kertoo asiasta ensimmäisen kerran. Pyrittäessä selvittämään entistä suurempaa osaa lasten pahoinpitelyrikoksista yhtenä keinona voisi kirjallisen kysymyksen mukaan olla vanhentumisaikojen poistaminen tai pidentäminen niin, että vauvana ja lapsena pahoinpitelyn kohteeksi joutunut voisi aikuistuttuaan ja täysi-ikäiseksi tultuaan itse saattaa pahoinpitelijänsä vastaamaan oikeuden edessä.

Oikeusministerin vastauksessa kirjalliseen kysymykseen KK 670/2004 vp on viitattu kirjalliseen kysymykseen KK 685/2003 annettuun vastaukseen ja oikeusministeriössä käynnistettyyn lainsäädännön muuttamista koskevaan valmisteluun. Täydennyksenä viimeisessä vastauksessa todetaan, että valmistelun edetessä selvitetään, onko syytä ulottaa lapsiin kohdistuvien rikosten vanhentumisajan myöhempi alkaminen koskemaan myös ainakin vakavimpia pahoinpitelyrikoksia. Asiaan vaikuttavana on otettava huomioon muun ohessa se, onko pahoinpitelyrikoksesta saatavissa riittävä näyttö pitkän ajan kuluessa teosta.

Oikeusministeriön ehdotuksessa eräiden rikosten poikkeuksellista vanhentumista, toisen henkilötodistuksen väärinkäyttöä ja lapsikaappausta koskeviksi säännöksiksi (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä

2005:6, jäljempänä oikeusministeriön ehdotus) arvioitiin tarvetta saattaa lapsiin kohdistuvat pahoinpitelyrikokset erityisen vanhentumissääntelyn piiriin. Johtopäätöksen mukaan sitä ei voida pitää perusteltuna. Ehdotuksen lausuntokierroksella (lausuntotiivistelmänä oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:15) vanhentumiseen liittyvän sääntelyn muuttaminen näiden rikosten osalta jakoi harvojen kysymyksestä lausuneiden mielipiteet. Sääntelyn muuttamista kannaneiden keskeinen peruste oli riski rikoksen myöhäisestä ilmitulosta. Muuttamista vastustaneet korostivat näihin rikoksiin liittyviä fyysisiä vammoja, jotka edesauttavat niiden paljastumista. Sosiaali- ja terveysministeriö korosti myös sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivien henkilöiden tietoisuus lapsiin kohdistuneista pahoinpitelyistä ja niiden saattamisesta viranomaiskäsitteilyyn on lisääntynyt.

Lausuntokierroksen ei voida katsoa antavan aihetta ehdotuksessa esitetyn johtopäätöksen muuttamiseen. Tässäkin yhteydessä on aihetta korostaa, että syytä näiden rikosten vähättelyyn ei ole. Lapsen pahoinpitely voi aiheuttaa henkisiä vammoja uhrilleen. Ruumiillinen kuritus ja muu lasten pahoinpitely antavat lapsille väkivaltaista käyttäytymismallia, herättävät pelkoa, vihaa ja epäluottamusta, eivät edistä normien sisäistämistä, saavat lapset riippuvaisiksi ulkoisesta kontrollista, voivat aiheuttaa vakavia ruumiivammoja ja vaikeuttaa lasten psyykkistä ja sosiaalista kehitystä.

Lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyjen ongelmiksi on viime aikoina koettu se, että pahoinpitelyn uhreja ei tunnisteta ja että epäiltyjä tekoja jätetään selvittämättä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus on vuonna 2003 julkaissut laajan oppaan ”Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakesin oppaita 55”. Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnosta voidaan päätellä, että tällä oppaalla on jo ollut käytännön merkitystä.

Seksuaalirikosten kohdalla erityistä vanhentumissääntelyä on edellä perusteltu sillä, että niihin liittyy riski rikosten myöhäisestä ilmitulosta. Lisäksi rikostutkinta saattaa vie-

dä paljon aikaa. Erityisesti vakavia henkisiä seurauksia aiheuttavat lasten seksuaaliset hyväksikäyttörikkokset ovat rikostilastojen perusteella huomattavasti lisääntyneet viime vuosina. Rikoslainsäädännön muutoksilla on pyrittävä siihen, että vanhentumissäännökset eivät estä ajan kulumiseen liittyvät todistusvaikeudet huomioon ottavaa rikosvastuun toteuttamista.

Mainitut seksuaalirikosten vanhentumisen erityissääntelyä puoltavat näkökohdat eivät välttämättä päde pahoinpitelyrikosten kohdalla. Sinällään lasten pahoinpitelyrikkokset saattavat tulla ilmi pitkän ajan kuluttua rikoksen tekemisestä. Tämä koskee erityisesti perheväkivaltana tapahtuvaa pahoinpitelyä, jota vanhemmat saattavat pyrkiä salamaan ja josta ulkopuolisille kertomisen kynnyks saattaa lapsella olla korkea. Ei ole kuitenkaan käytettävissä tutkimustietoa eikä julkisuudessa ole myöskään esitetty väitteitä, joiden mukaan seksuaalirikosten tapaan kauan sitten tapahtuneita lasten pahoinpitelytapauksia tosiasiallisesti tulisi poliisiin tutkittavaksi.

Pahoinpitelyrikosten kohdalla rikosten vakavuuteen ja tutkintavaikeuksiin liittyvien näkökohtien ei voida myöskään katsoa olevan samanlaisia kuin seksuaalirikoksissa. Mitä tulee vanhentumisajan porrastamiseen liittyvään rikosten vakavuuteen, voidaan ensinnäkin todeta se, että pahoinpitelyrikkoksista vakavin eli törkeä pahoinpitely (rikoslain 21 luvun 6 §) vanhentuu 20 vuoden kuluttua teosta. Rikosten luotettava selvittäminen tätä pidemmän ajan kuluttua on vaikeaa.

Rikoksen paljastumiseen liittyen on syytä korostaa sitä, että pahoinpitelyistä jää yleensä vammoja uhrille toisin kuin lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa, joissa rikosentekijä usein saa tahtonsa läpi väkivaltaa käyttämättä uhuriin nähden määrävän tai hallitsevan asemansa perusteella. Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa arvioidaan lisäksi, että lapsi pystyy kertomaan pahoinpitelystä helpommin kuin seksuaalirikoksesta. Lisäksi valtaosa tavallisista pahoinpitelyistä on rikostutkinnallisesti nopeita ja yksinkertaisia.

Viidessä vuodessa tekohetkestä vanhentuvaksi tavalliseksi pahoinpitelyksi (rikoslain 21 luvun 5 §) voidaan katsoa tekotavoiltaan ja seurauksiltaan ja siten myös vakavuudeltaan mitä erilaisimpia tekoja, mitä ei ole tar-

kasteltu tai mihin ei ole edes kiinnitetty huomiota erityistä vanhentumisjärjestelyä puoltavissa lausunnoissa. Ei voida useinkaan sanoa, että tavallinen pahoinpitely olisi vakava rikos, ei edes lapseen kohdistuvana.

Vaikka tavallisesta pahoinpitelystä säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta, valtaosasta tuomitaan rangaistukseksi sakkoo. Lasten pahoinpitelystä käytävissä keskusteluissa asiaa tarkastellaan usein perheväkivallan valossa. Sinällään siihen liittyvään varsinkin toistuvaan pahoinpitelemiseen on suhtauduttava vakavasti. Huomattava on kuitenkin samalla se, että lapseen kohdistuva pahoinpitely voidaan katsoa aikuiseen kohdistuvaa herkemmin törkeäksi pahoinpitelyksi, jolloin se tulee 20 vuoden vanhentumisajan piiriin. Esimerkiksi samanlainen teko voi aiheuttaa varsinkin pienelle lapselle vakavampia vammoja kuin se aiheuttaisi aikuiselle asianomistajalle. Perheväkivaltaan liittyvän pahoinpitelyn käsittelyssä olennaisena voidaan pitää julkisuudessa viime aikoina korostettua pahoinpitelyn tunnusmerkkien tunnistamista ja rikosepäilyn ilmoittamista asian selvittämistä varten, joita ei voida edistää rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten muuttamisella.

Perheväkivaltana tapahtuvan pahoinpitelyn vastapainoksi voidaan esimerkkinä esittää tavallinen pahoinpitely, jossa kaksi 15-vuotiasta nuorta nujakoivat keskenään ja jossa kumpikin lyö esimerkiksi kerran toisiaan nyrkillä. Tällaiseen pahoinpitelyyn on vaikea liittää niitä perusteita, joita on kytkettävissä esimerkiksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisajan alkamisen myöhentämiseen. Vanhentumisjärjestelmän selkeyden kannalta ei voida pitää myöskään perusteltuna sitä, että ainoastaan joitakin tavallisia pahoinpitelyjä erotettaisiin erityisen vanhentumisjärjestelyn piiriin. Tavallisten pahoinpitelyjen jakamisen vanhentumisen kannalta eri lailla käsiteltäviin ryhmiin voi olettaa olevan vaikeata.

Kahdessa vuodessa teosta vanhentuvasta lievästä pahoinpitelystä (rikoslain 21 luvun 7 §) voidaan tuomita ainoastaan sakkoo. Sellaisen rikoksen vanhentumisajan poikkeuksellinen järjestely aiheuttaisi huomattavan ja myös aiheettoman poikkeuksen rikoksen vakavuuteen perustuvaan vanhentumisjärjes-

telmään. Lievän pahoinpitelyn selvittämisessä pitkän ajan kuluttua keskeinen ja jopa ainoa selvitys rikoksesta saattaa olla uhrin kertomus, jota ajan kuluminen ja uhrin nuori ikä tekoheikellä heikentävät.

Lasten pahoinpitelyrikoksiin ei myöskään liity kahta sellaista näkökohtaa, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että tässä esityksessä ehdotetaan eräiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisajan alkamisen myöhentämistä. Julkisuudessa ja joissakin lausunnoissakin esitetyistä väitteistä huolimatta tämän esityksen valmisteluvaiheessa ei ole löytynyt lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyjen lisääntymistä osoittavaa tilastotietoa. Jos lisääntymistä olisikin, epäselväksi jäisi näiden rikosten lisääntyneen havaitsemis- ja ilmoittamisalttiuden vaikutus. Toiseksi kansainvälinen vertailu osoittaa, että esimerkiksi muissa pohjoismaissa ja Saksassa ei ole lapsiin kohdistuvia pahoinpitelyjä koskevia erityisiä vanhentumissäännöksiä.

Kirjallisessa kysymyksessä KK 670/2004 vp esitettyjen näkökohtien voi katsoa olevan paljolti sellaisia, että ne liittyvät enemmänkin seksuaalirikoksiin, joihin kuuluvat hyväksikäyttörikokset kysymyksessä onkin mainittu.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten vanhentuminen

Suomea sitovan Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia, joita perussäännön 5 artiklan mukaan ovat joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan, sotarikokset ja hyökkäysrikos. Tuomioistuimen toimivalta koskee hyökkäysrikosta kuitenkin vasta, kun perussäännön 121 ja 123 artiklan mukaisesti on hyväksytty määräys, jossa rikos määritellään ja jossa täsmennetään ehdot, joiden mukaisesti tuomioistuin käyttää toimivaltaansa tämän rikoksen suhteen. Suomen rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan syyteoikeus ei vanhennu rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus. Rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentissa säädetään, että oikeus tuomita rangaistus rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangais-

tus, ei vanhennu. Rikoslain 8 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan elinkautinen vankeusrangaistus ei raukea. Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista pääosa on sellaisia, joista ei voida Suomen lain mukaan tuomita elinkautista vankeusrangaistusta.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymiseen liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 161/2000 vp) todettiin, että Suomen rikoslain mukaisista vanhentumattomista rikoksista joukkotuhonta ja tiettyissä tapauksissa murha ovat sellaisia tekoja, joita tuomioistuimen toimivalta koskee. Jos sen sijaan on kysymys muusta tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta, rikos voi olla Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan vanhentunut, mutta kuitenkin käsiteltävissä Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa. Tämä ei ollut hallituksen esityksen mukaan periaatteellinen ongelma, koska tuomioistuimen toimivalta täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa.

Valtionsisäisen toimivallan täydentäminen tarkoittaa sitä, että valtioilla on Kansainvälisen rikostuomioistuimen perustamisenkin jälkeen edelleen ensisijainen velvollisuus huolehtia sotarikoksista syyttämisestä, tuomitsemisesta ja rankaisemisesta vallassaan olevalla alueella. Jos kansalliset tuomioistuimet eivät ole halukkaita tai kykeneviä käsittelemään kysymyksessä oleviin rikoksiin liittyviä asioita, Kansainvälinen rikostuomioistuin on tällöin toimivaltainen tuomioistuin, johon asiat voidaan tuoda käsiteltäväksi.

Lakivaliokunta (LaVL 16/2000 vp) kiinnitti jo Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisen yhteydessä huomiota perussäännön vanhentumissääntelyn ankaruuteen. Lakivaliokunta totesi tuolloin rikoslakiin ehdotetuista muutoksista olevan pääteltävissä, ettei tähänastisessa lainvalmistelussa ole varauduttu soveltamaan Suomen rikoslainsäädäntöä ns. universaaliperiaatteen mukaisesti perussäännön tarkoittamiin rikoksiin Suomessa. Valiokunta piti välttämättömänä, että Suomi valmistautuu muuttamaan kansallisia säännöksiä niin, että ne tositilanteessa vastaavat kansainvälisiä säännöksiä.

Rikoslain 8 luvun muuttamisen yhteydessä (HE 45/2001 vp) perustuslakivaliokunta (PeVL 27/2001 vp) on kiinnittänyt huomiota

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklaan ja siihen, että on aiheellista harkita kansallisen sääntelyn täydentämistä siten, että vakavimmista kansainvälisistä rikoksista voidaan Suomessa tuomita rangaistus vanhentumisaikojen estämättä, vaikka teosta ei rikoslain mukaan voisiakaan seurata elinkautista vankeutta. Lakivaliokunta (LaVM 32/2002 vp) on yhtynyt perustuslakivaliokunnan kantaan ja edellyttänyt asian selvittämistä valmisteltaessa rikoslain 8 lukuun koskevia muutoksia.

Eduskunnan katsomalla tavalla on tarpeen jo selkeydenkin vuoksi saattaa rikosoikeudellista vanhentumista koskeva sääntely perussääntöä vastaavaksi. Näin siitäkkin huolimatta, että muutosten tekemistä vastaan puhuvia seikkojakin voidaan esittää. Asian käytännön merkitys on vähäinen, jos kysymyksessä olevia rikoslain 11 luvun säännöksiä ei sovelleta. Jo hallituksen esityksessä HE 161/2000 vp tuotiin esiin se, että kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivalta joka tapauksessa täydentää kansallista rikosoikeudellista toimivaltaa. Kansainvälisten velvoitteiden määrittämiseksi ei muutenkaan aina muunneta kansalliseksi lainsäädännöksi.

Rikoslain 8 luvun muuttamisen kannalta jossakin määrin ongelmallista on Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten ja rikoslain 11 luvussa säädettyjen rikosten vertailu. Tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista 7 artiklan (rikokset ihmisyyttä vastaan) ja 8 artiklan (sotarikokset) mukaiset on kuvattu hyvin yksityiskohtaisella tavalla, mikä poikkeaa rikoslain 11 luvustakin ilmenevästä Suomessa käytettävästä rikoslainsäädäntötekniikasta. Harkittavaksi saattaa jossakin vaiheessa tulla rikoslain 11 luvun muuttaminen vastaamaan perussäännön mukaisia tunnusmerkistöjä siitäkkin huolimatta, että mainittavia asiallisia eroja ei ilmenisi. Tämä muuttaminen voidaan yhdistää siihen mahdolliseen rikoslain 11 luvun täydentämiseen, joka liittyy hyökkäysrikkoksen määrittelyyn Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 121 ja 123 artiklan mukaisesti. Rikoslain 11 lukuun liittyvien lainsäädäntömuutosten harkitsemista ja mahdollisesti tarvittavien muutosten valmistelua ei ole muutenkaan aikaa vievinä syytä tehdä tässä yhteydessä, koska tämän esityk-

sen rikoslain 8 lukuun liittyvät ehdotukset ovat kiireellisiä.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten ja rikoslain 11 luvussa rangaistavaksi säädettyjen rikosten vastaavuutta on käsitelty suhteellisen perusteellisesti hallituksen esityksen HE 161/2000 vp perussäännön 6—8 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Niihin myös pääosin perustuvat seuraavassa vastaavuudesta esitetyt näkemykset.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 6 artiklassa määritellään joukkotuhonnan tunnusmerkistön täyttävät teot. Joukkotuhonta säädetään rangaistavaksi rikoslain 11 luvun 6 §:ssä, jonka mukaan teosta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Laissa säädetty tekomuodot perustuvat Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1948 hyväksymään yleissopimukseen joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi, joka on saatettu voimaan Suomessa lailla 557/1959. Rikoslain 11 luvun 6 § eroaa perussäännön 6 artiklasta siten, että rikoslain säännöksen mukaan rangaistavaa on myös ruumiillisen tai henkisen sairauden aiheuttaminen ryhmän jäsenille. Rikoslain säännöksessä ei ole perussäännön artiklan c kohtaa vastaavaa kohtaa, jonka mukaan joukkotuhontaa on tahallinen sellaisten elinehtojen asettaminen ryhmälle, joiden tarkoituksena on sen fyysinen hävittäminen kokonaan tai osittain. Toisaalta rikoslain 11 luvun 6 §:n 1 momentin 5 kohdassa säädetään rangaistavaksi joukkotuhontana ryhmän elinehtojen olennainen huonontaminen muulla neljää ensimmäistä kohtaa vastaavalla tavalla.

Käytännössä Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 6 artiklan ja rikoslain 11 luvun 6 §:n eroa voidaan pitää vähäisenä, mihin tulokseen on myös päädytty perussäännön valtiosisäisen voimaansaattamisen yhteydessä. Erot ovat sellaisia, että kansallisen lainsäädännön rikosmäärittelyä voidaan itse asiassa pitää laajempaan kuin joukkotuhonnan määrittelyä perussäännössä. Kun lisäksi joukkotuhonnasta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, perussäännön 6 artikla ei aiheuta rikoslain 8 luvun muuttamistarvetta. Rikoslain 11 luvun 7 §:ssä säädetyn joukkotuhonnan valmis-

telun ei voida katsoa kuuluvan Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 artiklassa määritellään tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat vakavimmat rikokset ihmisyyttä vastaan. Suomen oikeuden vastaavat säännökset sisältyvät rikoslain 11 luvun 4 §:ään (ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa) ja 5 §:ään (törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa.) Perussäännön 8 artiklassa on vielä laajemmin määritelty sotarikokset. Rikoslain 11 luvun 1—3 §:ssä säädetään rangaistavaksi sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos ja lievä sodankäyntirikos.

Vaikka Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 7 ja 8 artiklassa käytetty yksityiskohtainen teon määrittely poikkeaa rikoslain 11 luvussa käytetystä yleisluonteisesta lainsäädäntötekniikasta, perussäännön 7 artiklan sisältämää rikosmäärittelyä voidaan pitää alaltaan suppeampana kuin rikoslain 11 luvun 4 ja 5 §:ssä säädettyjä. Erot ovat kuitenkin näennäisiä sen vuoksi, että perussäännön 8 artiklassa määritellään sotarikoksiksi sellaisia tekoja, joita Suomen rikoslain mukaan ei pidetä sodankäyntirikoksina vaan ihmisoikeuksien loukkaamisena poikkeuksellisissa oloissa. Perussäännön 7 ja 8 artikla yhdessä tarkasteltuna vastaavat sisällöltään asiallisesti rikoslain 11 luvun 1—5 §:n mukaista kokonaisuutta. Perussäännön 7 ja 8 artiklan mukaiset rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset täyttävät samalla myös usean muun Suomen rikoslainsäädännön tunnusmerkistöt. Esimerkiksi henkeen, terveyteen, seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen tai henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvat yksittäiset, irralliset tai satunnaiset teot eivät kuitenkaan ole Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia.

Rikoslain 11 luvun 7 a §:ssä (kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen) ja 7 b §:ssä (biologisen aseiden kiellon rikkomisen) säädetään rangaistavaksi kemiallisen aseiden, biologisen aseiden tai toksiiniaseiden käyttäminen muuten kuin luvun 1—3 §:ssä tarkoitettulla tavalla eli sodankäyntirikosten yhteydessä. Tyypillisesti kysymyksessä olevia kiellettyjä aseita käytetään juuri sotatoimien yhteydessä. Toisaalta tietyn aseiden tai tekovälineiden käytöllä ei ole merkitystä perussäännön 6 ja 7 artiklan sekä

rikoslain 11 luvun 4—6 §:n kannalta. Näin ollen rikoslain 11 luvun 7 a ja 7 b §:n merkitystä Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan kannalta, vaikka mainitut pykälät onkin sijoitettu sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan rikoslain 11 lukuun.

Rikoslain 11 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi ja rikoslain 11 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa on tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi. Vastaavat rangaistusteokset ovat rikoslain 11 luvun 1 §:ssä (sodankäyntirikos) ja 2 §:ssä (törkeä sodankäyntirikos). Mainitun luvun 5 §:n mukaisesta lievästä sodankäyntirikoksesta tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Mainitut säädetty ankarimmat rangaistukset tarkoittavat sitä, että rikoslain 11 luvun 1—5 §:ssä säädetty rikokset vanhentuvat Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan vastaisesti.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 5, 7, 8 ja 29 artiklan kanssa yhdemukaista on, että sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa ja törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa säädetään rikoslain 8 luvussa rikoksiksi, joiden syyteoikeus ei vanhennu, joista tuomitseminen ei ole määräaikaan sidottu ja joista tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus ei raukea.

Rikoslain 11 luvun 3 §:ssä säädetyn lievän sodankäyntirikoksen asema on arvioitava erikseen. Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivalta rajoittuu sen perussäännön 5 artiklan 1 kappaleen mukaisesti vakaviin rikoksiin, jotka koskettavat kansainvälistä yhteisöä. Lievää sodankäyntirikosta koskevassa säännöksessä ei määritetä mitään rikoslain 11 luvun 1 §:stä poikkeavia uusia sotarikosten tekoja. Lievästä sodankäyntirikoksesta säädetty seuraamukset eli sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus tarkoittavat muiden vastaavien rangaistussäännösten soveltamiskäytännön pe-

rusteella sitä, että kysymyksessä olevasta rikoksesta tuomittaisiin yleensä vain sakkoo. Kansainvälinen rikostuomioistuin voi tuomita sakkorangaistuksen perussäännön 77 artiklan 2 kappaleen a kohdan mukaan vain vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena oikeudenkäyntimenettelyä ja todistelua koskeissa säännöissä määrättyjen vaatimusten mukaisesti.

Vaikka rikoslain 11 luvun 3 §:ssä tarkoitettu rikos mahdollisesti kuuluu Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan, näin vähäisiä rikoksia ei todennäköisesti tule sen käsiteltäväksi. Kysymyksessä olevan rikoksen säätäminen vanhentumattomaksi olisi voimakkaassa ristiriidassa rikoslain 8 luvun mukaisen, pääsääntöisesti rikoksen vakavuuteen perustuvan rikosten vanhentumisjärjestelmän kanssa. Vähäiset rikokset on saatava selvitettyksi nopeasti. Syyteoikeuden vanhentumisaajan pidentämiseen rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaisesta kahdesta vuodesta ja tuomitsemisaajan pidentämiseen mainitun luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesta kymmenestä vuodesta ei myöskään voida katsoa olevan syytä tilanteessa, jossa keskeinen arvioitava kysymys on se, vanhentuuko rikos vai ei. Tässä esityksessä lievän sodankäyntirikoksen vanhentumisaikaa ei esitetä muutettavaksi. Näin siitäkkin huolimatta, että rajatapauksissa rikoksen vanhentuminen saattaa riippua siitä, arvioidaanko teko sodankäyntirikokseksi vai lieväksi sodankäyntirikokseksi. Tähän kysymykseen voidaan tarvittaessa palata, jos rikoslain 11 lukua harkitaan muutettavaksi kysymyksessä olevaan rikokseen vaikuttavalla tavalla.

Muut rikosoikeudellista vanhentumista koskevaan sääntelyyn liittyvät kysymykset

Suomen talousvyöhykkeestä aiheutuvat muutostarpeet

Kuten rikosoikeudellisen vanhentumisen lainsäädäntöä koskevassa alajaksossa 2.1. on todettu, rikoslain 48 luvun 8 § on kumottu vuoden 2006 alusta lailla 297/2003. Suomen talousvyöhykettä koskevan lainsäädännön säätämisen yhteydessä pykälään on kuitenkin lisätty virke, jonka mukaan aluksista aiheu-

tuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä annetun lain (alusjätelaki; lailla 238/2005 on nimikkeessä oleva sana ”vesien” korvattu sanalla ”ympäristön”) 28 §:ssä tarkoitettun, ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn, rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä säädetyn teon vanhentumisaika on kuitenkin kolme vuotta. Ympäristön turmelemiselle (rikoslain 48 luvun 1 §) säädetään muuten erityinen kymmenen vuoden vanhentumisaika rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa.

Rikoslain 48 luvun 8 §:ään lisätty erityinen kolmen vuoden vanhentumisaika perustuu Suomessa vuonna 1996 voimaan saatetun (SopS 49/1996) Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen 228 artiklan 2 kappaleeseen. Yleissopimuksen 230 artiklan 1 kappaleen johdosta rikoslain 48 lukuun on lisätty uusi 10 §, jonka mukaan ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehdystä alusjätelain 28 §:n 1 momentissa tarkoitettua ja rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä rangaistavaksi säädetystä teosta voidaan tuomita vain sakkoo. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan ainoastaan sakolla rangaistavan rikoksen syyteoikeus vanhenee kahdessa vuodessa.

Rikoslain 48 luvun 8 §:n kumoaminen on havaittu Suomen talousvyöhykelainsäädäntöä koskevassa hallituksen esityksessä HE 53/2004 vp, jonka rikoslain 48 luvun 8 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ennen uuden vanhentumislainsäädännön voimaantuloa vuoden 2006 alussa on tarkoitus antaa erillinen hallituksen esitys, jossa rikoslain 48 luvun 8 §:ään ehdotettu erityinen vanhentumissäännös ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 8 lukuun.

Suomen talousvyöhykettä koskevan lainsäädännön yhteydessä rikoslain 48 a lukuun on myös lisätty uusi 7 §, jonka mukaan ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisestä saa tuomita vain sakkoo, jollei Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella ole toisin säädetty. Pykälässä tarkoitettun kalastusrikoksen lyhin vanhentumisaika on kolme vuotta.

Rikoslain 48 a luvun 7 §:n ensimmäinen virke pääsääntöisestä sakkorangaistuksen tuomitsemista johtuu Yhdistyneiden Kansa-

kuntien merioikeusyleissopimuksen 73 artiklan 3 kappaleesta. Pykälän jälkimmäinen virke erityisestä kolmen vuoden vanhentumisajasta lisättiin pykälään eduskunnassa. Eduskunnan lakivaliokunnan mukaan (LaVL 13/2004 vp) rikoslain 8 luvun 1 §:stä johtuva kahden vuoden vanhenemisaika saattaa kalastusrikoksen tutkinnan ja syytteesen saattamisen kannalta osoittautua liian lyhyeksi. Tämän vuoksi valiokunnan mukaan oli perusteltua, että myös rikoslain 48 a luvun 7 §:ssä tarkoitettun rikoksen vanhentumisaikaksi säädetään kolme vuotta.

Suomen talousvyöhykettä koskeva lainsäädäntö on tullut voimaan 1 päivänä helmikuuta 2005. Rikoslain 48 luvun 8 §:n tulevan kumoutumisen vuoksi on perusteltua, että sen toinen virke kolmen vuoden erityisestä vanhentumisajasta siirretään vuoden 2006 alusta voimaan tulevaan rikoslain 8 lukuun. Johdonmukaisena ei voida pitää sitä, että rikoslain 48 a luvun 7 §:ään jätetään vastaavaa kolmen vuoden erityistä vanhentumisaikaa koskeva sääntely. Kun muutenkin rikoslain 8 lukuun tulisi selvyiden vuoksi mahdollisuuksien mukaan keskittää rikosoikeudellista vanhentumista koskeva sääntely, myös tätä vanhentumisaikaa koskeva säännös olisi otettava mainittuun lukuun ja rikoslain 48 a luvun 7 §:ää olisi vastaavasti muutettava.

Muun lainsäädännön muuttumisesta aiheutuvat muutostarpeet

Alajaksossa 2.3. on mainittu eduskunnan lakivaliokunnan havaitsemat lainsäädäntöristiriitaisuudet, jotka liittyvät muun lainsäädännön muuttumiseen rikoslain 8 luvun uudistamiseen liittyvän käsittelyn viivästymisen yhteydessä.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan virkarikosten ja julkisyhteisön työntekijän rikosten vanhentumisaika on kuitenkin vähintään viisi vuotta. Vuoden 2006 alussa voimaan tulevan rikoslain 8 luvun uudistamisen yhteydessä vanhentumislainsäädäntöä muutettiin tältä osin. Voimassa olevan pykälän 4 momentin mukaan viiden vuoden vanhentumisaika koskee vain virkarikosta. Rikoslain 8 luvun uudistamisen yhteydessä katsottiin (HE 27/1999 vp, s. 18), että järjestelmän selkeys ja työntekijäasemassa olevien

osuuden lisääntyminen julkista valtaa käyttävien henkilöiden keskuudessa edellyttävät julkisyhteisön työntekijän rinnastamista rikosten vanhentumisajan suhteen virkamiehiin.

Kun eduskunta päätti rikoslain 8 luvun uudesta sisällöstä vuoden 2001 alussa, virkarikoksia koskeva 40 luku rakentui systemaattikalle, jonka mukaan jokaisessa luvun rangaistussäännöksessä mainittiin erikseen sen mahdollisesta soveltamisesta julkisyhteisön työntekijään. Rikoslain 40 luku on uudistettu rikoslain muuttamisesta annetulla lailla 604/2002. Rangaistussäännöksissä mainitaan tekijänä vain virkamies. Luvun 12 §:ssä säädetään siitä, miten luvun virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan myös muihin henkilöihin kuin virkamiehiin, esimerkiksi julkisyhteisön työntekijään.

Rikoslain 8 luvun muuttamisen yhteydessä esitetty selkeysnäkökohta puhuu edelleen sen puolesta, että viiden vuoden vähimmäisvanhentumisaikaa sovelletaan kaikkiin niihin henkilöihin, jotka voivat joutua rangaistusvastuuseen rikoslain 40 luvun säännösten mukaan. Rikoslain 40 luvun muuttamisen myötä rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentti on puutteellinen, koska siinä mainitaan erikseen ainoastaan julkisyhteisön työntekijä, vaikka virkarikosvastuu voi rikoslain 40 luvun 12 §:n mukaan kohdata lisäksi luottamustehtävää hoitavaa henkilöä, julkista valtaa käyttävää henkilöä ja ulkomaisen parlamentin jäsentä. Toisaalta näitä eri henkilötahoja ei ole tarpeen erikseen mainita rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa. Riittää kun mainitaan, että virkarikoksen lyhin vanhentumisaika on 3 momentissa säädetyistä vanhentumisajoista riippumatta kuitenkin vähintään viisi vuotta. Erityisen vanhentumisajan koskema henkilöpiiri määräytyy tapauskohtaisesti rikoslain 40 luvun ja varsinkin sen 12 §:n perusteella.

Kun eduskunta päätti rikoslain 8 luvun sisällöstä, menettämisseuraamuksen tuomitsemista koskevan 7 §:n kolmannen virkkeessä säädettiin, että mikäli menettämiskauteen koskee sellaista esinettä tai ainetta, jonka sen erityisen laadun tai ominaisuuden vuoksi ja muut asiassa ilmenevät seikat huomioon ottaen on syytä varoa joutuvan rikolliseen käyttöön, menettämiskaute ei vanhennu. Menettämisseuraamuksia koskevan rikoslain 10 lu-

vun säätämisen yhteydessä (laki 875/2001) virke muutettiin kuulumaan niin, että jos menettämiskaava koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekeväläinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämiskaava ei kuitenkaan vanhennu. Vuoden 2006 alussa voimaan tulevassa rikoslain 8 luvussa 7 §:ää vastaava sääntely on 9 §:ssä, jossa ei ole kuitenkaan otettu huomioon vuoden 2001 muutosta. Vastaavanlainen samanlaisen muutoksen huomioon ottamatta jääminen koskee rikoslain voimassa olevan 8 luvun 12 §:ää, jota vastaa vuoden 2006 alussa voimaan tulevassa 8 luvussa 14 §, ja joka koskee menettämiskaavan täytäntöönpanon raukeamista. Vuoden 2006 alussa voimaan tulevassa rikoslain 8 luvun 9 §:ää ja 14 §:ää olisi muutettava niin, että ne vastavat voimassa olevan 8 luvun 7 ja 12 §:ää niihin vuonna 2001 tehtyine muutoksineen.

Rikoslain 8 luvun 18 §:n 1 momentissa säädetään, että ehdollisen rangaistuksen raukeamisesta säädetään ehdollisesta rangaistuksesta annetussa laissa (135/1976). Mainittu laki on kumottu lailla 521/2002. Ehdollista vankeutta koskevat säännökset on samalla otettu rikoslain 2 b lukuun. Sen 3 §:n 2 momentin mukaan rangaistus raukeaa, jollei sitä 5 §:n mukaan määrätä täytäntöön pantavaksi. Rikoslain 8 luvun 18 §:n 1 momentti olisi muutettava vastaamaan ehdollista vankeutta koskevan sääntelyn muuttumista.

Tuomitun nuorisorangaistuksen raukeaminen

Vuoden 2005 alussa voimaan tulleen nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentin mukaan nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Nuorisorangaistuksen valtakunnallistamisen ja vakinaistamisen yhteydessä nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon vanhentumista koskeva säännös otettiin rangaistuslajia koskevaan erityislakiin tarkoituksin siirtää se vuoden 2006 alussa voimaan tulevaan rikoslain 8 lukuun mainittuun lukuun tehtävien muiden muutosten yhteydessä.

Rikosoikeudellisia rangaistuksia koskeva vanhentumissäännöstö on syytä selkeyden vuoksi mahdollisuuksien mukaan keskittää rikoslain 8 lukuun. Vuoden 2006 alussa voi-

maan tulevan 8 luvun 11 §:ssä säädetään myös toisen yhdyskuntaseuraamuksen eli yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon vanhentumisesta. Vastaava voimassa oleva yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) 5 §:n 3 momentin vanhentumissäännös on kumottu mainitusta ajankohdasta lähtien. Rikoslain uuden 8 luvun uudeksi 12 a §:ksi olisi lisättävä nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon vanhentumista koskeva säännös, jolloin sitä vastaava nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentti on kumottava.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi

Vuoden 1999 alussa kumottu rikoslain 42 luvun 5 §:n mukaan sakolla oli rangaistava sitä, joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä käyttää toisen passia, työtodistusta tai muuta senkaltaista todistusta. Pykälän kumoaminen liittyy oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia koskevan sääntelyn muuttamiseen. Pykälän kumoamista perusteltiin (HE 6/1997 vp, s. 192) sillä, että pykälässä kuvattu epärehellisyys liittyy yleensä jonkin muun rikoksen tekemiseen. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi toisen erehdyttäminen taloudellisen hyödyn tavoitteluksi, jolloin voidaan soveltaa petosta koskevia säännöksiä. Itsenäistä merkitystä pykälällä voi hallituksen esityksen mukaan olla esimerkiksi silloin, kun passia tai henkilötodistusta vaaditaan iän varmistamiseksi tarjottaessa tiettyä ikää edellyttäviä palveluita. Näissäkin tapauksissa taloudellisen edun tavoittelu johtaa petossäännösten soveltamiseen.

Hallituksen esityksessä HE 6/1997 vp todetaan, että muunlaisessa erehdyttämisessä voi olla kysymys esimerkiksi pääsyn hankkimisesta ravintolaan, johon pääsulle ravintolanpitäjä on asettanut ikärajan, taikka tupakan tai alkoholin ostamisesta alaikäisenä toisen henkilöllisyysasiakirjoja käyttäen. Kaikkeen tämäntyyppiseen erehdyttämiseen ei ole hallituksen esityksen mukaan tarpeen kohdistaa rangaistusuhkaa. Jos säännöksissä kuvattu menettely on jossakin erityistapauksessa perusteltua säätää rangaistavaksi, rangaistus-säännös olisi jo säännösten havaittavuuden ja

informatiivisuuden vuoksi syytä sijoittaa asianomaista toimintaa koskevaan yhteyteen, kuten alkoholilakiin.

Toisen henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttäminen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi täyttää rikoslain 36 luvun 1 §:n 1 momentissa rangaistavaksi säädetyn petoksen tunnusmerkistön vain, jos kaikki pykälässä säädetyt rangaistavuuden edellytykset täyttyvät. Pykälän 1 momentin mukaan petoksesta tuomitaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä, saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä.

Perusmuotoisesta väärennyksestä puolestaan on tuomittava rikoslain 33 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan se, joka valmistaa vääran asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää vääraa tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena. Henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttämisen katsominen väärennykseksi edellyttää siis vääran tai oikeudettomasti muutetun asiakirjan käyttämistä.

Rikoslain 42 luvun 5 §:n tultua kumotuksi pelkkä muulla kuin omalla nimellä esiintyminen tai vääran iän ilmoittaminen ei ole siis rangaistavaa. Tästä poiketen rikoslain 16 luvun 5 §:ssä on säädetty rangaistavaksi vääran henkilötiedon antaminen, joka kohdistuu viranomaiseen. Pykälän mukaan se, joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä väärin tai antaa muutoin henkilöllisyydestään vääran tai harhaanjohtavan tiedon taikka sanotussa tarkoituksessa käyttää toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta, on tuomittava vääran henkilötiedon antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 16 luvun 5 §:ssä tarkoitetun teon rangaistavuus edellyttää vääran henkilötiedon ilmoittamista viranomaiselle. Pykälän perusteluissa (HE 6/1997 vp, s. 67) nimenomaisesti todetaan, että vääran nimen ilmoittaminen tai muun sellaisen vääran tiedon antaminen yksityishenkilölle ei ole ehdotetun

lainkohdan mukaan rangaistavaa. Sama koskee vääran henkilötiedon antamista pankissa, vakuutusyhtiössä, kaupassa tai muussa vastaavassa paikassa lukuun ottamatta sellaisia poikkeuksellisia tapauksia, joissa kyseinen liikeyritys toimii julkista valtaa käyttävän viranomaisen apuna. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että henkilö on tietoinen antamansa tietojen menemisestä viranomaiselle (KKO 1995:31). Perustelujen mukaan vääran henkilötiedon antamisesta rikoslain 16 luvun 5 §:n tarkoittamassa mielessä ei ole kyse, jos virkamies ei kyseisessä yhteydessä toimi viranomaisena, vaan esimerkiksi erilaisten tavaroitten tai palveluiden tuottajana.

Vuoden 1995 alkoholilakiin (1143/1994) ja lakiin toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi (693/1976) sisältyy sääntelyä, jolla lasten ja nuorten terveydellisen suojaamisen vuoksi rajoitetaan alkoholin ja tupakan myyntiä sekä alkoholin anniskelua. Alkoholilain 16 §:ssä säädetään vähittäismyyntikielloista koskien alkoholin myymistä alle kahdeksantoista- ja alle kaksikymmentävuotiaalle henkilöille. Alkoholilain 24 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan alkoholiuomaa ei saa anniskella kahdeksatoista vuotta nuoremmalle. Mainittuihin ikäryhmiin kuuluvien henkilöiden alkoholin hallussapito kielletään pääsääntöisesti alkoholilain 34 §:n 2 momentissa. Vuoden 1968 alkoholilain (459/1968) 85 ja 86 §:ssä säädetään rangaistavaksi kieltojen vastainen alkoholin myyminen tai hallussa pitäminen. Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys HE 13/2004 vp alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta, jossa alkoholirikoksia koskeva uudistettu lainsäädäntö ehdotetaan sijoitettavaksi rikoslain uuteen 50 a lukuun.

Toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 10 §:n 1 momentin mukaan tupakkatuotetta tai tupakointivälinettä ei saa elinkeinotoiminnassa myydä eikä muutoin luovuttaa henkilölle, joka on kahdeksatoista vuotta nuorempi. Rangaistus kiellon vastaisesta toistuvasta menettelystä säädetään lain 31 §:n 4 momentissa. Alkoholin ja tupakan hankkimisen ja nauttimisen rajoittamisen lisäksi ikärajasääntelyä käytetään esimerkiksi elokuvanäytöksiin pääsemisen ja ilotulitteiden myymisen yhteydessä.

Rikoslain 42 luvun 5 §:n kumoamisen yh-

teydessä esitetyistä hallituksen esityksen perusteluista huolimatta tarvetta toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käytön uudelleen kriminalisoimiselle voidaan katsoa olevan. Kriminalisoinnin poistamisen seurauksia ei tuolloin riittävästi harkittu. Tällaisen asiakirjan väärinkäyttö ei välttämättä yleensä liity muun rikoksen tekemiseen.

Vaikka nyt kysymyksessä olevan menettelyn yleisyydestä ei ole saatavissa tarkkaa tietoa, alajaksossa 2.3. esiteltyjen Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto SHR ry:n ja Kuusamon kihlakunnan poliisilaitoksen kannanottojenkin perusteella kyseessä on yleinen ongelma. Saman on todennut Palvelualojen ammattiliitto PAM ry oikeusministeriön ehdotuksesta antamassaan lausunnossa. Vahtimestarien ja järjestyksenvalvojen mukaan nuorten yleisessä tietoisuudessa on se, että toiselle kuuluvan henkilötodistuksen käyttäminen ei ole rikos. Samansuuntaisia käsityksiä ovat julkisuudessa esittäneet myös eräät poliisiviranomaiset. Keskusrikospoliisi on lausunnossaan kiinnittänyt myös huomiota ehdotetun rangaistussäännöksen liittymiseen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen, jota on esimerkiksi suurien yleisötilaisuuksien yhteydessä yhä enenevässä määrin siirretty tilaisuuden järjestäville tahoille.

Viranomaisen myöntämän, toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttöä voidaan pitää siinä määrin moitittavana menettelynä, että siihen on syytä liittää rangaistusuhka. Henkilöllisyyden osoittavien asiakirjojen tällaiseen väärinkäyttöön liittyy aina erehdyttämistarkoitus, vaikka siinä ei pyritäkään petosrikoksen edellyttämällä tavalla hankkimaan taloudellista hyötyä tai vahingoittamaan toista. Toisaalta mitä tahansa eli esimerkiksi pilailutarkoituksessa tapahtuvaa erehdyttämistä ei ole perusteltua säätää rangaistavaksi. Teolla olisi pyrittävä oikeudellisesti merkityksellisen tiedon antamiseen. Lisäksi lasten ja nuorten suojaamiseen liittyvien ikärajasäännösten noudattamista on ylipäänsä syytä pyrkiä kaikin tavoin edistämään. Kansainvälisen vertailun mukaan toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä vastaavista teoista rangaistaan myös muissa maissa, esimerkiksi Ruotsissa. Uudel-

la rangaistussäännöksellä voidaan olettaa olevan toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä vähentävää vaikutusta.

Nyt kysymyksessä olevan teon uudelleen kriminalisoimiseen voidaan kohdistaa arvosteluakin, mitä on oikeusministeriön ehdotuksen lausuntokierroksella tapahtunutkin. Rangaistussäännöstä tulnaisiin pääasiassa sovellettamaan nuoriin henkilöihin, vaikka lasten kohdalla rikosoikeuden keinojen viimesijaisen käytön voi katsoa korostuvan. Kriminalisointia ei tule säätää, jos sillä tavoiteltaviin päämääriin päästään toista kautta. Nyt ehdotettavaa kriminalisointia voidaan kuitenkin pitää tärkeänä keinona osoittaa paheksuntaa viranomaisen myöntämän asiakirjan väärinkäytöstä erehdyttämistarkoituksessa. Ensisijaisena keinona nuorten suojaamista koskevien säännösten ja määräysten noudattamisessa on tehokas valvonta. Kriminalisoinnilla on kuitenkin tärkeä valvontaa tukeva merkitys.

Toisaalta toimenpiteistä ja sakkorangaistuksen määräämisestä voitaisiin yksittäistapauksessa luopua esimerkiksi esitutkintalain (449/1987) 4 §:n 1 momentin, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 §:n 2 kohdan tai rikoslain 6 luvun 12 §:n 2 kohdan nojalla. Kriminalisoinnin säätämisen ohella valvonta tulisi kehittää mahdollisimman tehokkaaksi. Lisäksi on syytä korostaa alaikäisen henkilön teon ilmoittamista vanhemmille ja sosiaaliviranomaisen edustajalle.

Lapsikaappaus

Lapsen huollon kannalta erityisen ongelmallisiksi ovat viime vuosina muodostuneet kansainväliset lapsikaappaukset (jäljempänä pelkästään lapsikaappaus), joissa lapsi viedään luvattomasti asuinvaltiostaan toiseen valtioon tai jätetään palauttamatta sieltä asuinvaltioon. Tavanmukaisesti lapsikaappauksia esiintyy silloin, kun lapsen vanhemmat ovat eri valtioiden kansalaisia. Tuolloin vanhemmista se, joka ei ole lapsen asuinpaikkavaltion kansalainen, vie lapsen omaan maahansa tai jättää lapsen palauttamatta sieltä. Tyypillisesti lapsikaappaus liittyy vanhempien välisiin ristiriitoihin avioeron ja

perheen hajoamisen yhteydessä tai niiden jälkeen.

Lapsikaappauksella saatetaan pyrkiä erilaisiin tavoitteisiin. Lapsen kaappaava vanhempi saattaa uskoa, että hänellä on omassa maassaan paremmat mahdollisuudet saada lapsen huolto uskotuksi itselleen. Avioeron jälkeen lapsikaappauksen saattaa laukaista myös lapsen huollosta annettu päätös, jonka lapsen kaappaava vanhempi kokee epäoikeudenmukaiseksi ja lapsen edun vastaiseksi. Myötävaikuttavana tekijänä saattaa olla myös se, että lapsen kaapanneelle vanhemmalle ei ole myönnetty tapaamisoikeutta lapseen nähden tai että tapaamisoikeuden käytännön toteuttamisessa on vaikeuksia. Lapsen kaappaava vanhempi saattaa olla myös siinä käsityksessä, että lapsi saa kaappaajan asuinvaltiossa paremmat olosuhteet esimerkiksi valtioiden taloudellisten, kulttuuristen, sosiaalisten, poliittisten tai uskonnollisten erojen vuoksi tai että lapsen huolto hänen laillisen huoltajansa luona asuinvaltiossa ei ole asianmukaista.

Aikaisemmin selostettujen lainsäädännön muuttamista koskevien aloitteidenkin perusteella lapsikaappauksiin on puututtava niiden lukumäärän ja haitallisen luonteen vuoksi riittävän tuntuvasti rikoslainsäädännön keinoin. Lapselle saattaa aiheutua vakiintuneesta elinympäristöstään poistamisesta esimerkiksi kulttuurisia, sosiaalisia ja koulutuksellisia ongelmia niihin liittyvine henkisine vaikeuksineen. Kansainvälisistä sopimuksista huolimatta lapsen palauttaminen myös saattaa olla vaikeaa, minkä vuoksi lapsikaappauksen ennaltaehkäisyyn on pyrittävä kaikin käytettävissä olevin tavoin. Oikeusministeriön käsiteltäväksi tulee vuosittain 10–15 uutta lapsikaappausasiaa, jotka jakaantuvat suuriin piirtein tasan Suomesta ulkomaille vietyjä lapsia ja Suomeen tuotuja lapsia koskevien asioiden kesken. Ulkoasiainministeriön käsiteltäväksi tulee vuosittain alle 10 uutta tapausta, jotka yleensä koskevat Suomesta vietyjä lapsia.

Rikoslainsäädännössä ei ole lapsikaappauksista koskevaa rangaistussäännöstä. Siihen voidaan soveltaa lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevaa rikoslain 25 luvun 5 §:ää, jossa rangaistukseksi säädetään sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Lapsi-

kaappauksista on lähtökohtaisesti pidettävä lapsen omavaltaista huostaanottoa moitittavana tekona. Käytännössä harvoin tuomioistuimessa käsiteltävistä lapsen omavaltaisista huostaanotoista (määrä vaihtelee vuosittain joistakin tapauksista noin kymmeneen) tuomitaan yleensä sakkorangaistus. Lapsikaappaukseen ei välttämättä liity sellaista menettelyä, että omavaltaista huostaanottoa ankarammin rangaistavien rikosten eli lähinnä vapaudenriistorikosten tunnusmerkistö täytyisi.

Kansainvälinen vertailu osoittaa, että lapsikaappauksista vastaavista teoista on muissa maissa mahdollista tuomita rikoslain 25 luvun 5 §:n säädetyn kuuden kuukauden enimmäisrangaistuksen ylittäviä rangaistuksia. Laissa säädetyn enimmäisrangaistuksen korottamisella voidaan korostaa lapsikaappauksen paheksuttavuutta ja edistää vankeusrangaistusten tuomitsemista näissä tapauksissa. Enimmäisrangaistuksen korottamisella voidaan myös edistää lapsikaappaukseen syyllistyneiden henkilöiden vastuuseen saattamista. Useissa keskeisissä rikoksentehtävien luovuttamista koskevissa säännöksissä luovuttamisen edellytykseksi on asetettu se, että teosta voidaan tuomita vähintään vuoden vankeusrangaistus. Tältä osin voidaan mairita rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 2 §:n 1 momentti ja 53 §:n 1 momentti sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 4 §:n 1 momentti. Eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä tehdyn neuvoston päätöksen (2002/584/YOS) 2 artiklan 1 kohdan mukaan pidätysmääräys etsityn henkilön kiinni ottamiseksi ja luovuttamiseksi on pääsääntöisesti mahdollinen, kun rikoksesta voi seurata vähintään yhden vuoden vankeusrangaistus.

Rangaistusuhkan korottamisen vaikutusta ei tule kuitenkaan yliarvioida. Lapsikaappauksista tuomittava vankeusrangaistus tulisi usein olemaan ehdollinen, koska rikoksentehtävien aikaisempi rikollisuus ja kysymyksessä oleva rikos eivät välttämättä rikoslain 6 luvun säännösten mukaan edellytä ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Toi-

saalta lapsen Suomesta pois vievä henkilö voi olettaa välttyvänsä rangaistukselta pysymällä Suomen ulkopuolella ja voi tavoitteen saan joissakin tapauksissa onnistuakin. Viimeksi mainittuun näkökohtaan liittyy rangaistussäännöksen mahdollinen valikoiva soveltuminen erityisesti tapauksiin, joissa lapsi tuodaan luvottomasti Suomeen tai jätetään luvottomasti täältä palauttamatta.

Lapsikaappausten ankarampaa rikosoikeudellista kohtelua vaativat yleensä tarkastelevat tilannetta lähtien tapauksista, joissa lapsi viedään luvottomasti pois Suomesta tai jätetään palauttamatta tänne. Tällaista yksipuolista rangaistussäännöstä ei voida kuitenkaan pitää perusteltuna, kun otetaan huomioon Suomen liittyminen lapsikaappauksia koskeviin kansainvälisiin yleissopimuksiin ja lapsikaappausrikosten yleinen paheksuttavuus, jota ilmentävät näitä rikoksia koskevat muiden valtioiden rangaistussäännökset. Vain Suomessa asuvien lasten tosiasiallisia huoltosuhteita suojelevan, yksipuolisuudessaan poikkeuksellisen rangaistussäännöksen säätämiseen ei ole riittäviä perusteita. Luontevat rajat uudenkin rangaistussäännöksen soveltamiselle asettavat rikoslain 1 luvun säännökset Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.

Lapsikaappauksesta on edellä mainitut seikat huomioon ottaen teon paheksuttavuuden korostamiseksi ja havainnollisuuden vuoksi syytä säätää rikoslain 25 luvun 5 §:stä erillinen rangaistussäännös, jonka paikka on mainitun pykälän jälkeen uutena 5 a §:nä. Uudella rangaistussäännöksellä suojattaisiin rikoslain 25 luvun 5 §:n tavoin lapsen tosiasiallisen huoltosuhteen rikkomattomuutta, Sen valmistelussa erityisesti huomioon otettavia kysymyksiä ovat tekijäpiiri, teonkuvaus, rangaistusasteikko, suhde Suomen rikoslain soveltamisalaa koskevaan sääntelyyn, erityisen toimenpiteistä luopumissäännöksen tarpeellisuus ja yrityksen rangaistavuus. Samalla on harkittava, edellyttääkö lapsikaappausta koskeva rangaistussäännös rikoslain 25 luvun 5 §:n muuttamista. Lisäksi on ratkaistava uuden rangaistussäännöksen asema tilanteessa, jossa joudutaan harkitsemaan, täyttääkö rikoksentehtäjän menettely myös toisen rikoksen tunnusmerkistön.

Lapsen edun mukaista ja lapsikaappausten

selvittämistä koskevan kansainvälisen sääntelyn toimivuutta edistävää on se, että lapsikaappaustilanne saadaan raukeamaan mahdollisimman nopeasti ja riidattomasti lapsen vapaaehtoisella palauttamisella. Rangaistusuhka voi kuitenkin rajoittaa lapsen kaapanneen henkilön halukkuutta palauttamiseen. Onkin syytä korostaa sellaisen sääntelyn merkitystä, joka antaa mahdollisuuden rikosoikeudelliseen toimenpiteistä luopumiseen kaappaajan palauttaessa lapsen. Rikosasian käsittelyn vaikutus lapsen etuun tulisi lisäksi huomioida laajemminkin kuin pelkästään palauttamiseen liittyen.

Rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentissa säädetään syyttäjän syyteoikeuteen liittyvästä lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevan syytteen nostamatta jättämisestä. Kyseinen rikos on sinänsä virallisen syytteen alainen. Virallinen syyttäjä ei saa kuitenkaan nostaa syytettä lapsen omavaltaisesta huostaanotosta, jos se olisi vastoin lapsen etua. Ennen syytteen nostamista on kuultava sen kunnan sosiaalilautakuntaa, jossa lapsella on asuinpaikka tai jossa lapsi oleskelee tai jolla muuten ilmeisesti on parhaat tiedot lapsesta. Kysymyksessä ei ole siis toimenpiteistä luopumiseen oikeuttava säännös vaan syyteoikeutta rajoittava säännös. Lapsikaappausrikokset olisivat lapsen omavaltaista huostaanottoa vakavampia ja ankarammin rangaistavia rikoksia, joten syyttäjän mahdollisuutta nostaa syyte ei pitäisi rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisesti rajata ehdottomasti pois missään tilanteessa.

Toimenpiteistä luopumisen eli syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen käyttämistä lapsikaappausten yhteydessä voidaan perustella sillä, että huoltoon liittyvien riitojen käsittely rikosasiانا ei ole useinkaan hyvä ratkaisu kenenkään asianosaisen kannalta. Merkittävä painoarvo lapsen huoltoon liittyvissä lapsikaappausasioissakin on lapsen edulla, jonka toteuttamista lapsikaappausten päättymisen jälkeen saattaa edistää lapsen huoltoa koskevien asioiden mahdollinen sovinnollinen ratkaiseminen. Korostettu mahdollisuus toimenpiteistä luopumiseen voi edistää lapsikaappausten laukeamista lapsen palauttamisella tai palauttamisen helpottamisella, mikä sinällään voi usein samalla toteuttaa lapsen etua. Toisaalta lapsikaappauskin saattaa ri-

koksen ominaispiirteistä ja tekijän käyttäytymisestä johtuen olla sen verran vakava rikos, että toimenpiteistä luopuminen ei tule kysymykseen edes lapsen etuun liittyvien näkökohtien vuoksi.

Rikoslain 34 a luvun eräiden säännösten muuttaminen

Rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn rikokseen syyllistyy se, joka terroristisessa tarkoituksessa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa jollekin valtiolle tai kansainväliselle järjestölle, tekee ihmisryöstön. Luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan varojen antaminen tai kerääminen ihmisryöstöön täyttää terrorismin rahoittamisen tunnusmerkistön. Molempien kohtien rikosluetteloissa mainitaan lukuisia muitakin rikoksia kuin ihmisryöstö.

Ihmisryöstöä koskeva rangaistussäännös otettiin rikoslain 25 luvun 3 §:ään vuonna 1995. Mainitun säännöksen mukaan ihmisryöstöön syyllistyi se, joka

1) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa toisen saattaakseen hänet ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai pakotyöhön,

2) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa viittätoista vuotta nuoremman lapsen käyttääkseen häntä ihmiskaupan kohteena taikka

3) alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia taikka käy kauppaa orjilla.

Ihmisryöstöä koskevan rangaistussäännöksen mukaan teon oli oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä täyttääkseen ihmisryöstön tunnusmerkistön. Rangaistukseksi oli tuomittava vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

Rikoslakia muutettiin 1 päivänä elokuuta 2004 voimaan tulleella lailla 650/2004 niin, että rikoslain 25 luvun 3 § muutettiin koskemaan ihmiskauppaa ja että lukuun lisättiin uusi törkeää ihmiskauppaa koskeva 3 a §. Samalla poistui ihmisryöstö rikosnimikkeenä. Rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohtaa ja 5 §:n 1 momentin 5 kohtaa ei sa-

malla kertaa muutettu.

Rikoslain 25 luvun 3 a §:n mukaan, jos ihmiskaupassa

1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,

2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuvaa kärsimystä,

3) rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai

4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Pykälien numeroiden eroavuudesta huolimatta törkeä ihmiskauppa on rikoslain muuttamista koskevan hallituksen esityksenkin (HE 34/2004 vp, s. 101) mukaan näistä rikoksista se, joka vastaa aikaisemman lain ihmisryöstöä. Rikoslain 25 luvun 3 a § kattaa pykälän perustelujen mukaan ihmisryöstösäännöksen tekemuodot, kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin neuvoston ihmiskaupan torjuntaa koskevan puitepäättöksen (2002/629/YOS, EYVL N:o L 203, 1.8.2002, s. 1) mukaiset vakavimmat tekemuodot sekä puitepäättöksen mukaiset raskauttavien asiahaarojen vallitessa tehdyt tekemuodot. Rikosnimikkeen muuttaminen ihmisryöstöstä törkeäksi ihmiskaupaksi liittyy siihen, että rakenteeltaan pykälä vastaa muita törkeän tekemuodon sisältäviä säännöksiä. Näin ollen rikoslain 34 luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohtaa ja 5 §:n 1 momentin 5 kohtaa olisi muutettava niin, että niissä ihmisryöstön sijasta mainitaan törkeä ihmiskauppa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi

Esityksen tavoitteena on korostaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityistä paheksuttavuutta ja parantaa rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimivuutta vakavimpien sellaisten rikosten käsittelyssä rikoslain 8 luvun vanhentumissäännöksiä muuttamalla. Näihin vakaviin rikoksiin liittyy erityinen riski niiden myöhäisestä ilmitulosta. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus ei esityksen mukaan vanhentuisi koskaan ennen kuin asianomistaja täyttää 28 vuotta. Sama koskisi alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuolilyhteyteen. Lisäksi näitä rikoksia koskevia erityisiä vanhentumissäännöksiä sovellettaisiin taannehtivasti jo 1 päivänä tammikuuta 1999 tai sen jälkeen tehtyihin rikoksiin.

Rikosoikeudellista vanhentumista koskeva lainsäädäntö on eduskunnan edellyttämällä tavalla syytä jo selkeydenkin vuoksi saattaa vastaamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen Suomea sitovan perussäännön 29 artiklaa, jonka mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia eli joukkotuhontaa, rikoksia ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksia. Näitä rikoksia vastaavista teoista säädetään rikoslain 11 luvussa.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä koskevan rangaistussäännöksen lisäämisellä rikoslain 16 lukuun pyritään torjumaan käytännössä yleiseksi havaittua ongelmaa eli sitä, että alaikäiset henkilöt toiselle henkilölle kuuluvaa henkilötodistusta tai vastaavaa asiakirjaa käyttämällä pyrkivät erehdyttämään yksityistä henkilöä ilman tarkoitusta saada taloudellista hyötyä tai aiheuttaa vahinkoa. Tällainen menettely on moitittavaa viranomaisen myöntämään asiakirjaan kohdistuvana. Henkilöllisyyden todistamiseen liittyvien asiakirjojen väärinkäytöllä estetään myös lasten ja nuorten suojaamiseen liittyvien ikärajasäännösten tehokasta noudattamista. Toiselle kuuluvan henkilö-

distuksen väärinkäyttöön syyllistyneiden tehokas saattaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen edellyttää jokamiehen kiinniotto-oikeuden ja henkilöntarkastuksen edellytysten laajentamista pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 1 §:n 1 momentissa ja 5 luvun 10 §:n 1 momentissa.

Lapsikaappaus eli lapsen huoltoon liittyviä oikeuksia loukaten tapahtuva lapsen vieminen asuinvaltiostaan ulkomaille tai jättäminen palauttamatta ulkomailta asuinvaltiossa on rikoslain 25 luvun 5 §:ssä säädettyä lapsen omavaltaista huostaanottoa moitittavampi teko. Lapsikaappaus ei välttämättä täytä omavaltaista huostaanottoa ankarammin rangaistavien rikosten tunnusmerkistöä. Teon paheksuttavuuden korostamiseksi, rangaistusten ankaroitamiseksi ja havainnollisuuden vuoksi on syytä säätää mainitusta pykälästä erillinen lapsikaappausta koskeva rangaistussäännös. Toisaalta lapsikaappausten sovinnollisen ratkaisemisen edistämiseksi ja lapsen etua edistävien ratkaisumallien löytämiseksi on syytä säätää erillinen lapsikaappauksia koskeva toimenpiteistä luopumissäännös.

Tällä esityksellä ehdotetaan lisäksi tehtäväksi rikoslain 8 lukuun, 34 a luvun 1 ja 5 §:ään sekä 48 a luvun 7 §:ään teknisiä muutoksia, joita muun lainsäädännön muuttaminen edellyttää.

3.2. Toteuttamisvaihtoehdot

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentuminen

Kansainvälisen vertailun mukaan esimerkiksi muissa pohjoismaissa kuin Suomessa vakavimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityinen vanhentuminen on järjestetty niin, että syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun asianomistaja saavuttaa 18 vuoden iän. Tämä ei ole kuitenkaan ainoa vaihtoehto sen varmistamiseksi, että asianomistajalla on riittävä ja rikosoikeudellisen vanhentumisen taustalla olevat perusteet huomioon ottaen kohtuullinen aika syyteen nostamiseen.

Toisena vaihtoehtona on lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tai ainakin joidenkin niistä vanhentumisajan pidentäminen rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan mää-

räytyvästä, rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen perustuvasta määräajasta. Tällaista lainsäädäntötekniikkaa käytetään kansainvälisesti ja Suomessakin (esimerkiksi virkarikokset ja ympäristörikokset) eräiden rikosten osalta, jolloin tavallista pidemmän vanhentumisajan säätämisen taustalla ovat yleensä tiettyyn rikostyyppiin tavallisesti liittyvä myöhäisen ilmitulon tai rikostutkinnan poikkeuksellisen keston riski. Kolmantena vaihtoehtona on se, että rikoksen syyteoikeus säädetään olemaan voimassa tietyn ajan sen jälkeen, kun asianomistaja saavuttaa tietyn iän. Viimeksi mainitussa vaihtoehdossa luontevana lähtökohtana on asianomistajan täysi-ikäiseksi tuleminen eli 18 vuoden iän saavuttaminen.

Asianomistajan täysi-ikäiseksi tulemistä ja siihen liittyvää 18 vuoden iän saavuttamista voidaan useastakin syystä pitää merkityksellisenä kysymyksessä olevien rikosten syyteoikeuden vanhentumiseen liittyvän sääntelyn kannalta. Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SoPS 60/1991) mukaan lapseksi katsotaan jokainen alle 18-vuotias henkilö, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin. Sopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Lisäksi Euroopan unionin neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puittepäätöksen 8 artiklan 6 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ainakin vakavimpien seksuaalirikosten johdosta voidaan nostaa syyte sen jälkeenkin, kun uhri on saavuttanut täysi-ikäisyyden. Näiden kansainvälisiin velvoitteisiin liittyvien näkökohtien lisäksi voidaan muutenkin lähteä siitä, että täysi-ikäisyyden saavuttamiseen liittyy yleensä sellainen henkinen kypsyys, että seksuaalirikoksen uhriksi joutunut kykenee arvioimaan häneen kohdistuneen teon merkityksen ja tosiasiallisen luonteen. Uhri saattaa myös tuolloin olla siinä määrin vapautunut tekijän määräysvallasta tai häneen nähden alisteisesta asemasta, että uhri uskaltaa tehdä rikosilmoituksen ilman haitallisten seurausten pelkoa.

Edellä mainituista vaihtoehdoista ensimmäisenä mainittua ehdotettiin oikeusministeriön ehdotuksessa, johon ja josta annettuihin lausuntoihin tämä hallituksen esitys perustuu.

Ehdotuksessa todetaan, että sen valmistelussa ei ole nähty erityistä syytä poiketa muun ohessa muissa pohjoismaissa omaksutusta mallista, jonka mukaan syyteoikeuden vanhentumisaika lasketaan siitä, kun asianomistaja saavuttaa 18 vuoden iän. Tämä koski oikeusministeriön ehdotuksen mukaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä sekä alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen.

Ehdotuksessa todetaan, että ratkaisua lapsiin kohdistuvien vakavimpien seksuaalirikosten vanhentumisajan laskemisesta uhrin täysi-ikäiseksi tulemistä voidaan myös arvoitella verrattuna esimerkiksi ratkaisuun, jossa joidenkin rikosten syyteoikeuden vanhentumisaikaa pidennetään. Erityisen vanhentumisjärjestelyn tulee koskea vain vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, joiden vanhentumisajat ovat niistä säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella pitkiä. Tutkimustietojen mukaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuvat ovat teko kokonaisuuden alkaessa keskimäärin alle 10-vuotiaita, joidenkin tietojen mukaan jopa keskimäärin 6- tai 7-vuotiaita. Törkeän raiskauksen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhenee kahdessa-kymmenessä vuodessa, joten vanhentumisajan alkaminen vasta kahdeksantoista vuoden iän saavuttamisesta saattaisi johtaa siihen, että tuomioistuinten käsiteltäväksi tulee noin kolmekymmentä vuotta ennen asian käsitelyä tapahtuneita rikoksia. Ehdotuksen mukaan näin vanhojen tekojen selvittämisen voi yleisesti ottaen arvioida olevan vaikeaa.

Myös useissa ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa korostettiin rikoksen luotettavan selvittämisen vaikeutta hyvinkin pitkän ajan, esimerkiksi 30 vuoden kuluttua teosta. Joissakin lausunnoissa ehdotettiin edellä mainittua kolmatta vaihtoehtoa, jonka mukaan syyteoikeus olisi vanhentumaton tietyn ajan sen jälkeen, kun asianomistaja on saavuttanut 18 vuoden iän, ellei syyteoikeuden voimasaolo jatkuisi senkin jälkeen rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen perustuvien

yleisten säännösten mukaan. Valtakunnan-syyttäjänviraston lausunnossa kiinnitettiin lisäksi huomiota ehdotetun sääntelyn mukaan tuomaan epäjohtonmukaisuuteen. Syyte oikeus lapseen kohdistuneesta törkeästä raiskauksesta tai törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä saattaisi asianomistajan iästä riippuen vanhentua huomattavasti pidemmässä ajassa kuin lapsen tappaminen. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan tapon syyte oikeus vanhentuu 20 vuodessa.

Pohjoismaisella vertailulla on merkitystä Suomen ja muiden pohjoismaiden rikosoikeusjärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Suomessakin lapsiin kohdistuvien vakavien seksuaalirikosten syyte oikeuden vanhentumisaika pitäisi alkaa kuluu vasta siitä, kun asianomistaja täyttää 18 vuotta. Syyte oikeuden vanhentumiseen vaikuttaa syyte oikeuden vanhentumisen alkamisajankohdan lisäksi vanhentumisaika. On huomattava, että Ruotsissa ja Tanskassa pisin seksuaalirikosten syyte oikeuden vanhentumisaika on 15 vuotta, kun se Suomessa on 20 vuotta. Nykyisen lainsäädännön mukaan seksuaalirikos saattaa vanhentua Ruotsissa aikaisemmin kuin Suomessa, vaikka ensiksi mainitussa valtiossa syyte oikeuden vanhentumisaika alkaa kuluu vasta 18 vuoden iän saavuttamisesta. Esimerkiksi 15-vuotiaaseen kohdistunut törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö vanhentuvat Suomessa asianomistajan ollessa 35-vuotias, mutta niitä vastaavat rikokset vanhentuvat Ruotsissa asianomistajan täyttäessä 33 vuotta. Ruotsissa niiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyte oikeus, joiden syyte oikeuden vanhentumisaika on kymmenen vuotta, vanhentuu asianomistajan täyttäessä 28 vuotta.

Suomea sitovista kansainvälisistä velvoitteista ei aiheudu velvollisuutta säätää lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyte oikeuden vanhentumisaikaa alkamaan vasta asianomistajan täysi-ikäiseksi tulemisesta. Tämä koskee myös Euroopan unionin neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevaa puitepäättöstä, jonka 8 artiklan 6 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että aina-

kin vakavimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten johdosta voidaan kyseisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan nostaa syyte sen jälkeenkin, kun uhri on saavuttanut täysi-ikäisyyden. Puitepäättöksen kannalta riittävänä voidaan pitää sitä, että syyte oikeuden vanhentumisaikaa on vielä asianomistajan täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeen käytettävissä kohtuullinen ja riittävä aika.

Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella päädytään ehdottamaan rikosoikeudellista vanhentumista koskevan sääntelyn muuttamista niin, että tiettyjen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyte oikeus vanhentuisi aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää 28 vuotta. Tämänkin jälkeen kuluisi vielä rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukainen yleinen rikosten laissa säädettyihin enimmäisrangaistuksiin perustuva vanhentumisaika, jos sitä on jäljellä asianomistajan saavuttaessa mainittu iän. Viimeksi mainittu voisi koskea ainoastaan niitä rikoksia, joiden syyte oikeuden vanhentumisaika on 20 vuotta eli törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Jos mainitut rikokset ovat kohdistuneet alle 8-vuotiaaseen lapseen, niidenkin syyte oikeus vanhenisi siis lopullisesti asianomistajan saavuttaessa 28 vuoden iän. Tuolloin törkeän raiskauksen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyte oikeuden vanhentumisaika myös muodostuisi kokonaisuudessaan pidemmäksi kuin mikä se on voimassa olevan lain mukaan. Ehdotetulla sääntelyllä päästäisiin samaan lopputulokseen kuin Ruotsin lainsäädännön mukaan päästään niiden rikosten osalta, joiden syyte oikeuden vanhentumisaika on 10 vuotta. Asianomistajan ikään liittyvä syyte oikeuden vanhentumissäännös lisättäisiin rikoslain 8 luvun 1 §:ään sen uudeksi 5 momentiksi.

Syyte oikeuden vanhentumisaika jatkumista ainakin 10 vuotta asianomistajan täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeen voidaan pitää riittävänä siitakin huolimatta, että esituskintaan, syyteharkintaan ja vastaajan haastamiseen kuluu mainitusta ajasta osa. Syyte oikeuden vanhentumisaikaa voitaisiin rikoslain 8 luvun 4 §:n nojalla tarvittaessa jatkaa yhdellä vuodella niissäkin tapauksissa, joissa syyte oikeus vanhenisi lopullisesti asianomistajan saavuttaessa 28 vuoden iän.

Rikosoikeudellisen vanhentumisen lähtökohtiin kuuluu pitkien vanhentumisaikojen kytkeminen rikosten vakavuuteen, jota yleensä ilmentää laissa säädetyn enimmäisrangaistuksen ankaruus. Tämä on otettava lähtökohdaksi myös arvioitaessa sitä, mitä rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyjä rikoksia syyteoikeuden erityisen vanhentumisen tulisi koskea. Kuten edellä todettiin, Euroopan unionin neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva puitepätös jättää kansallista harkinnanvaraa erityisen vanhentumisen piiriin otettavien rikosten valinnassa.

Ruotsissa on seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä katsottu, että ei ole perusteltua soveltaa erityisiä vanhentumissäännöksiä rikoksiin, joista voidaan tuomita sakkoo. Alajaksosta 2.2. ilmenee lähemmin se, mitä rikoksia erityinen vanhentuminen Ruotsissa koskee. Tässä yhteydessä on huomattava se, että Suomessa ja Ruotsissa rangaistavaksi säädetyt seksuaalirikokset eivät ole täysin vertailukelpoisia sen vuoksi, että rikosnimikkeet ja rikostunnusmerkistöjen teonkuvaukset poikkeavat toisistaan. Siitäkin huolimatta voidaan todeta, että Suomessa voidaan tuomita sakkoo eräistä sellaisista seksuaalirikoksista, joista Ruotsissa ei voida määrätä sellaista seuraamusta.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n mukaisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai sen 7 §:ssä rangaistavaksi säädetyn törkeän tekemuodon lisäksi rikosentekijä voi syyllistyä myös muihin alle 18-vuotiaisiin kohdistuviin rikoslain 20 luvun mukaisiin tekoihin eli raiskaukseen (1 §), törkeään raiskaukseen (2 §), pakottamiseen sukupuoliyhteyteen (3 §), pakottamiseen seksuaaliseen tekoon (4 §), seksuaaliseen hyväksikäyttöön (5 §) tai seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta (8 §). Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon rikoslain 17 luvun 22 § (sukupuoliyhteys lähisukulaisen kesken) sekä 20 luvun paritusta (9 §) ja törkeää paritusta (9 a §) koskevat säännökset. Pelkästään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin pykäliin liittyvää erityistä vanhentumissääntelyä ei voida pitää riittävänä.

Tässä esityksessä on päädytty rikosten vakavuuden perusteella siihen, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeuden erityisen vanhentumisen piiriin tulisivat rais-

kaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Nämä ovat rikoksia, joista ei voida tuomita sakkorangaistusta. Pakottamisessa seksuaaliseen tekoon ja seksuaalisessa hyväksikäytössä voi esiintyä lieviä tekemuotoja. Mainitut rikokset eivät ole pääsääntöisesti myöskään esimerkiksi virallisen syytteen alaisia rikoksia. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta on sakolla tai enintään yhden vuoden vankeusrangaistuksella rangaistavana arvioitava vielä viimeksi mainittuja rikoksia vähemmän vakavaksi. Viimeksi mainittu rikos ei ole esimerkiksi muissa pohjoismaissaakaan erityisen vanhentumisen piirissä. Koska raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen voivat kohdistua myös muuhun kuin alle 18-vuotiaaseen asianomistajaan, asianomistajan ikää tekohtekellä koskeva raja-olisi näiden rikosten osalta mainittava erityisessä vanhentumissäännöksessä.

Tässä esityksessä ei ehdoteta, että syyteoikeuden vanhentumisen erityinen päättymisaika ulotettaisiin koskemaan rikoslain 20 luvun 9 ja 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyjä paritusrikoksia, jotka rikoslain 8 luvun 1 §:n mukaan vanhenevat kymmenessä vuodessa rikoksen tekemisestä. Näissä rikoksissa ei ole muiden seksuaalirikosten tavoin asianomistajaa. Tähän näkökohtaan kiinnitettiin huomiota uuden seksuaalirikoslainsäädännön valmistelussa Ruotsissakin, jossa erityinen vanhentuminen kuitenkin on ulotettu paritusrikoksiin. Ruotsin hallituksen mukaan asianomistajan puuttumiseen liittyvää ongelmaa ei pidä liioitella, huomioon on otettava myös paritusrikosten rankaisemiseen liittyvä yleinen etu (Prop. 2004/05:45, s. 124). Tällä esityksellä pyritään nimenomaan parantamaan seksuaalirikosten asianomistajan asemaa.

Paritusrikoksen osalta on otettava huomioon se, että parituksen yhteydessä prostituoituna toimiva henkilö voi joutua muun rikoslain 20 luvussa tarkoitetun rikoksen uhriksi, jolloin sen rikoksen vanhentumiseen sovelletaan sitä rikosta koskevia rikoslain 8 luvun säännöksiä. Tämä koskee esimerkiksi tapauksia, joissa tällainen henkilö pakotetaan väkivallalla tai uhkauksilla toimimaan prostituoituna. Tällainen muuhun rikokseen syyllistyminen korostuu lasten kohdalla, koska su-

kupuoliyhteys, muu vahingollinen seksuaalinen teko tai lapsen saaminen ryhtymään sellaiseen tekoon täyttävät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Parituksen yhteydessä voidaan siis syyllistyä rikokseen, joka tämän esityksen mukaan vanhentuisi aikaisintaan silloin, kun asianomistaja täyttää 28 vuotta.

Paritusrikoksiin liittyvän erityisen vanhentumissääntelyn tarvetta arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että tiedossa ei ole tapauksia Suomessa parituksen muodossa harjoitettavasta lapsiprostituutiosta. Oletettavasti alaikäiset prostituoidut olisivat myös siinä määrin lähellä 18 vuoden ikää, että erityisellä vanhentumisjärjestelyllä ei olisi suurta käytännön merkitystä.

Tässä esityksessä ei myöskään ehdoteta, että erityisen vanhentumisen piiriin tulisi rikoslain 17 luvun 22 §:ssä rangaistavaksi säädetty sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken, josta lain mukaan voidaan tuomita myös sakkorangaistus ja joka vanhenee viidessä vuodessa rikoksen tekemisestä. Kysymyksessä olevaan rikokseen voidaan sinällään syyllistyä olemalla sukupuoliyhteydessä myös alle 18-vuotiaan kanssa. Käytännössä alaikäiseen kohdistuvalla teolla myös samalla syyllistytään sellaiseen rikoslain 20 luvun mukaan ankarammin rangaistavaan rikokseen, joka olisi tämän esityksen mukaisen erityisen vanhentumisjärjestelyn piirissä. Ruotsinkin äskettäisessä seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisessa sukupuoliyhteys lähisukulaisen kanssa (rikoskaaren 6 luvun 7 §) poistettiin niiden rikosten joukosta, joiden syyte oikeuden vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun asianomistaja täyttää 18 vuotta.

Syyteoikeuden vanhentumisen muuttaminen ehdotetulla tavalla vaikuttaa rikoslain 8 luvun 6 §:ssä säädettyyn rangaistuksen tuomitsemisen estävään vanhentumiseen. Pykälän 1 momentin mukaan oikeus tuomita rangaistus rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu. Pykälän 2 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan rangaistusta muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua rikoksesta ei saa tuomita, kun luvun 2 §:ssä mainitusta päivästä eli pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä on kulunut kolmekymmentä vuotta, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on van-

keutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden (törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö; syyteoikeuden vanhentumisaika on kaksikymmentä vuotta), ja kaksikymmentä vuotta, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta (raiskaus, pakkottaminen sukupuoliyhteyteen ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö; syyteoikeuden vanhentumisaika on kymmenen vuotta). Pykälän 3 momentin mukaan tuomittu rangaistus raukeaa, jos sitä koskeva tuomio ei ole tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen 2 momentissa tarkoitettua ajan täyttymistä.

Rikoslain 8 luvun 6 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohta tarkoittavat sitä, että rangaistus on tuomittava kymmenen vuoden kuluessa 1 §:n 2 momentin mukaisen syyteoikeuden vanhentumisaajan päättymisestä. Luvun 1 §:ään lisättäväksi ehdotettu 5 momentti edellyttää lapsiin kohdistuvia eräitä seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn lisäämistä 6 §:ään. Näiden rikosten osalta syyteoikeus vanhentuisi joko 1 §:n 2 momentissa säädetyn syyteoikeuden vanhentumisaajan kuluttua loppuun tai asianomistajan saavuttaessa 28 vuoden iän riippuen siitä, kumpi näistä ajankohdista on myöhäisempi.

Edellä mainitun vuoksi rikoslain 8 luvun 6 §:ään olisi tarpeellista lisätä säännös, jonka mukaan 1 §:n 5 momentissa tarkoitettua rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Säännös kattaisi siis 1 §:n 2 ja 5 momentin nojalla tapahtuvan vanhentumisen. Tämä säännös sijoittuisi luontevasti pykälän 2 momentin jälkeen, minkä vuoksi pykälän 3 momentti ehdotetaan lisättäväksi pykälän uudeksi 4 momentiksi. Siihen tarvitsisi lisätä maininta 3 momentista.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö

Yksityisen henkilön erehdyttämisen kriminalisoimiseen liittyy useita ratkaistavia kysymyksiä. Niistä ensimmäisen koskee valinnan tekemistä rikoslakiin sijoitettavan yleissääntöksen ja eri lakeihin sijoitettavien eri-

tyissäännösten välillä. Käytännössä tällaista erehdyttämistä tulisi tapahtumaan lähinnä ikärajojen valvonnan yhteydessä. Toisaalta kriminalisointia ei ole syytä rajoittaa pelkätään ikärajasääntelyyn, koska kysymyksessä olevaa menettelyä on sinällään pidettävä moitittavana ilman lasten ja nuorten suojaamiseen liittyviä näkökohtiakin. Tämä seikka ja kriminalisoinnin liittyminen useisiin ikärajasääntöksiin puhuvat sen puolesta, että rikoslakiin otettaisiin asiaa koskeva yleinen rangaistussäännös. Teon moitittavuus liittyy viranomaisen myöntämän asiakirjan väärinkäyttöön ja siihen ei kuulu rikoslain 36 luvun rikoksille ominaista tekijän hyötymistä tai vahingon aiheuttamista asianomistajalle. Luonteva paikka säännökselle löytyisikin viranomaisia vastaan tehtäviä rikoksia koskevasta rikoslain 16 luvusta heti väärän henkilötiedon antamista koskevan 5 §:n jäljestä.

Rikoslain 42 luvun 5 §:ssä ei ollut teolle rikosnimikettä. Kysymyksessä on yksityisen henkilön erehdyttäminen toisen henkilön henkilötodistusta tai vastaavaa asiakirjaa käyttäen. Rikosnimike ei voi kuitenkaan olla pitkä. Asiakirjan käyttöä voidaan pitää erehdyttämistä olennaisempana sen vuoksi, että teossa aina käytettäisiin asiakirjaa. Yksityistä henkilöä voidaan erehdyttää muutenkin esimerkiksi petosrikosten yhteydessä. Toisaalta rikosnimikkeessä ei voida mainita useita asiakirjoja ja kysymyksessä oleville asiakirjoille on vaikea kehittää yleisnimitystä. Näiden näkökohtien vuoksi rikosnimikkeenä voisi olla ”toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö”.

Ratkaistava on myös se, mitä asiakirjoja rikoslain 16 luvun uusi 5 a § koskisi. Luvun 5 §:n mukaan on rangaistavaa käyttää erehdyttämistarkoituksessa toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta. Kysymyksessä ovat siis viranomaisen antamat henkilöllisyyden toteamiseen käytettävät todistuskappaleet. Toisaalta 5 §:n koko sisältö huomioon ottaen myös muun todistuskappaleen, esimerkiksi pankkikortin näyttäminen voi olla osa sen pykälän mukaista väärän henkilötiedon antamista. Missään lainsäädännössä ei ole tyhjentävää säännöstä siitä, mitkä ovat henkilötietojen tarkastamiseen kelpaavia virallisia asiakirjoja. Yksityisen henkilön erehdyttämistä kos-

keva säännös koskisi ainoastaan henkilöllisyyden todistamiseen liittyvän asiakirjan käyttämistä. Lisäksi sellaista erehdyttämistä voidaan pitää vähemmän moitittavampana kuin 5 §:ssä tarkoitettua viranomaiseen kohdistuvaa väärän henkilötiedon antamista. Rikolliselle menettelylle voidaankin uuden 5 a §:n mukaisessa tapauksessa asettaa hieman korkeampi kynnys. Asiakirjat ehdotetaan rajattavaksi rikoslain 16 luvun uudessa 5 a §:ssä siten kuin asiakirjat on rajattu luvun 5 §:ssä sillä poikkeuksella, että asiakirjan on oltava viranomaisen myöntämä.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytön rangaistusasteikkoa harkittaessa lähtökohdaksi voidaan ottaa rikoslain kumottu 42 luvun 5 §, jonka mukaan saatettiin määrätä sakkorangaistus. Rikoslain 16 luvun 5 §:n mukaan väärän henkilötiedon antamisesta viranomaisen erehdyttämiseksi tuomitaan sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä voidaan pitää viimeksi mainitussa pykälässä tarkoitettua viranomaisten toimintaan kohdistuvaa tekoa vähemmän moitittavana. Pelkän sakkorangaistuksen säätämistä seuraamukseksi voitaisiinkin pitää riittävänä.

Harkittavaksi tulee myös se, pitäisikö rikesakko säätää rangaistukseksi toisen henkilötodistuksen väärinkäytöstä. Kysymystä arvioidessa on otettava huomioon se, että rikoslain 2 a luvun 8 §:n 1 momentin mukaan rikesakko on euromäärältään kiinteä sakkoa lievempi varallisuusrangaistus. Rikesakko-rikkomuksista annetun asetuksen (610/1999) 2 §:n mukaan rikesakon suuruus on 10, 20, 35, 50, 70, 85, 100 tai 115 euroa sen mukaan kuin siinä asetuksessa jäljempänä säädetään. Nyt kysymyksessä olevaa rikosta voidaan moitittavuudeltaan pitää sellaisena, että rikesakoksi ei voitaisi säätää jotakin asetuksen 2 §:ssä mainituista pienimmistä rahamääristä. Tällöin rikesakko saattaisi rikoslain 2 a luvun 8 §:n 1 momentin vastaisesti olla säännönmukaisesti päiväsakoin määrättävää sakkorangaistusta ankarampi.

Kysymyksessä olevaan rikokseen syyllistyneiden maksukyky olisi nimittäin yleensä sellainen, että heille vahvistettaisiin päiväsakon rahamäärästä annetun asetuksen (609/1999) 5 §:n mukainen päiväsakon vähin

rahamäärä 6 euroa. Kun teosta yleensä määrättävien päiväsakkojen lukumäärä olisi alhainen rikoslain 6 luvun 8 §:ssä säädetty rangaistusteikon lieventäminenkin huomioon ottaen, rikesakoilla ei ilmeisesti päästäisi sakkoja lievempään rangaistustasoon. Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä koskevia asioita voitaisiin joka tapauksessa käsitellä yksinkertaisessa seuraamuksen määräämismenettelyssä eli rangaistusmääräysmenettelyssä.

Kysymyksessä olevan rikoksen yritystä ei ole tarpeen säätää rangaistavaksi. Kun rikos täyttyy jo henkilötodistuksen esittämisellä ilman erehdyttämisen onnistumista, erillistä yritystointa ei ole ainakaan vaikeuksitta erotettavissa. Kriminaalipoliittista tarvetta yrityksen kriminalisoimiseen ei voida myöskään katsoa olevan.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöön syylistyvä henkilö saattaisi yrittää poistua tapahtumapaikalta ennen poliisin paikalle tuloa. On aihetta olettaa, että osa väärinkäyttöön syylistyneistä henkilöistä ei halua jäädä tapahtumapaikalle sitä vapaaehtoisesti selvittämään, jos poistuminen on sen kanssa tasaveroinen vaihtoehto. Keinoja tekijän henkilöllisyyden selvittämiseksi ja sitä kautta teon selvittämiseksi muuten kuin hänen kuulemisensa kautta voidaan pitää heikkoina.

Rikoksen selvittämiseksi tarpeellisia tietoja ei välttämättä saataisi henkilötodistuksen oikealta haltijalta, jos hänen henkilöllisyytensä jää selvittämättä (tekijä toiselle kuuluvine henkilötodistuksineen lähtee pois) taikka jos hän ei kykene (kortti on kadonnut tai anastettu häneltä) tai halua (välttääkseen syytteen vaaran avunantajana rikokseen) selvittää asiaa. Jos epäilty saadaan tarvittaessa kiinniotamista käyttäen pysymään kiinnijäämispaikalla, hänen on poliisilain (493/1995) 10 §:n velvoittamana ilmoitettava henkilöllisyytensä poliisimiehelle. Tämän vuoksi pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin tulisi lisätä toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö niiden rikosten joukkoon, joiden vuoksi jokamiehen kiinniotto-oikeuteen voidaan turvautua. Ilman jokamiehen kiinniotto-oikeuden laajentamista ja rikoksen selvittämisen riittävää turvaamista ehdotetulla rangaistussäännöksellä voidaan katsoa olevan

huonot mahdollisuudet saavuttaa tavoitteen. Käytännössä kiinniotto-oikeuden käyttöön ei oletettavasti tarvitsisi usein turvautua, vaan sen käyttämisen uhalla voidaan jo olettaa olevan rikoksentekijän tekopaikalle jäämistä edistävää vaikutusta.

Rikoksesta epäilty ei välttämättä luovuttaisi vapaaehtoisesti pois hallussaan olevaa henkilötodistusta, jonka ottaminen poliisiin haltuun saattaa olla tarpeen rikoksen selvittämistä varten ja pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaisen takavarikon toteuttamiseksi. Henkilötodistus tulisi myös voida palauttaa sen oikealle omistajalle. Tämän vuoksi pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n 1 momenttiin tulisi lisätä toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö niiden rikosten joukkoon, joiden vuoksi rikoksesta epäillylle saadaan suorittaa henkilöntarkastus.

Lapsikaappaus

Lapsikaappauksen tunnusmerkistön määrittämisen kannalta tärkeässä asemassa on rikoslain 25 luvun 5 §:n lisäksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 32 §, jossa Haagin sopimuksen 3 artiklan 1 kappaaleeseen perustuen määritetään lapsen luvaton poisvieminen ja palauttamatta jättäminen. Mainittua pykälää täydentää lain 30 §, jossa Haagin sopimuksen 1 artiklan a kohdan mukaisesti lapsen palauttamisen todetaan koskevan sekä lapsen luvaton poisviemistä asuinvaltiostaan että hänen luvaton palauttamatta jättämistään sinne. Lisäksi huomioon on otettava lain 33 §, jossa Haagin sopimuksen 5 artiklan a kohdan mukaisesti määritetään huoltoa koskevat oikeudet. Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen liittyvä rikoslain rangaistussäännösten tarkkarajaisuusvaatimus ei edellytä kaikkien mainituissa pykälissä todettujen seikkojen ottamista mukaan rangaistussäännökseen, vaan osaa niistä voidaan selvästi pitää pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin kuuluvina tunnusmerkistöä selvävinä seikkoina.

Mainitun kansainväliseen yksityisoikeuteen liittyvän huoltosuhteen turvaamista koskevan sääntelyn hyödyntämistä lapsikaappauksen tunnusmerkistön muodostamisessa voidaan pitää luontevana erityisesti sen vuoksi, että

myös rangaistussäännöksellä suojattaisiin lapsen huoltosuhteen rikkomattomuutta. Mitään syytä poiketa tässä yhteydessä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 32 §:ssä säädetystä lapsen luvattoman poiviemisen ja palauttamatta jättämisen määrittelystä ei ole. Lapsikaappaus on kansainvälisen liittynän omaava lapsen omavaltaisen huostaanoton muoto. Jos teko on tai tekokokonaisuuteen liittyy muita piirteitä eli esimerkiksi vapaudenriistoa, pakottamista tai jopa ihmiskauppaa, rikoksentehtijää tulee lapsikaappauksen ohella rangaista tästä muusta rikoksesta. Tässä esityksessä ehdotetun lapsikaappauksen tunnusmerkitse ei sisältyisi minkään muun rikoksen tunnusmerkitseön.

Lapsen palauttamista koskevan kansainvälisoikeudellisen sääntelyn ja rikostunnusmerkitseön vastaavuudesta ei sinällään seuraa se, että samassa tapauksessa lapsen kaapannut henkilö tuomittaisiin rangaistukseen lapsikaappauksesta ja lapsi palautettaisiin tai päinvastoin. Kumpikin osa-alue on arvioitava erikseen, joskin lapsen palauttamiseen liittyvällä ratkaisulla voi olla vaikutusta asian rikosoikeudellisessa käsittelyssä. Esimerkiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain nojalla tapahtuva lapsen palauttamatta jättäminen voi osoittaa lapsikaappaukseen liittyvän sellaisia piirteitä, että lapsikaappauksesta epäilty voitaisiin rikoslain 25 lukuun ehdotetun uuden 9 a §:n nojalla jättää syyttämättä tai tuomitsematta rangaistukseen.

Haagin sopimuksessa ei ole rajattu lapsikaappauksen tekijöiden piiriä. Rikokseen syyllistyvien henkilöiden piirin määrittelyn kannalta tärkeänä voidaankin pitää rikoslain 25 luvun 5 §:ää, jonka mukaan lapsen omavaltaiseen huostaanottoon voi syyllistyä vain lapsen lähipiiriin kuuluva henkilö. Lapsikaappauksille on tyypillistä, että ne tekee juuri tällainen henkilö, yleensä toinen vanhemmista. Jos rikoksen tekee joku muu henkilö, kysymyksessä on käytännössä jokin muu nykyisin jo omavaltaista huostaanottoa ankarammin rangaistava rikos eli esimerkiksi vapaudenriistorikos (rikoslain 25 luvun 1 ja 2 §) tai ihmiskaupparikos (rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §). Tällainen muu henkilö voidaan katsoa myös avunantajaksi hänen edistäänsään lapsen lähipiiriin kuuluvan henkilön suorittamaa tekoa. Rikoslain 25 luvun 5 §:n,

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 34 §:n 2 momentin ja 46 §:n 3 momentin sekä kansainvälisten sopimusten mukaisesti lapsikaappauksen olisi kohdistuttava kuuttatoista vuotta nuorempaan lapseen.

Rangaistusasteikon harkinnassa täytyy ottaa ensinnäkin huomioon se, että myös lapsikaappaukset voivat olla vakavuudeltaan hyvinkin erilaisia. Tämä koskee esimerkiksi teon kesto, lapsen kohtelua ja olosuhteita, joissa lasta pidetään. Merkitystä saattaa olla silläkin, viedäänkö lapsi pois asuinmaastaan vai jätetäänkö hänet palauttamatta sinne. Lievempiä tapauksia varten on syytä ottaa mukaan mahdollisuus tuomita sakkorangaistus.

Laissa säädetty vankeusrangaistuksen enimmäiskesto tulisi pyrkiä suhteuttamaan muihin rikoslain 25 luvussa säädettyihin enimmäisrangaistuksiin. Lapsikaappaus saattaa sisältää muun ohessa vapaudenriistoon tai pakottamiseen viittaavia piirteitä. Mainituista rikoksista säädetään rikoslain 25 luvun 1 ja 8 §:ssä kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistukset. Voidaan ajatella, että vapaudenriisto olisi nimenomaan vapautta rajoittavan luonteensa vuoksi lapsikaappausta ankarammin rangaistava rikos. Toisaalta on kuitenkin otettava huomioon ne haitat ja jopa vahingot, joita lapselle aiheutuu hänen poistamisestaan normaalista elinpiiristään. Lapsikaappauksen voi arvioida rangaistusarvoltaan asettuvan samalle tasolle vapaudenriiston kanssa.

Eduskunnassa käsiteltävässä lakialoitteessa LA 60/2004 vp enimmäisrangaistukseksi on ehdotettu kahden vuoden vankeusrangaistusta. Mainittu enimmäisrangaistus myös sisältyy oikeusministeriön ehdotukseen, josta anetuissa lausunnoissa enimmäisrangaistuksen korottamista ehdotetulla tavalla on pidetty perusteltuna. Kansainvälisen vertailun mukaiset lapsikaappausta vastaaviin tekoihin liittyvät rangaistusuhat eivät ole sellaisenaan siirrettävissä suomalaisen rangaistussäännöksen rikoslainsäädäntöä koskevien kansallisten eroavaisuuksien vuoksi. Kaikki edellä mainitut enimmäisrangaistukseen liittyvät näkökohdat huomioon ottaen tässä esityksessä ehdotetaan lapsikaappauksen laissa säädettyksi ankarimmaksi rangaistukseksi kahden vuoden vankeusrangaistusta.

Lapsikaappausta valtioiden rajat ylittävänä

rikoksena koskevat rikoslain 1 luvun säännökset Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta. Lähtökohtana on luvun 1 §:n mukaan se, että Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Suomen laki saattaa 2 §:n mukaan tulla sovellettavaksi myös suomalaisen alukseen liittyvissä rikoksissa. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut muun ohessa Suomen kansalaiseen taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan Suomen kansalaisen tai Suomen kansalaiseen rinnastettavan henkilön Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Luvun 8 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus, sovelletaan Suomen lakia, jos valtio, jonka alueella rikos on tehty, on pyytänyt rikoksen syyteeseenpanoa suomalaisessa tuomioistuimessa tai rikoksen johdosta esittänyt pyynnön rikoksentekijän luovuttamisesta, mutta pyyntöön ei ole suostuttu. Rikoslain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Laiminlyöntirikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä tekijän olisi pitänyt toimia, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta säädetään rikoslain 1 luvun 11 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan, milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään.

Uuden lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen säätämisen ei voida katsoa aiheuttavan rikoslain 1 luvun muuttamistarvetta, vaan pykälä on sovitettavissa nykyiseen 1 luvun mukaiseen järjestelmään, jonka lapsikaappausten kannalta keskeisiä pykälä on

selostettu edellä.

Toimenpiteistä luopumiseen liittyen on harkittava sitä, tarvitaanko toimenpiteistä luopumisesta oma säännös rikoslain 25 lukuun vai riittääkö yleinen syyttämättä ja tuomitsematta jättävistä koskeva lainsäädäntö. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n 1 kohdan mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, milloin oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi. Vastaavansisältöinen rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen oikeuttava säännös on rikoslain 6 luvun 12 §:n 4 kohdassa. Tämä rikoksen vaikutuksiin liittyvä toimenpiteistä luopumisperuste on lähinnä se, jota mainituissa pykälissä säädetyistä sovellettaisiin lapsikaappaustapauksissa.

Lapsikaappausta koskevan erityisen toimenpiteistä luopumissäännöksen säätämistä voidaan monestakin syystä pitää perusteltuna. Erillisellä säännöksellä voidaan korostaa toimenpiteistä luopumisen merkitystä lapsikaappaustapauksissa, mikä voi olla omiaan edistämään kaappausten vapaaehtoista ja lapsen edun mukaista ratkaisemista. Erillisellä säännöksellä voidaan myös selvästi säätää toimenpiteistä luopumisperusteiksi sellaisia, joiden kuuluminen yleisten toimenpiteistä luopumissäännösten soveltamisalaan on epäselvää tai jotka eivät niiden soveltamisalaan kuulu. Erityisen tärkeänä voidaan tässä yhteydessä pitää lapsen etua, joka on rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan syyteoikeutta rajoittava tekijä lapsen omavaltaisen huostaanoton osalta. Toisena keskeisenä toimenpiteistä luopumisperusteena voidaan pitää lapsen vapaaehtoista palauttamista. Myös näihin rinnastettavia erityisiä syitä voi yksittäistapauksissa ilmetä. Toisaalta yleiset toimenpiteistä luopumissäännökset säännökset täydentäisivät tällaista erityissäännöstä muiden luopumisperusteiden osalta. Lapsikaappauksia koskevaa toimenpiteistä luopumissäännöstä voidaan pitää perusteltuna siitähän huolimatta, että yleensä ottaen rikosoikeudellista sääntelyä ei ole syytä tarpeettomasti monimutkaistaa erityisillä toimenpiteistä luopumissäännöksillä.

Lapsikaappauksen yritystä ei ehdoteta rangaistavaksi. Useissa tapauksissa voisi olla vaikeata määrittellä, onko teko jo edennyt rangaistavan yrityksen asteelle. Lapsen edun yleisen turvaamisen ei voida myöskään katsoa edellyttävän lapsikaappauksen yrityksen rangaistavaksi säätämistä. Lapsikaappauksen lapselle rikoksen kansainvälisen luonteen vuoksi aiheuttamat haitat ja vahingot eivät ole toteutuneet ennen rikoksen täyttymistä. Tuossa vaiheessa myös saattaa vielä olla edellytyksiä lapsen edun mukaiseen vanhempien sovintoratkaisuun ilman rikosoikeusjärjestelmän keinojen käyttämistä. Tekijä on toisaalta jo tuossa vaiheessa saattanut syyllistyä lapsen omavaltaiseen huostaanottoon, josta seuraa rikosoikeudellinen vastuu. Erityisesti on huomattava se, että lainsäädäntö mahdollistaa väliaikaisen turvaamistoimen tai uhkasakon käyttämisen tapauksissa, joissa olosuhteiden ja esimerkiksi epäonnistuneen lapsikaappausyrityksen vuoksi on aiheutta olettava olevan vaaraa lapsen omavaltaisesta viemisestä ulkomaille.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n mukaan ulosottomies tai poliisiviranomainen voi huoltajan vaatimuksesta ottaa lapsen välittömästi haltuunsa, jos on perusteltua aiheutta otaksua, että huoltaja aikoo ilman toisen huoltajan suostumusta viedä lapsen luvattomasti pois maasta. Kysymys on tuolloin tapauksista, joissa ei ehditä tehdä lain 17 §:ssä tarkoitettua väliaikaismääräystä koskevaa pyyntöä tuomioistuimelle. Lain 48 a §:ssä viitataan lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 25 §:ään, jonka 1 ja 2 momentin mukaan voidaan kiireellisessä (tuomioistuini) tai erittäin kiireellisessä (ulosottomies tai ulosottoviranomainen) tapauksessa määrätä väliaikainen turvaamistoimi muun ohessa silloin, kun on aiheutta otaksua, että lapsi täytäntöönpanon estämiseksi viedään maasta.

Lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpanon tehostamiseksi voidaan käyttää uhkasakkoa. Uhkasakko saattaa tulla asetettavaksi ja tuomittavaksi lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 17—19 §:n mukaisesti sellaisissakin tapauksissa, jotka liittyvät vaaraan lapsen viemis-

tä luvattomasti pois maasta tai joissa lapsi lopulta viedään luvattomasti maasta.

Lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevaa rikoslain 25 luvun 5 §:ää ei voitaisi enää jatkossa soveltaa lapsikaappautapauksessa. Mainittua pykälää on muutettava niin, että tämä soveltamisalan rajausta ilmenee siitä.

Lapsikaappauksen yhteydessä joudutaan harkitsemaan sitä koskevan rangaistussäännöksen suhdetta muihin lähellä oleviin rangaistussäännöksiin. Tämä koskee erityisesti rikoslain 25 luvun 1 ja 2 §:ssä rangaistavaksi säädettyä vapaudenriistoa ja törkeää vapaudenriistoa. Lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen perustan muodostaisi lapsen omavaltaista huostaanottoa koskeva rangaistusäännös. Viimeksi mainitun säännöksen suhde muihin rangaistussäännöksiin voi määrittää myös lapsikaappauksen suhdetta vapaudenriistorikoksiin, koska lapsen omavaltaiseen huostaanottoonkin liittyy ehdotetun pykälän 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua lapsen huoltoja koskevien oikeuksien loukkamista.

Rikoslain 25 luvun 5 §:n perusteluissa (LaVM 22/1994 vp, s. 15) todetaan, että kyseinen rangaistusäännös on erityissäännös, joka koskee lapseen läheisessä asemassa olevan henkilön tekemää huoltosuhteen omavaltaista muotoamista. Se voi syrjäyttää esimerkiksi vapaudenriistoa, pakottamista ja omankädenoikeutta koskevat säännökset. Lakivaliokunnan mukaan, mikäli lapsi kuljetetaan hänelle täysin vieraaseen ympäristöön, hänen vapautensa rajoitetaan hyvin vähäiseksi tai hänet esimerkiksi sidotaan teon toteuttamiseksi, ei huostaanottoa koskeva erityissäännös syrjäytä rikoslain vapaudenriistoa koskevia säännöksiä. Oikeuskäytännöstä löytyy ratkaisuja (esimerkiksi Kouvolan hovioikeus 21.11.1997, Nro 1313, Diaarinro R 97/650), joissa tekijää ei ole tuomittu vapaudenriistorikoksen lisäksi omavaltaisesta huostaanotosta. Oikeuskirjallisuudessa lapsen omavaltaisen huostaanoton on katsottu olevan vapaudenriiston erityistilanne, jolloin törkeämmisä tapauksissa on kysymys yleissäännösten mukaisesta vapaudenriistosta (Oikeuden perusteokset. Rikosoikeus. Juva 2002; s. 930).

Edellä lapsen omavaltaisen huostaanoton osalta esitetystä huolimatta ehdotetun pykälän tunnusmerkistö on katsottava sellaiseksi,

että se ei sisältyisi minkään rikoksen tunnusmerkistöön eikä sen soveltaminen näin ollen tekisi minkään muun tunnusmerkistön soveltamista tarpeettomaksi eikä sen soveltamisen olisi väistyttävä minkään ankarammin rangaistavan rikoksen tunnusmerkistön täytyessä. Poikkeuksen tästä muodostaisi lapsen omavaltaista huostaanottoa koskeva rangaistussäännös, johon ehdotetaan otettavaksi maininta sen toissijaisuudesta lapsikaappaustapauksissa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen omavaltaista huostaanottoa lukuun ottamatta rikoksentekijä tuomittaisiin rangaistukseen lapsikaappauksen lisäksi myös niistä muista rikoksista, joita lapsikaappauksen yhteydessä tehdään. Näin ollen rikoksentekijä tulisi tuomita rangaistukseen sekä lapsikaappauksesta että rikoslain 25 luvun 1 tai 2 §:ssä rangaistavaksi säädetystä vapaudenriistorikoksesta molempien rikosten tunnusmerkistöjen täytyessä. Tässä esitetty koskee myös muita rikoslain 25 luvussa rangaistavaksi säädettyjä rikoksia lapsen omavaltaista huostaanottoa lukuun ottamatta.

Käsitys lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen suhteesta vapaudenriistorikoksia koskeviin ja muihinkin rangaistussäännöksiin perustuu siihen, että lapsikaappauksen oikeudettomuus liittyisi lapsen tosiasiallisen huoltosuhteen rikkomiseen eikä lapseen kohdistuvaan vapaudenriistoon. Ehdotetun säännöksen tunnusmerkistön mukaan esimerkiksi lapsen tahdolla tai hänen suostumuksellaan ei olisi merkitystä arvioitaessa sitä, onko tekijä syyllistynyt lapsikaappaukseen. Niillä on sen sijaan merkitystä arvioitaessa tekijän syyllistymistä vapaudenriistorikokseen, joka sekin voidaan sinällään tehdä esimerkiksi kuljettamalla lapsi ulkomaille. Toisaalta vapaudenriistorikoksen tunnusmerkistöön ei sisälly niitä huoltosuhteeseen liittyviä osatekijöitä, joita sisältyisi lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen tunnusmerkistöön.

Edellä mainitun perusteella lapsikaappauksen ei voidakaan sanoa varsinaisesti olevan vapauteen kohdistuva rikos. Sen sijoituspaikkaa rikoslain 25 luvussa kuitenkin puolittaa sen liittyminen luvun 5 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn lapsen omavaltaiseen huostaanottoon ja se, että usein lapsikaappausrikosten yhteydessä syyllistyttäisiin lisäksi

25 luvussa rangaistavaksi säädettyyn vapaudenriistorikokseen.

3.3. Keskeiset ehdotukset

Ensi vuoden alussa voimaan tulevaa rikoslain 8 lukua ehdotetaan muutettavaksi monin tavoin. Lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset lapsiin kohdistuvien eräiden seksuaalirikosten erityisestä vanhentumisesta. Rikoslain 8 luvun 1 §:ään lisättäisiin 5 momentti, jonka mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskisi kahdeksantoista vuotta nuorempaan henkilön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuolilyhteyteen. Mainitun iän saavuttamisen jälkeenkin kului rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukainen yleinen rikosten laissa säädettyihin enimmäisrangaistuksiin perustuva vanhentumisaika, jos sitä on jäljellä asianomistajan täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Uuden 5 momentin lisääminen rikoslain 8 luvun 1 §:ään edellyttää myös rangaistuksen tuomitsemisen estävää vanhentumista ja tuomitun rangaistuksen raukeamista koskevan rikoslain 8 luvun 6 §:n muuttamista. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että 1 §:n 5 momentissa tarkoitettu rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Näiden rikosten osalta syyteoikeus vanhentuisi edellä jo todetun mukaisesti joko 1 §:n 2 momentissa säädetyn syyteoikeuden vanhentumisajan kuluttua loppuun tai asianomistajan saavuttaessa kahdenkymmenen kahdeksan vuoden iän. Rikoslain 8 luvun 6 §:n 3 momentti siirrettäisiin pykälän 4 momentiksi täydennettyinä 3 momentin mainitsemisella.

Rikoslain 8 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 19 §, jossa säädettäisiin luvun eräiden säännösten ajallisesta soveltuvuudesta. Luvun 1 §:n 5 momenttia ja 6 §:n 3 momenttia sekä 1 §:n 5 momentissa tarkoitetuissa rikoksissa 6 §:n 4 momenttia sovellettaisiin, jos rikos on tehty 1 päivänä tammikuuta 1999 tai

sen jälkeen.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi toinen virke, jonka mukaan syyteoikeus ei vanhennu, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa. Rikoslain vuoden 2006 alussa voimaan tulevan 8 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään siitä, että oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu. Rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentti ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi kuulumaan niin, että oikeus tuomita rangaistus 1 §:n 1 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ei vanhennu. Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeamista koskeva 10 §:n 1 momentti puolestaan ehdotetaan muutettavaksi niin, että elinkautinen vankeusrangaistus ja 1 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi muun lainsäädännön muuttumisen edellyttämällä tavalla. Virkarikoksia koskevan rikoslain 40 luvun uudistamisen vuoksi ei ole perusteltua erotella momentin ensimmäisessä virkkeessä virkarikoksia ja julkisyhteisön työntekijän rikoksia. Toisaalta Suomen talousvyöhykettä koskeva lainsäädäntö ja siihen liittyen rikosoikeudellisten vanhentumissäännösten keskittäminen rikoslain 8 lukuun edellyttävät momentin täydentämistä eräillä aluksiin liittyvien rikosten erityisillä kolmen vuoden vanhentumisaajoilla.

Rikoslain 8 luvun 9 ja 14 § ehdotetaan muutettaviksi vastaamaan rikoslain menettämisseuraamuksia koskevan 10 luvun uudistuksia, jotka on jo otettu huomioon rikoslain voimassa olevan 8 luvun 7 ja 12 §:ssä niihin vuonna 2001 tehtyjen muutosten kautta. Nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentissa oleva tuomitun nuorisorangaistuksen raukeamista koskeva säännös ehdotetaan kumottavaksi ja sitä vastaava säännös lisättäväksi rikoslain 8 lukuun sen uudeksi 12 a §:ksi. Lisäksi rikoslain 8 luvun 18 §:n 1 momentin ehdollisen vankeuden raukeamista koskevaa viittausta muutettaisiin, koska momentissa mainittu ehdollisesta rangais-

tuksesta annettu laki on kumottu. Ehdollisen vankeusrangaistuksen raukeamisesta säädetään rikoslain 2 b luvun 3 §:n 2 momentissa.

Rikoslain 16 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 a §, jossa säädetään rangaistavaksi toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö. Mainitusta rikoksesta olisi tuomittava sakkoon se, joka erehdyttäkseen yksityistä henkilöä antaa oikeudellisesti merkityksellisen tiedon käyttämällä toisen henkilön henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista viranomaisen myöntämää todistusta. Rikoksen selvittäminen ja tekijän rikosvastuun toteuttaminen edellyttävät muutoksia pakkokeinolakiin, jonka 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 5 luvun 10 §:n 1 momenttiin ehdotetaan toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö lisättäväksi rikokseksi, jonka vuoksi saadaan käyttää jokamiehen kiinniotto-oikeutta ja jonka vuoksi epäillylle saadaan tehdä henkilöntarkastus.

Rikoslain 25 lukuun lisättäisiin uusi lapsikaappausta koskeva 5 a §. Lapsikaappausta olisi kysymyksessä, jos lapsen omavaltaisessa huostaanotossa lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukaten lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne ja lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä. Rangaistukseksi tuomittaisiin sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevaa rikoslain 25 luvun 5 §:ää täydennettäisiin niin, että säännös olisi toissijainen lapsikaappausta koskevaan nähden. Rikoslain 25 lukuun lisättäisiin myös toimenpiteistä luopumista koskeva 9 a §, jonka mukaan lapsikaappauksesta voitaisiin jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksentekijä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos siihen on muu erityinen syy.

Rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohtaa ja 5 §:n 1 momentin 5 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että niissä mainitaan ihmisryöstön asemesta törkeä ihmiskauppa. Rikoslain 48 a luvun 7 §:ää muutettaisiin niin, että sen toinen virke poistetaan ja vastaava virke lisätään erityisiä vanhentumisaikoja koskevaan rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momenttiin. Virke koskee 48 a luvun

7 §:ssä tarkoitettuna kalastusrikoksen lyhintä vanhentumisaikaa, joka on kolme vuotta.

4. Esityksen vaikutukset

Ehdotuksilla ei ole lainvalmistelussa huomioon otettavia taloudellisia vaikutuksia, vaikutuksia viranomaisten toimintaan tai ympäristövaikutuksia. Ei voida esimerkiksi olettaa, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeuden vanhentumiseen liittyvistä muutoksista tai toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytön säätämistä rangaistavaksi aiheutuisi tällaisten rikosasioiden kanssa toimiville viranomaisille sellaista lisätyötä, että niiden henkilöstöä olisi vastaavasti lisättävä. Kansainvälisen rikostuomioistuinten toimivaltaan kuuluvia vanhentumattomia rikoksia ei voida juurikaan olettaa tulevan suomalaisviranomaisten käsiteltäväksi. Lapsikaappaus puolestaan on jo rangaistava nykyisin lapsen omavaltaisena huostaanottona. Muilta osin esityksessä ehdotetaan ainoastaan muun lainsäädännön muuttumiseen liittyvien teknisluonteisten muutosten tekemistä.

Eräillä esityksen ehdotuksilla pyritään yhteiskunnallisiksi luonnehdittaviin vaikutuksiin. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumiseen liittyvillä muutoksilla pyritään näihin rikoksiin syyllistyneiden entistä tehokkaamman rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamisen lisäksi yleisesti korostamaan näiden rikosten paheksuttavuutta ja siten vaikuttamaan käyttäytymiseen, arvoihin ja asenteisiin rikollisuutta ehkäisevästi. Sa-

manlaiseen vaikutukseen pyritään lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen säätämällä.

5. Asian valmistelu

Esitys perustuu oikeusministeriössä laadittuun hallituksen esityksen muotoon kirjoitettuun ehdotukseen eräiden rikosten poikkeuksellista vanhentumista, toisen henkilötodistuksen väärinkäyttöä ja lapsikaappausta koskeviksi rangaistussäännöksiksi (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:6).

Oikeusministeriö pyysi 26 viranomaiselta ja organisaatiolta kirjallisen lausunnon ehdotuksesta. Pyydetyn lausunnon antoivat sosi-aali- ja terveystieteiden ministeriö, puolustusministeriö, ulkoasiainministeriö, Valtakunnansyyttäjänvirasto, keskusrikospoliisi, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Oulun kärjäoikeus, Vantaan kärjäoikeus, Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Kärjäoikeustuomarit ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto ry, Suomen Vanhempainliitto ry, Kaapatut Lapset ry, Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto SHR ry ja Palvelualojen ammattiliitto PAM ry. Lausunnon toimitti pyytämättä Raiskauskriisikeskus Tukinainen/Tukinainen ry. Lausunnoista on oikeusministeriössä laadittu tiivistelmä (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:15). Lausuntokierroksen jälkeen hallituksen esitys on viimeistelyä oikeusministeriössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki rikoslain muuttamisesta

8 luku. Vanhentumisesta

1 §. Syyteoikeuden vanhentuminen. Pykälän 1 momentissa säädetään, että oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan nyt lisäksi säädettäväksi, että syyteoikeus ei vanhennu myöskään, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa.

Pykälän 1 momenttiin ehdotettu lisäys liittyy Kansainvälisen rikostuomioistuimen Suomea sitovan perussäännön 29 artiklaan, jonka mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Yleisperustelujen alajaksossa 2.4. on käsitelty Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten ja rikoslain 11 luvussa rangaistavaksi säädettyjen rikosten vastaavuutta sekä rikoslain 11 luvun 3 §:ssä säädettyyn lievään sodankäyntirikokseen liittyviä kysymyksiä ja päädytty rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentissa mainittavaksi ehdotettuihin rikoksiin.

Pykälän 4 momentissa säädetään, että virkarikosten ja julkisyhteisön työntekijän rikosten vanhentumisaika on kuitenkin vähintään viisi vuotta. Lisäksi momentissa säädetään eräiden ympäristörikosten kymmenen vuoden vanhentumisajasta. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi kaksi virkettä, jotka liittyvät Suomen talousvyöhykettä koskevaan lainsäädäntöön.

Kuten yleisperustelujen alajaksosta 2.4. ilmenee, rikoslain 40 luvun uudistaminen on tehnyt tarpeettomaksi ja riittämättömäksi pykälän 4 momentissa säädetyn erottelun virkarikoksiin ja julkisyhteisön työntekijän rikoksiin. Rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyihin virkarikoksiin voi syyllistyä virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän lisäksi

muitakin henkilöitä luvun 12 §:n mukaisesti. Riittävää onkin, että 8 luvun 1 §:n 4 momentissa syyteoikeuden viiden vuoden vähimmäisvanhentumisaika kytetään pelkästään virkarikoksiin tekijäpiiriä sen tarkemmin määrittelemättä.

Vuoden 2006 alussa kumoutuvaan rikoslain 48 luvun 8 §:ään on Suomen talousvyöhykkeeseen liittyvän lainsäädännön säätämisen yhteydessä lisätty toinen virke, joka koskee aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä annetun lain 28 §:ssä tarkoitetun, ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn, rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä rangaistavaksi säädetyn teon erityistä kolmen vuoden vanhentumisaikaa. Samassa yhteydessä rikoslain 48 a lukuun lisätyn 7 §:n toisessa virkkeessä säädetään siinä pykälässä tarkoitetun kalastusrikoksen lyhimmäksi vanhentumisajaksi kolme vuotta. Rikoslain 48 luvun 8 §:n kumoutumisen ja vanhentumissäännösten rikoslain 8 lukuun keskittämisen vuoksi mainittuja virkkeitä vastaava sääntely ehdotetaan otettavaksi rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momenttiin, jossa säädetään syyteoikeuden erityisistä vanhentumisajoista. Rikoslain 48 luvun 8 §:n ensimmäiseen virkkeeseen liittyvä, eräiden ympäristörikosten kymmenen vuoden vanhentumisaikaa koskeva muutos on jo tehty rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momenttiin.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuisi aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskisi kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen.

Sanalla ”aikaisintaan” viitataan tässä siihen, että tämän asianomistajan ikään perustuvan syyteoikeuden vanhentumisen ohella on otettava huomioon rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetty yleinen rikosten laissa säädettyihin enimmäisrangaistuksiin perustuva syyteoikeuden vanhentumisaika. Jos sitä on jäljellä asianomistajan täyttäessä kaksi-

kymmentäkahdeksan vuotta, rikoksen teko-
hetkestä laskettava syyteoikeuden vanhentumisaika jatkaisi kulumistaan normaalisti. Myös asianomistajan ikään perustuvaa syyteoikeuden vanhentumisaikaa voitaisiin jatkaa rikoslain 8 luvun 4 §:n nojalla kerran yhdellä vuodella.

6 §. Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen. Pykälän 1 momentissa säädetään, että oikeus tuomita rangaistus rikoksesta, josta säädetty ankara rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artikla edellyttää, että sen toimivaltaan kuuluvista rikoksista voidaan tuomita rangaistus rikoslain 8 luvun 6 §:n säännösten estämättä. Pykälän 1 momentissa ehdotetaankin säädettäväksi, että oikeus tuomita rangaistus 1 §:n 1 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ei vanhennu. Tällöin oikeus tuomita rangaistus sodankäyntirikoksesta, törkeästä sodankäyntirikoksesta, ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa ja törkeästä ihmisoikeuksien loukkaamisesta poikkeuksellisissa oloissa ei vanhenisi.

Pykälän 3 momentti ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä säädetään 2 momenttiin liittyvästä poikkeuksesta koskien lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Samalla 3 momenttia vastaava sääntely ehdotetaan lisättäväksi pykälään uutena 4 momenttina.

Pykälän muutetun 3 momentin mukaan rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentissa tarkoitettua rikoksesta ei saisi tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Momentissa säädettäisiin poikkeus pykälän 2 momentista, jonka mukaan rangaistusta muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua rikoksesta ei saa tuomita, kun tietty aika on kulunut syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisesta. Nyt kysymyksessä olevien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta 2 momentti tarkoittaa sitä, että vanhentumisen estämiseksi rangaistus on tuomittava kymmenen vuoden kuluessa syyteoikeuden vanhentumisajan päättymisestä.

Muutetussa 3 momentissa otettaisiin huomioon se, että 1 §:n 5 momentissa tarkoitetuilla lapsiin kohdistuvilla seksuaalirikoksilla

olisi kaksi syyteoikeuden vanhentumisajan päättymisajankohtaa. Niistä toinen määräytyisi 1 §:n 2 momentin ja toinen 1 §:n 5 momentin mukaan. Rangaistuksen voisi tuomita, kunhan sekä 2 momentissa tarkoitettu määräaika että 3 momentissa mainittu kymmenen vuoden määräaika eivät ole kumpikin kulu-
neet umpeen.

Pykälän uusi 4 momentti vastaisi yhtä lisäystä lukuun ottamatta rikoslain vuoden 2006 alussa voimaan tulevan 8 luvun 6 §:n 3 momenttia, jossa säädetään, että tuomittu rangaistus raukeaa, jos sitä koskeva tuomio ei ole tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen 2 momentissa tarkoitettua ajan täyttymistä. Uudessa 4 momentissa ehdotetaan viitattavaksi myös 3 momenttiin. Tuomittu rangaistus ei 1 §:n 5 momentissa tarkoitettujen rikosten osalta raukeaisi, jos se on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen kuin 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

9 §. Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen. Pykälän kolmas virke ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan rikoslain voimassa olevan 8 luvun 7 §:n kolmatta virkettä, jonka mukaan, jos menettämiskaava koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikosentekovälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämiskaava ei kuitenkaan vanhennu. Rikoslain 8 luvun 7 § on muutettu vuoden 2002 alussa voimaan tulleella lailla 875/2001, jossa säädetään myös menettämisseuraamuksia koskevasta rikoslain 10 luvusta. Tätä muutosta ei voitu ottaa huomioon, kun eduskunta käsittelee uudelleen rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamista tasavallan presidentin jätettyä eduskunnan vastaukseen EV 6/2001 vp sisältyvät uudistamiseen liittyvät lait vahvistamatta.

10 §. Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen. Pykälän 1 momentin mukaan elinkautinen vankeusrangaistus ei raukea. Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Pykälän 1 momenttia täytyy muuttaa niin, että vankeusrangaistuksen raukeaminen ei koskisi myöskään niitä tuomio-

istuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia, joita koskevat muutokset ehdotetaan tehtäväksi 1 §:n 1 momenttiin ja 6 §:n 1 momenttiin. Nämä rikokset eli sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa ja törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa mainittaisiin 1 §:n 1 momentissa.

12 a §. *Tuomitun nuorisorangaistuksen raukeaminen.* Rikosoikeudellisia seuraamuksia koskeva vanhentumissäännöstö on syytä selkeyden vuoksi mahdollisuuksien mukaan keskittää rikoslain 8 lukuun. Sen vuoksi ehdotetaan, että 8 lukuun lisätään nuorisorangaistuksen raukeamista koskeva säännös, jossa säädetään, että nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmessa vuodessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Säännös on nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentissa, joka ehdotetaan kumottavaksi. Voimassa olevassa säännöksessä oleva ilmaisu ”kolmen vuoden kuluttua” ehdotetaan korvattavaksi ilmaisulla ”kolmessa vuodessa”, joka vastaa paremmin rikoslain 8 luvussa käytettyjä muotoiluja.

14 §. *Tuomitun menettämis-seuraamuksen raukeaminen.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi muutos, joka 9 §:ään ehdotettavan muutoksen tavoin liittyy voimassa olevaan rikoslain 8 lukuun tehtyihin vuoden 2002 alussa voimaan tulleisiin muutoksiin. Pykälän toisessa virkkeessä säädettäisiin, että jos menettämis-seuraamus koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekevälinetä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämis-seuraamuksen täytäntöönpano ei kuitenkaan raukea. Nyt vastaava virke on rikoslain voimassa olevan 8 luvun 12 §:ssä.

18 §. *Viittaussäännös.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi kuulumaan niin, että ehdollisen vankeuden raukeamisesta säädetään (rikoslain) 2 b luvun 3 §:n 2 momentissa. Vuoden 2006 alussa voimaan tulevan rikoslain 8 luvun 18 §:n 1 momentissa säädetään, että ehdollisen rangaistuksen raukeamisesta säädetään ehdollisesta rangaistuksesta annetussa laissa. Mainittu laki on kumottu 1 päivänä syyskuuta 2001 voimaan tulleella rikoslain muuttamisesta annetulla lailla 520/2001, jolla ehdollista vankeutta koskevat

säännökset otettiin rikoslain uuteen 2 b lukuun ja jonka mukaan rangaistuksista ainoastaan vankeus voidaan tuomita ehdollisena. Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 2 momentissa säädetään, että ehdollinen rangaistus raukeaa, jollei sitä 5 §:n mukaan määrätä täytäntöön-pantavaksi. Viimeksi mainitussa pykälässä säädetään täytäntöön-pantavaksi määräämisen edellytyksistä ja toteuttamistavoista.

19 §. *Eräiden säännösten ajallinen soveltuvuus.* Rikoslain 8 luvun loppuun ehdotetaan otettavaksi säännös eräiden lukuun nyt otettavaksi ehdotettavien säännösten ajallisesta soveltuvuudesta. Säännöksen mukaan luvun 1 §:n 5 momenttia ja 6 §:n 3 momenttia sekä 1 §:n 5 momentissa tarkoitetuissa rikoksissa 6 §:n 4 momenttia sovellettaisiin, jos rikos on tehty 1 päivänä tammikuuta 1999 tai sen jälkeen. Laki rikoslain muuttamisesta tarkoitetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Pykälä koskisi lapsiin kohdistuvien eräiden seksuaalirikosten vanhentumista koskevien säännösten taannehtivaa soveltamista. Pykälässä säädettäisiin poikkeus yleisistä ajallista soveltuvuutta koskevista säännöksistä. Rikoslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Sen pykälän 2 momentin mukaan, jos tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen. Säännösten ajallista soveltuvuutta koskevan poikkeussäännöksen tarvetta ja taannehtivan soveltamisen alkamisajankohtaa käsitellään jäljempänä jaksossa 3.

16 luku. **Rikoksista viranomaisia vastaan**

5 a §. *Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö. Rikokseen syylistyisi se, joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä antaa oikeudellisesti merkityksellisen tiedon käyttämällä toisen henkilön henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista viranomaisen myöntämää todistusta. Rangaistukseksi voitaisiin tuomita tai rangaistumääräysmenettelyssä määrätä vain

sakkoa. Rikosnimikkeessä mainittaisiin yksinkertaisuuden vuoksi vain henkilötodistus, vaikka pykälää siis sovellettaisiin myös viranomaisten myöntämien muiden vastaavien asiakirjojen käyttämiseen.

Rangaistussäännöstä sovellettaisiin tyyppillisesti tapauksissa, joissa yleensä alaikäinen henkilö pyrki ostamaan alkoholia tai tupakkaa taikka pääsemään alkoholin anniskelupaikkaan ja siinä yhteydessä käyttää toisen henkilön henkilötodistusta tai vastaavaa asiakirjaa osoittaakseen itsensä vanhemmaksi kuin tosiasiallisesti on. Kysymyksessä olevaan rikokseen voitaisiin syyllistyä myös esimerkiksi ilotulitteiden ostamiseen liittyvässä ikärajan tarkastuksessa.

Käytännössä toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö tapahtuisi aina erehdyttämistarkoituksessa eli tarkoituksellisesti väärän tiedon antamiseksi. Erehdyttäminen ei kuitenkaan tässä tapauksessa tapahtuisi taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi tai toisen vahingoittamiseksi kuten rikoslain 36 luvun 1 §:n mukaisessa petoksessa. Tekijän ei tarvitsisi onnistua erehdyttämisessä, vaan pelkkä käyttäminen erehdyttämistarkoituksessa täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön.

Oikeudellisesti merkityksellisen tiedon antamisen tulisi liittyä erehdyttämiseen. Sellaista merkitystä olisi tiedolla, jonka esittämislä tekijä saa hyväkseen palvelun, pääsee johonkin paikkaan tai saa hyväkseen muun suoritteon, johon hän ei ole oikeutettu lainsäädännön tai muiden erehdyttävänä olevaa yksityishenkilöä velvoittavien määräysten perusteella. Rangaistavaa ei olisi esimerkiksi ystävien kesken pilailutarkoituksessa tapahtuva toisen henkilötodistuksen käyttö.

Väärinkäytön tulisi nimenomaan kohdistua yksityishenkilöön. Rikoslain 16 luvun 5 §:ssä (väärän henkilötiedon antaminen) säädetään rangaistavaksi väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen henkilöllisyydestä tai sanotussa tarkoituksessa tapahtuva toisen henkilötodistuksen, passin, ajokortin tai muun sen kaltaisen todistuksen käyttäminen viranomaisen erehdyttämiseksi. Tällöin tieto käytännössä annetaan virkamiehelle, jonka määritelmä rikoslakiin liittyviä käyttötarkoituksia varten on rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa. Henkilö voi syyllistyä väärän henkilötiedon antamiseen, vaikka tieto ensi kädessä

annetaan yksityishenkilölle, jos viimeksi mainittu toimii julkista valtaa käyttävän viranomaisen apuna ja jos tieto välittyy yksityishenkilöltä viranomaiselle. Tällainen erehdyttäminen tulisi harvoin kysymykseen rikoslain 16 luvun 5 a §:n erehdyttämistapauksissa. Jos niin kuitenkin kävisi, tekijää olisi rangaistava rikoslain 16 luvun 5 §:n nojalla ankarammin rangaistavasta väärän henkilötiedon antamisesta.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöön liittyvässä erehdyttämisessä käytettävät asiakirjat määriteltäisiin samalla tavalla kuin rikoslain 16 luvun 5 §:ssä sillä poikkeuksella, että todistuksen olisi oltava viranomaisen myöntämä. Erehdyttämisessä käytettävä asiakirja olisi viranomaisen myöntämä, jos sen olisi antanut rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 momentissa mainittu taho. Ulkomaisten henkilötodistusten ja vastaavien asiakirjojen käyttämiseen rangaistavuus ei ulottuisi. Rikoslain 16 luvun säännösten soveltaminen rajoittuu vain Suomen viranomaisiin. Ulkomailla myönnettyjen asiakirjojen sisällöstä on myös vaikeampi tehdä havaintoja ja johtopäätöksiä kuin Suomessa myönnettyjen asiakirjojen sisällöstä.

Asiakirjojen rajaaminen viranomaisten myöntämiin asiakirjoihin tuo selkeyttä säännöksen soveltamiseen. Toisaalta asiakirjojen piiri pysyisi riittävän laajana, jotta esimerkiksi ikärajojen valvontaa voidaan vaikeuksitta tehdä. Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä voidaan myös pitää vähemmän paheksuttavana kuin viranomaistoimintaan kohdistuvaa väärän henkilötiedon antamista, minkä vuoksi ensiksi mainitun rikoksen tekemisessä käytettävien todistusten piiriä voidaan pitää suppeampana ja näin ollen rangaistavuuden kynnyistä jonkin verran korkeampana. Lisäksi esimerkiksi ikärajojen noudattamisen valvontaa tehostaa se, että sitä suoritetaan luotettavuusarvoltaan korkeiden viranomaisten myöntämien asiakirjojen avulla.

Kysymyksessä olevilta asiakirjoilta voidaan edellyttää korkeaa todistusarvoa. Tämä tarkoittaa sitä, että käytännössä toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö voitaisiin tehdä vain kuvallisen todistuksen käyttämisellä. Kysymykseen tulisivat pykälässä mainittujen asiakirjojen lisäksi esimerkiksi

valokuvalliset yliopiston myöntämät opiskelijakortit, Kansaneläkelaitoksen myöntämät kortit ja työnantajan antamat henkilöstökortit, jos työnantaja on viranomainen.

Jos kysymyksessä olevan asiakirjan oikea haltija on luovuttanut sen väärinkäyttöön syyllistyvälle henkilölle nimenomaan väärinkäyttöä varten, oikea haltija syyllistyisi rikoslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun avunantoon toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöön. Oikean haltijan osallisuuden selvittämiseen saattaa kuitenkin liittyä näyttövaikeuksia, joiden vuoksi hänet saatettaisiin joutua jättämään rankaisematta epäselvyytapa- uksissa. Toisaalta toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöön syyllistyvä on saattanut esimerkiksi anastaa todistuksen sen oikealta haltijalta, jolloin todistusta väärin käyttävää olisi myös rangaistava anastusrikoksesta eli tilanteesta riippuen näpistyksestä tai varkaudesta. Korttia väärin käyttävä on myös saattanut saada sen laillisesti haltuunsa, jolloin kysymykseen saattaa tulla myös kavallusrikos.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytön selvittämisen yhteydessä väärin käytetty todistus voitaisiin pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaisesti takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety. Pakkokeinolain 4 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan takavarikko olisi kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen, mikä tarkoittaa käytännössä todistuksen palauttamista sen oikealle haltijalle. Käytännössä todistus voitaneen palauttaa yleensä ilman takavarikkoon ottamista välittömästi sen oikealle omistajalle, koska siitä voidaan todistelutarkoitusta varten ottaa esimerkiksi valokuva tai valokopio. Kysymyksessä olevaa viranomaisen myöntämää muuntelematonta todistusta ei voida rikoslain 10 luvun säännösten nojalla tuomita valtiolle menetetyksi.

Eräiden henkilötietoihin liittyvien todistusten osalta lainsäädännössä on määräyksiä todistuksen poisottamisesta tai peruuttamisesta. Passilain (642/1986) 14 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan passi voidaan peruuttaa, jos sitä käyttää muu kuin se, jolle passi on annettu. Henkilökorttilain (829/1999) 7 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan henkilökortti voidaan peruuttaa, jos sitä käyttää oikeudet-

tomasti muu kuin se, jolle henkilökortti on annettu. Passilain mainitun kohdan yksityiskohtaisten perustelujen (HE 201/1985 vp) mukaan peruuttamisen perusteena olisi yleensä se, että passin haltija on itse luovuttanut passinsa toisen henkilön käyttöön. Ajattelutavan jonkinlaista muutosta kuvastaa se, että henkilökorttilain mainitun kohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 18/1999 vp) korostetaan peruuttamista nimenomaan kortinhaltijaa väärinkäytöltä suojaavana toimenpiteenä. Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä ei voida pitää niin vakavana rikoksena, että passia tai henkilökorttia tulisi yleensä peruuttaa silloinkaan, kun asiakirjan oikea haltija on luovuttanut sen väärin käytettäväksi. Tilannetta voidaan arvioida toisin silloin, kun asiakirjan väärinkäytöllä pyritään taloudellisen hyödyn saamiseen tai vahingon aiheuttamiseen kuten esimerkiksi petosrikoksissa.

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytön tutkinta ja selvittäminen edellyttävät käytännössä sitä, että sillä henkilöllä, jolle todistus esitetään tai joka muuten havaitsee väärinkäytön, on oikeus ottaa tekijä kiinni poliisimiehelle luovuttamista varten. Tutkinnalliset syyt edellyttävät myös mahdollisuutta henkilöntarkastuksen tekemiseen, jos rikoksesta epäilty ei vapaaehtoisesti luovuta hallussaan olevaa toiselle kuuluvaa henkilötodistusta. Pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 5 luvun 10 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö rikokseksi, jonka vuoksi saadaan turvautua jokamiehen kiinniotto-oikeuteen ja tehdä henkilöntarkastus.

25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista

5 §. *Lapsen omavaltainen huostaanotto.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi lisäys, joka liittyy lapsikaappauksen säätämiseen rangaistavaksi rikoslain 25 luvun uudessa 5 a §:ssä. Lisäyksen mukaan rikoksentehtijää rangaistetaan lapsen omavaltaisesta huostaanotosta, jos teko ei ole rangaistava 5 a §:ssä tarkoitettuna lapsikaappauksena. Jos 5 §:ssä tarkoitettu teko tehdään 5 a §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla, tekijä olisi tuomittava lap-

sikaappauksesta. Lapsen omavaltaisen huostaanoton tunnusmerkistö sisältyisi lapsikaappauksen tunnusmerkistöön.

5 a §. Lapsikaappaus. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että jos lapsen omavaltaisessa huostaanotossa

1) lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukatun lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne ja

2) lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä,

rikoksenteijä on tuomittava lapsikaappauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen sisältöön vaikuttavia tekijöitä on jo käsitelty yleisperustelujen alajaksossa 3.2. Kysymyksessä olisi lapsen omavaltaisen huostaanotto, jonka yhteydessä lapsi luvattomasti vietäisiin pois asuinvaltiostaan tai luvattomasti jätettäisiin palauttamatta sinne. Rikoslain 25 luvun 5 §:stä tulisivat tunnusmerkistöön kuuluvat teon kohteena olevan lapsen alle 16 vuoden ikä, tekijäpiiri ja teon omavaltaisuus. Omavaltaisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä samaa kuin lapsen palauttamista koskevassa yksityisoikeudellisessa sääntelyssä tarkoitetaan luvattomuudella. Uudella rangaistussäännöksellä pyrittäisiin kuten lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevallakin suojelemaan lapsen tosiasiallisen huoltosuhteen rikkomattomuutta ja näin ollen välttämään lapsikaappaukseen väistämättä liittyviä lapselle haitallisia seurauksia.

Uuden pykälän kahdessa kohdassa mainitut tunnusmerkistökäsitteet perustuisivat lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 30 §:ään ja sen taustalla olevaan Haagin sopimuksen 1 artiklan a kohtaan, joiden mukaan vaihtoehtoisina tekoapoina tulevat kysymykseen lapsen poisvieminen tai palauttamatta jättäminen, ja mainitun lain 32 §:n 1 momenttiin ja sen taustalla olevaan Haagin sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleeseen, joissa määritetään luvaton poisvieminen ja luvaton palauttamatta jättäminen. Lapsikaappaus olisi rangaistava Suomessa rikoslain 1 luvun säännösten mukaisten Suomen rikosoikeuden soveltamisalalla olevien tyydyttävien riippumatta

siitä, onko lapsi viety Suomesta tai jätetty palauttamatta Suomeen taikka tuotu Suomeen tai jätetty palauttamatta Suomesta.

Yleisperustelujen alajaksossa 3.2. on jo käsitelty lapsikaappausta koskevan rangaistussäännöksen suhdetta muihin rangaistussäännöksiin. Lapsikaappauksen ohella rikoksen tekijä tulisi erikseen tuomita niistä muista rikoksista, joihin hän syyllistyy lapsikaappauksen yhteydessä. Rikoslain 25 luvun 5 §:ään ehdotetun lisäyksen mukaan mainittua säännöstä olisi kuitenkin sovellettava vain silloin, kun teko ei ole rangaistava lapsikaappauksena. Rikoksenteijä tulisi tuomita rangaistukseen sekä lapsikaappauksesta että rikoslain 25 luvun 1 tai 2 §:ssä rangaistavaksi säädetystä vapaudenriistorikoksesta molempien rikosten tunnusmerkistön täyttyessä. Tämä koskisi myös muita rikoslain 25 luvussa rangaistavaksi säädettyjä tekoja lapsen omavaltaista huostaanottoa lukuun ottamatta.

Käytännössä ongelmallista saattaa olla sen määrittäminen, milloin lapsikaappausrikoksen yhteydessä lapselta riistetään liikkumisvapaus tai hänet eristetään ympäristöstään sillä tavalla, että rikoksenteijä lapsikaappauksen ohella syyllistyy vapaudenriistorikokseen. Arvioitaessa tekijän syyllistymistä myös vapaudenriistorikokseen ratkaisevaan asemaan tulee rikoksen kohteena olevan lapsen tahto. Tekoa ei pidetä vapaudenriistona, jos lapsi on antanut siihen pätevän suostumuksensa (HE 94/1993, s. 107). Vapaudenriistosta ei ole kysymys, jos 12-vuotias tai nuorempi riittävän kehittynyt lapsi on antanut suostumuksensa asuinpaikkansa muuttamiseen tai jopa halunnut sitä. Oikeuskirjallisuuden mukaan vapaudenriistosta voi olla kysymys silloin, kun lapsi on niin pieni, että mistään suostumuksesta ei voida puhua. Määrällisen syyttäjän näistä seikoista esittämän näytön perusteella tuomioistuimen olisi arvioitava, onko rikoksenteijä lapsikaappauksen lisäksi myös syyllistynyt vapaudenriistorikokseen.

Lapsen tulisi olla ulkomaille viemisen tai sieltä palauttamatta jättämisen hetkellä kuutatoista vuotta nuorempi. Rikos täyttyisi sillä hetkellä, kun ulkomaille vieminen tapahtuu tai lapsi jätetään palauttamatta. Lapsikaappaus rikoksena kestäisi kuitenkin niin kauan kuin lapsi on omavaltaisesti tekijän huostassa

siihen asti, kunnes lapsi otetaan pois tekijän huostasta, tekijä luovuttaa lapsen huostaan, lapsi täyttää kuusitoista vuotta tai lapsi päätetään jättää palauttamatta. Palauttamatta jättämistä koskevan päätöksen tekemisen jälkeen lapsen huostassa pitämisen ei voida katsoa enää olevan rangaistussäännöksen edellyttämällä tavalla omavaltaista. Vaikka palauttamatta jättämistä koskevasta päätöksestä valitettaisiin, se päättäisi lapsikaappauksen, jos valitusviranomainen päätyisi asiassa samaan ratkaisuun. Rikokseen voisi syyllistyä lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö. Lapselle läheisiä henkilöitä olisivat esimerkiksi hänen lähisukulaisensa tai sellaiset henkilöt, joiden hoidossa tai kasvatuksessa lapsi poikkeuksellisesti on esimerkiksi huoltajan sairastumisen tai puuttumisen vuoksi.

Lapsen huoltoa koskevien oikeuksien käsite on tässä yhteydessä ymmärrettävä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 luvun säännösten mukaisesti laajasti. Mainitun lain 32 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan huoltoa koskevat oikeudet kuuluvat henkilölle, laitokselle tai muulle toimielimelle, joko yksin tai yhdessä, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan, missä lapsella välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä oli asuinpaikka. Lain 33 §:n mukaan huoltoa koskevilla oikeuksilla tarkoitetaan oikeuksia ja velvollisuuksia huolehtia lapsen henkilöä koskevista asioista, erityisesti oikeutta määrätä lapsen asuinpaikasta.

Suomalaisen lapsen kannalta tärkein huoltoa koskeva sääntely sisältyy lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin. Lapsikaappauksen tapahtumisen arvioinnin kannalta keskeistä sääntelyä on mainitun lain 3 §:ssä (lapsen huoltajat), 4 §:ssä (huoltajan tehtävät), 5 §:ssä (huoltajien yhteistoiminta), 6 §:ssä (huoltajat lapsen syntymän perusteella), 7 §:ssä (vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta), 8 §:ssä (sopimuksen vahvistaminen) ja 9 §:ssä (tuomioistuimen päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta).

Lapsikaappauksella tulisi loukata lapsen huoltoa koskevia oikeuksia, jotka määräytyvät kyseistä huoltosuhdetta koskevan lainsäädännön, viranomaisten päätösten ja muun lapsen asuinpaikkavaltion oikeusjärjestyksen

oikeudellisesti merkitseväksi tunnustaman perusteen mukaisesti. Huoltoa koskevien oikeuksien perustana olevana päätöksenä saattaa olla myös väliaikainen ratkaisu lapsen huollosta.

Huoltoa koskevien oikeuksien kannalta ei ole merkitystä sillä, miten oikeuksien haltijan asema kuvataan lainsäädännössä tai viranomaispäätöksessä. Tapaamis- tai luonapito-oikeus ei kuulu huoltoa koskevien oikeuksien piiriin. Kun huoltoa koskevat oikeudet kuuluvat yhteisesti useammalle taholle, on kuitenkin tahoa itsenäisesti pidettävä 1 kohdan mukaisten oikeuksien haltijana. Lapsikaappaukseen ei voisi syyllistyä se huoltaja, jolla on oikeus yksin päättää lapsen asuinpaikasta.

Lapsi voitaisiin lapsikaappauksen edellyttämällä tavalla ottaa omavaltaisesti huostaan muultakin henkilöltä kuin Suomen lain mukaiselta huoltajalta, jos lapsi ennen tekoa on asuinvaltionsa oikeusjärjestyksen mukaisesti tai sen sallimalla tavalla muun henkilön huostassa tai esimerkiksi lastensuojelulaitokseen sijoitettuna ja jos lasta huostassaan pitävällä on oikeus päättää hänen asuinpaikastaan. Lapsen ottaminen sosiaaliviranomaisen huostaan tai tähän rinnastettava toimenpide ei useiden valtioiden lainsäädännön mukaan lakkautta vanhempien asemaa huoltajana, vaikka lapsi siirrettäisiin esimerkiksi lastensuojelulaitokseen, jossa huolenpito lapsesta kuuluu sosiaaliviranomaiselle. Tällaisessa tapauksessa huoltoa koskevien oikeuksien on katsottava kuuluvan yhteisesti huoltajiksi jääville vanhemmille ja sosiaaliviranomaiselle tai lapsen sijoituspaikkana olevalle lastensuojelulaitokselle.

Ehdotetun pykälän 2 kohdassa asetettu lapsen huoltoa koskevien oikeuksien käyttämiseen liittyvä rangaistavuuden edellytys vastaisi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 32 §:n 1 momentin 2 kohdassa lapsen poisviemisen tai palauttamatta jättämisen luvattomuudelle asetettua vaatimusta. Lapsikaappausta koskevalla rangaistussäännöksellä suojattaisiin lapsen tosiasiallisen huoltosuhteen rikkomattomuutta. Tällaista suojaamisen tarvetta ei voida katsoa liittyvän esimerkiksi tapaukseen, jossa lapsi on tuomioistuimen päätöksellä uskottu toisen vanhemman huoltoon, mutta lapsi on jäänyt huollosta erotetun vanhemman luokse asu-

maan huoltoon oikeutetun vanhemman puuttumatta tilanteeseen millään tavoin.

Kysymys ei olisi lapsikaappauksen edellyttämisestä omavaltaisesta menettelystä ja lapsen huoltoa koskevien oikeuksien loukkaamisesta, jos näiden oikeuksien haltija on antanut lapsen mukanaan vieneelle tai palauttamatta jättäneelle suostumuksensa menettelyyn tai on sen muuten hyväksynyt. Tämä vastaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 32 §:n 2 momentissa olevaa sääntelyä. Jotta tällaisella suostumuksella tai hyväksymisellä olisi teon rangaistavuuden poistava vaikutus, se on tullut antaa ennen rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä.

Rikoslain 25 luvun uuden 5 a §:n alueellinen soveltaminen määräytyisi rikoslain 1 luvun säännösten mukaisesti. Tältä kannalta keskeisiä ovat 1 luvun 1, 2, 5, 6, 8 ja 11 §, joiden lapsikaappauksen kannalta keskeistä sisältöä on selostettu yleisperustelujen alajaksoissa 2.4. Lapsikaappauksesta epäillyn luovuttamista voitaisiin pyytää luovuttamista koskevan lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten asettamien edellytysten täytyessä. Lapsikaappauksesta voitaisiin tuomita enintään kahden vuoden vankeusrangaistus, mikä tarkoittaa sitä, että Suomessa olevaan lapsikaappauksesta epäiltyyn henkilöön voitaisiin tarvittaessa kohdistaa pakkokeinolain 1 luvun vapautta tai liikkumavapautta rajoittavia pakkokeinoja, joita ovat matkustuskielto, pidättäminen ja vangitseminen.

Lapsikaappauksesta voitaisiin tuomita sakkoa tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Rangaistuslain valinta ja rangaistuksen mittaaminen tapahtuisivat rikoslain 6 luvun säännösten mukaisesti. Merkitystä olisi erityisesti lapsen iällä, lapsikaappauksen kestolla sekä lapsen olosuhteilla ja kohtelulla lapsikaappauksen aikana. Rangaistuksen määräämiseen voisi vaikuttaa myös se, missä määrin lapsikaappaukseen syyllistynyt henkilö pyrki toimenpiteillään, esimerkiksi lapsen piilottamisella nimenomaisesti estämään lapsen palauttamista. Jos lapsikaappauksen yhteydessä syyllistytettiin myös muuhun rikokseen, esimerkiksi vapaudenriistorikokseen, rikoksista tuomittaisiin yhteinen rangaistus rikoslain 7 luvun säännösten mukaisesti.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koske-

van täytäntöönpanon turvaamiseksi käytettävä uhkasakko ei ole rangaistus. Uhkasakko voidaan tuomita maksettavaksi huolimatta siitä, että henkilö tuomitaan rangaistukseen lapsikaappauksesta ja päinvastoin. Kysymys ei ole tällöin kielletystä saman käyttäytymisen kaksinkertaisesta rankaisemisesta. Tuomittu uhkasakko voi kuitenkin olla sellainen rikoksesta tekijälle aiheutuva muu seuraus, jonka perusteella virallinen syyttäjä voi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n 1 kohdan nojalla jättää syytteen nostamatta taikka tuomioistuin voi rikoslain 6 luvun 7 §:n 1 kohdan nojalla kohtuullistaa rangaistusta tai rikoslain 6 luvun 12 §:n 4 kohdan nojalla jättää rangaistuksen tuomitsematta.

9 a §. Toimenpiteistä luopuminen. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä erityisistä perusteista, joiden nojalla virallinen syyttäjä ja tuomioistuin voivat luopua toimenpiteistä lapsikaappausrikosten yhteydessä. Lapsikaappauksesta voitaisiin jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksenteikijä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos siihen on muu erityinen syy.

Lapsikaappausten selvittämistä ja lapsen palauttamista koskevan kansainvälisen sääntelyn toimivuuden edistämistä varten on syytä pyrkiä tilanteen sovinnolliseen ratkaisemiseen siten, että lapsikaappaukseen syyllistynyt palauttaa lapsen vapaaehtoisesti. Lapsikaappauksen sovinnollinen ratkaiseminen on yleensä myös lapsen edun mukaista. Lapsen palauttamiseen liittyvää erityistä toimenpiteistä luopumisperustetta on pidettävä perusteltuna siitakin huolimatta, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n 1 kohdan ja rikoslain 6 luvun 12 §:n 4 kohdan mukaan toimenpiteistä luopuminen tulee kysymykseen tapauksissa, joissa rikoksenteikijä on estänyt tai poistanut rikoksensa vaikutuksia. Erityissäännöksellä voidaan korostaa toimenpiteistä luopumisen merkitystä.

Vapaaehtoisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että lapsen kaapannut henkilö omasta aloitteestaan tai pyynnöstä toimittaa lapsen huoltajalle tai muulle lasta huostassaan pitämään oikeutetulle henkilölle taikka lapsikaappausta selvittävälle täytäntöönpanoviranomaiselle. Palauttamisella tarkoitetaan kaikkia toimen-

piteitä, jotka johtavat lapsen palautumiseen huoltajalle. Tekijä voisi esimerkiksi itse luovuttaa lapsen huoltajalleen, toimittaa tämän lentokoneeseen kotimatkaa varten tai luovuttaa lapsen täytäntöönpanoviranomaisille kotimaahansa palauttamista varten. Vapaaehtoisuudesta ei olisi kysymys, jos täytäntöönpanoviranomainen joutuu pakolla ottamaan lapsen pois kaappaukseen syyllistyneen henkilön huostasta. Mahdollisuus toimenpiteistä luopumiseen olisi syytä saattaa tekijän tietoon heti, kun häneen lapsikaappauksen alkamisen jälkeen saadaan yhteys.

Vapaaehtoinen lapsen palauttaminen ei voisi johtaa automaattiseen toimenpiteistä luopumiseen. Kuten muidenkin ehdotetussa pykälässä säädettyjen toimenpiteistä luopumisperusteiden yhteydessä, teko olisi aina arvioitava kokonaisuutena. Toimenpiteistä luopuminen tulisi kysymykseen erityisesti silloin, kun palauttaminen tapahtuu nopeasti teon alkamisen jälkeen. Palauttamisen omaloitteisuus voisi myös erityisesti puhua toimenpiteistä luopumisen puolesta. Toisaalta lapsen palauttamisen vaikeuttaminen, lapsikaappauksen pitkä kesto tai lapsen pitäminen epäasiallisissa oloissa ovat seikkoja, jotka puhuisivat syytteen nostamisen ja rangaistuksen tuomitsemisen puolesta, vaikka tekijä olisikin lopulta palauttanut lapsen. Vaikka tekijää ei jätettäisi syyttämättä tai tuomitsematta, hänet voitaisiin rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 momentin nojalla tuomita lapsen palauttamisen perusteella normaalia lievempään rangaistukseen.

Kuten edellä todettiin, lapsen vapaaehtoisen palauttamisen voi jo samalla edistää lapsen etua. Mutta muutenkin lapsikaappausten yhteydessä olisi pyrittävä ottamaan huomioon asian rikosoikeudellisen käsittelyn vaikutukset lapsen edun toteutumiseen kaappauksen jälkeen. Rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentissa lapsen etu on myös säädetty virallisen syyttäjän syyteoikeutta rajoittavaksi seikaksi. Lapsen omavaltaista huostaottoa vakavamman ja ankarammin rangaistavan lapsikaappauksen ehdotetaan olevan kokonaisuudessaan virallisen syytteen alainen rikos. Lapsen etu ehdotetaan kuitenkin otettavaksi lakiin itsenäisenä toimenpiteistä luopumisperusteena.

Lapsen etua edistävät kaikki sellaiset rat-

kaisut, joilla voidaan lapsikaappauksen jälkeen edistää lapsen mahdollisuuksia pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Joissakin tapauksissa asian rikosoikeudellisen käsittelyn voidaan olettaa vahingoittavan vanhempien yhteistoimintakykyä mainittua tavoitetta vaarantavalla tavalla. Toisaalta lapsen toiseen vanhempaan kohdistuva rikosoikeudenkäynti voi myös olla lapselle henkisesti raskas. Näin saattaa olla esimerkiksi tapauksissa, joissa lapsi on nimellisesti halunnut olla hänet kaapanneen vanhemman kanssa. Tuolloin lapsi on saattanut jopa perustellustikin olla tyytymätön niihin olosuhteisiin, joista lapsikaappaukseen syyllistynyt on vienyt hänet pois tai joihin hänet on jätetty palauttamatta.

Toimenpiteistä voitaisiin luopua myös muusta erityisestä syystä. Tällaisena synä voisi tulla kysymykseen erityisesti lapsen palauttamatta jättäminen. Tällöin rikoksenteikijä olisi sinällään syyllistynyt lapsikaappaukseen, mutta teolle olisi sellaisia ymmärrettäviä tai hyväksyttäviä perusteita, joiden mukaan rankaisemista ei olisi pidettävä kohtuullisena. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 34 §:ssä säädetään palauttamismääräyksen antamisesta kieltäytymisen perusteista. Niistä voidaan tässä yhteydessä korostaa 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettuja perusteita, jotka liittyvät lapsen sietämättömiin olosuhteisiin sen vanhemman luona, jonka kanssa hänen olisi asuttava, tai lapsen vastustukseen palata mainitun vanhemman luo kse.

Toimenpiteistä luopumista arvioitaessa olisi otettava huomioon rikoksenteikijän menettely kokonaisuudessaan. Jos hän on lapsikaappauksen yhteydessä syyllistynyt myös muihin rikoksiin kuten vapaudenriistoon, toimenpiteistä luopumisen kynnystä voidaan pitää korkeampana. Toisaalta pelkän lapsikaappauksen vakavammaksi teoksi tekevät piirteet kuten teon pitkä kesto tai lapsen piilottelu eivät sulki pois toimenpiteistä luopumista, jos siihen olisi ehdotetussa pykälässä tarkoitettu erityinen syy. Vaikka ehdotettua pykälää ei voitaisi soveltaa, rikoksenteikijän menettelyyn saattavat soveltua yleiset toimenpiteistä luopumisperusteet, joista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:ssä ja rikoslain 6 luvun

12 §:ssä. Ensiksi mainitun lain 1 luvun 7 §:ssä säädetty syyttämättäjäättämisperusteet (teon vähäisyys ja tekijän nuori ikä) eivät yleensä voisi tulla sovellettaviksi lapsikaappauspaikauksissa.

34 a luku. **Terrorismirikoksista**

1 §. *Terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset.* Pykälän 1 momentin 5 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä olevassa rikosluettelossa mainitaan ihmisryöstön asemesta törkeä ihmiskauppa. Rikoslakia on muutettu 1 päivänä elokuuta 2004 voimaan tulleella lailla 650/2004 niin, että rikosnimikkeellä ”ihmisryöstö” olevaa rikosta ei enää ole. Sitä vastaa rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä rangaistavaksi säädetty törkeä ihmiskauppa.

5 §. *Terrorismin rahoittaminen.* Pykälän 1 momentin 5 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi samanlainen muutos kuin 1 §:n 1 momentin 5 kohtaan. Ihmisryöstön sijasta kohdan rikosluettelossa mainittaisiin törkeä ihmiskauppa.

48 a luku. **Luonnonvararikoksista**

7 §. *Ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehty kalastusrikos ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkeminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että poistetaan sen toinen virke, jossa säädetään, että pykälässä tarkoitettun kalastusrikoksen lyhin vanhentumisaika on kolme vuotta. Rikosoikeudellisten vanhentumissäännösten rikoslain 8 lukuun keskittämisen vuoksi virke ehdotetaan lisättäväksi mainitun luvun 1 §:n 4 momenttiin.

1.2. **Laki nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentin kumoamisesta**

Nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentissa säädetään, että nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Momentti ehdotetaan kumottavaksi vanhentumissäännösten keskittämisen vuoksi, ja samansisäl-

toinen säännös ehdotetaan lisättäväksi rikoslain 8 lukuun uutena 12 a §:nä.

1.3. **Laki pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta**

1 luku. **Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen**

1 §. *Jokamiehen kiinniotto-oikeus.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö rikokseksi, jonka vuoksi jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikosentekijän. Ilman lisäystä kiinniotto-oikeutta ei olisi, koska kyseessä olevasta rikoksesta voitaisiin määrätä rangaistukseksi vain sakkoa.

Jokamiehen kiinniotto-oikeuden laajentaminen toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöön on perusteltua sen vuoksi, että muuten näihin tekoihin syyllistyneiden rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen vaarantuisi. Jos rikoksesta epäilty ei paljastuttuaan jäisi vapaaehtoisesti odottamaan paikalle kutsuttua poliisimiestä, teko yleensä jäisi selvittämättömäksi. Voidaan olettaa, että merkittävä osa toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytöstä kiinni jääneistä pyrkii välttämään asian selvittämistä. Kiinniotto-oikeuden laajentamisen tarvetta on tarkemmin perusteltu yleisperustelujen alajaksossa 3.2.

5 luku. **Etsintä**

10 §. *Henkilöntarkastuksen edellytykset.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö rikokseksi, jonka vuoksi epäillylle saadaan tehdä henkilöntarkastus.

Henkilöntarkastus olisi tarpeen, jos epäilty ei vapaaehtoisesti luovuta hallussaan olevaa toiselle kuuluvaa henkilötodistusta poliisimiehelle. Henkilötodistuksen saaminen pois epäillyltä voi olla tarpeen pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettua takavarikkoa varten. Tuolloin kysymys on siitä, että henkilötodistus voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakin viety. Henkilötodistuksella voi olla merkitystä rikoksen selvittämisen kannalta, vaikka sitä ei takavarikoitaisikaan.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Lakiehdotukset eivät sisällä säännöksiä, joiden nojalla voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä ja määr äyksiä.

3. Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006. Synyn valitulle ajankohdalle on se, että tuolloin tulee voimaan rikoslain uusi 8 luku, jota tässä esityksessä ehdotetaan laajasti muutettavaksi.

Rikoslain 8 lukuun ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi uusi 19 § eräiden säännösten ajallisesta soveltuvuudesta. Sen mukaan luvun 1 §:n 5 momenttia, 6 §:n 3 momenttia ja 1 §:n 5 momentissa tarkoitettujen rikosten osalta 6 §:n 4 momenttia sovellettaisiin rikoksiin, jotka on tehty 1 päivänä tammikuuta 1999 tai sen jälkeen. Nämä säännökset koskisivat eräiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten poikkeuksellista vanhentumista.

Rikoslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Pykälän 2 momentin mukaan, jos tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen. Mainittua pykälää koskevan hallituksen esityksen perustelujen (HE 44/2002 vp, s. 37) mukaan pykälän soveltamisalan kannalta merkitystä on esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumisaikojen muutoksilla. Näin ollen lähtökohteisesti rikoksen vanhentumiseen sovelletaan sen tekohetkellä voimassa ollutta vanhentumislainsäädäntöä, jollei tuomitsemishetken vanhentumislainsäädäntö johda vastaajan kannalta lievempään lopputulokseen.

Tässä esityksessä ehdotetaan poikkeamista rikoslain 3 luvun 2 §:n säännöksistä tavalla, joka joissakin tapauksissa johtaisi vastaajan kannalta tekohetken vanhentumislainsäädäntöä ankarampaan lopputulokseen. Rikoslain 3 luvun 2 §:n soveltaminen tarkoittaisi sitä, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten poikkeuksellisten vanhentumissäännösten vanhentumisaikaa pidentävät vaikutukset ilmerisivät vasta sen jälkeen, kun yli kymmenen vuotta on kulunut tammikuun 1 päivästä

2006, jolloin ehdotettu laki rikoslain muuttamisesta tulisi voimaan. Näitä rikoksia koskevilla vanhentumissäännösten muutoksilla pyritään, paitsi edistämään niihin syyllistyneiden saattamista rikosoikeudelliseen vastuuseen teostaan, myös korostamaan näiden rikosten erityistä paheksuttavuutta. Tavoitteiden mukaista on, että uusia vanhentumissäännöksiä voidaan soveltaa myös sellaisiin seksuaalirikoksiin, jotka on tehty ennen uuden lainsäädännön voimaantuloa.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityiseen vanhentumiseen liittyvät säännökset koskisivat voimassa olevan rikoslain 20 luvun rikoksia. Tämän vuoksi säännösten taannehtiva soveltaminen tulisi rajata rikoksiin, jotka on tehty nykyisen rikoslain 20 luvun voimassa ollessa eli 1 päivänä tammikuuta 1999 tai sen jälkeen. Rikoslain 20 luvun uudistamisen yhteydessä rikosnimikkeitä ja tunnusmerkistöjä muutettiin huomattavasti aikaisempiin verrattuna. Tästä taannehtivasta soveltamisesta olisi syytä säätää sen merkityksen korostamiseksi ja havainnollisuuden vuoksi poikkeuksellisesti rikoslain 8 luvussa eikä rikoslain muuttamisesta annettavan lain siirtymäsäännöksessä. Vanhentumissäännösten taannehtivasta soveltamisesta säätäminen katsotaan mahdolliseksi tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, mitä käsitellään seuraavassa säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa.

4. Säätämisyjärjestys

Rikoslain 8 luvun uuden 19 §:n mukaan eräisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä vanhentumissäännöksiä sovellettaisiin taannehtivasti vuoden 1999 alusta. Tämä johtaisi eräissä tapauksissa siihen, että rikos vanhentuisi pidemmän ajan kuluessa kuin se olisi vanhentunut tekohetkellä voimassa olleen lainsäädännön mukaan. Syyteoikeuden vanhentumisajan pidertyminen koskisi poikkeuksetta niitä rikoksia, joiden syyteoikeuden vanhentumisaika on rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kymmenen vuotta. Syyteoikeuden vanhentumisaika pitenisi myös törkeän raiskauksen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta silloin, kun teko on kohdistunut kahdeksaa

vuotta nuorempaan lapseen.

Syyteoikeuden vanhentumisajan pidentymisen vaikutus käytännössä yksittäiseen rikosasiaan riippuisi kuitenkin rikoksen ilmitulon ajankohdasta sekä rikosasian käsittelyyn eri viranomaisissa kuluvasta ajasta. Ennen vuotta 2006 tehdyistä teoistakin rikoksenteijöiden voi arvioida tulevan pääsääntöisesti saatetuksi vastuuseen tekohetkellä noudatettujen vanhentumisaikojen puitteissa.

Nyt lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumissäännöksiin ehdotetuilla muutoksilla pyritään rikoksenteijöiden vastuuseen saattamisen edistämisen lisäksi korostamaan näiden rikosten erityistä paheksuttavuutta. Molempia tavoitteita on omiaan korostamaan myös vanhentumissäännösten taannehtiva soveltaminen.

Sääntämisympäristöstä arvioitaessa on otettava huomioon laillisuusperiaatetta ja rikoslainsäädännön ajallista soveltuvuutta koskevat säännökset ja kansainväliset velvoitteet. Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Vastavat velvoitteet asettavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 7 artiklan 1 kappale sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 15 artiklan 1 kappale. Lisäksi viimeksi mainitun kappaleen mukaan, jos rikoksenteon jälkeen lailla säädetään sovellettavaksi lievempi rangaistus, rikoksenteijän tulee päästä tästä osalliseksi. Rikoslain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rikoslain 3 luvun 2 §:ssä säädetään lievemmän lain periaatteesta. Pykälän 1 ja 2 momentin mukaan rikokseen sovelletaan tekohetkellä voimassa ollutta lakia, jollei tuomitsemishetken laki johda lievempään lopputulokseen.

Pidempien vanhentumisaikojen taannehtiva soveltamista ei voida pitää perustuslain 8 §:ssä tai mainituissa ihmisoikeussopimusten kappaleissa tarkoitettujen kieltojen vastaisena menettelynä. Henkilöä ei tuomittaisi

teosta, joka ei ole ollut tekohetkenä rangaistava, eikä häntä tuomittaisi tekohetken lain mukaista rangaistusta ankarampaa rangaistukseen.

Rikoslainsäädännön ajallista soveltamista koskevan sääntelyn ja vanhentumislainsäädännön muuttumisen suhdetta on jouduttu harkitsemaan rikoslain uuden 8 luvun säätämisen yhteydessä. Hallituksen esityksessä HE 45/2001 vp ehdotettiin voimaantulosäänöstä, jonka mukaan tuomitsemisoikeuden vanhentuminen ja rangaistuksen raukaminen olisivat määräytyneet tekohetken lain mukaan silloinkin, kun uusi laki olisi johtanut lyhyempään vanhentumisaikaan ja näin ollen vastaajan kannalta mahdollisesti lievempään lopputulokseen. Tämä olisi siis tarkoittanut lievemmän lain periaatteen soveltamisesta luopumista näissä tapauksissa.

Hallituksen esityksessä katsottiin, että perustuslain 8 § ja ihmisoikeussopimukset eivät ole esteenä lievemmän lain periaatteesta luopumiselle (HE 45/2001 vp, s. 31). Esityksessä viitattiin siihen, että ihmisoikeustuomioistuin on (Coëme ym. v. Belgia, tuomio 22.6.2000) hyväksynyt rikoksen vanhentumisajan taannehtivan pidentämisen. Ihmisoikeustuomioistuin viittasi ratkaisussaan yleisesti tunnustettuun periaatteeseen siitä, että menettelyä koskevia muutoksia sovellettiin vireillä oleviin oikeudenkäynteihin, ellei toisin ole nimenomaan säädetty. Tilanteessa ei ollut loukattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan takaamia oikeuksia, koska artiklaa ei voitu tulkita niin, että se estäisi vanhentumisajan pidentämisen silloin, kun teot eivät olleet missään vaiheessa vanhentuneet. Hallituksen esityksessä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artiklan 1 kappaleessa asetetun lievemmän lain periaatetta koskevan velvoitteen soveltamisen ei katsottu koskevan vanhentumista koskevia norveja.

Hallituksen esityksen HE 45/2001 vp käsittelyn yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta (PeVL 27/2001 vp) ei pitänyt ehdotettua voimaantulosäänöstä ongelmallisena perustuslain 8 §:n eikä edellä mainittujen ihmisoikeussopimusten artikloiden kannalta. Perusteena oli se, että lain voimaantulosäänöksessä ei ehdotettu säädettäväksi rikoksen

tekohetkeä ankarammista rangaistuksista vaan rikoksen tekohetkellä voimassa olevista rikoksen vanhentumisajoista. Valiokunta ehdotti kuitenkin yhdenvertaisuusnäkökohtiin viitaten harkittavaksi lakiehdotuksen muuttamista niin, että ennen lain voimaantuloa tehdyn rikoksen absoluuttinen vanhentumisaika päättyy joko aikaisemman lain mukaisesti tai uuden lain mukaisen vanhentumisaajan mukaisesti siitä riippuen, kumpi on lyhyempi. Lopulta rikoslain uusi 8 luku säädettiin tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006, jotta vireillä olleet asiat ehditään käsittelemään loppuun ja jotta uudet säännökset tulevat sovellettaviksi ilman poikkeussään-

nöstä (LaVM 32/2002 vp).

Siitäkin huolimatta, että rikoslain uuden 8 luvun yhteydessä ei ollut kysymys vanhentumissäännösten taannehtivasta soveltamisesta, siinä esitettyjen kannanottojen, velvoittavien säännösten sanamuotojen ja edellä mainitun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomion perusteella katsotaan, että ehdotettu eräiden vanhentumissäännösten taannehtiva soveltaminen voidaan hyväksyä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 8 luvun 1 §:n 1 ja 4 momentti, 6 §:n 1 ja 3 momentti, 9 §, 10 §:n 1 momentti, 14 § ja 18 §:n 1 momentti, 25 luvun 5 §, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohta ja 5 §:n 1 momentin 5 kohta sekä 48 a luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 8 luvun 1 §:n 1 ja 4 momentti, 6 §:n 1 ja 3 momentti, 9 §, 10 §:n 1 momentti, 14 § ja 18 §:n 1 momentti laissa 297/2003, 25 luvun 5 § laissa 578/1995, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohta ja 5 §:n 1 momentin 5 kohta laissa 17/2003 ja 48 a luvun 7 § laissa 1067/2004, sekä

lisätään 8 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 297/2003, uusi 5 momentti ja 6 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 4 momentti, 8 lukuun uusi 12 a ja 19 §, 16 lukuun uusi 5 a § sekä 25 lukuun uusi 5 a ja 9 a § seuraavasti:

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu. Syyteoikeus ei vanhennu myöskään, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa.

Virkarikosten vanhentumisaika on kuitenkin vähintään viisi vuotta. Ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennussuojelurikoksen vanhentumisaika on kymmenen vuotta. Aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä annettun lain (300/1979) 28 §:ssä tarkoitettun, ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn ympäristön turmelemisen, törkeän ympäristön turmelemisen, ympäristörikkomuksen ja tuottamuksellisen ympäristön

turmelemisen vanhentumisaika on kolme vuotta. Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn kalastusrikoksen lyhin vanhentumisaika on kolme vuotta.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuolilyhteyteen.

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Oikeus tuomita rangaistus 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei vanhennu.

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Tuomittu rangaistus raukeaa, jos sitä kos-

keva tuomio ei ole tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen 2 tai 3 momentissa tarkoitettun ajan täyttymistä.

9 §

Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Menettämisseuraamusta ei saa tuomita, mikäli teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta. Menettämiskaavan lyhin vanhentumisaika on kuitenkin viisi vuotta. Jos menettämiskaava koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikosentekovälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämiskaava ei kuitenkaan vanhennu.

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus ja 1 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

12 a §

Tuomitun nuorisorangaistuksen raukeaminen

Nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmessa vuodessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.

14 §

Tuomitun menettämisseuraamuksen raukeaminen

Menettämisseuraamusta ei saa panna täytäntöön, kun kymmenen vuotta on kulunut lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Jos menettämisseuraamus koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikosentekovälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ei kuitenkaan raukea.

18 §

Viittaussäännös

Ehdollisen vankeuden raukeamisesta säädetään 2 b luvun 3 §:n 2 momentissa.

19 §

Eräiden säännösten ajallinen soveltuvuus

Tämän luvun 1 §:n 5 momenttia ja 6 §:n 3 momenttia sekä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettuihin rikoksissa 6 §:n 4 momenttia sovelletaan, jos rikos on tehty 1 päivänä tammikuuta 1999 tai sen jälkeen.

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

5 a §

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö

Joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä antaa oikeudellisesti merkityksellisen tiedon käyttämällä toisen henkilön henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista viranomaisen myöntämää todistusta, on tuomittava *toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytöstä* sakkoon.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

5 §

Lapsen omavaltainen huostaanotto

Jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 5 a §:ssä tarkoitettuna lapsikaappauksena, *lapsen omavaltaisesta huos-*

taanotosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

5 a §

Lapsikaappaus

Jos lapsen omavaltaisessa huostaanotossa

1) lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukatun lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne ja

2) lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä,

rikoksenteikijä on tuomittava *lapsikaappauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

9 a §

Toimenpiteistä luopuminen

Lapsikaappauksesta voidaan jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksenteikijä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos siihen on muu erityinen syy.

34 a luku

Terrorismirikoksista

1 §

Terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset

Joka terroristisessa tarkoituksessa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa jollekin valtiolle tai kansainväliselle järjestölle, tekee

5) törkeän pahoinpitelyn, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdერიoksen tai kaappauksen, on

tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi,

5 §

Terrorismin rahoittaminen

Joka suoraan tai välillisesti antaa tai lerrää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan

5) murhaa, tappoa, surmaa, törkeää pahoinpitelyä, vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa, törkeää ihmiskauppaa, panttivangin ottamista tai törkeää julkisrauhan rikkomista tai niillä uhkaamista, kun teko kohdistuu henkilöön, jota tarkoitetaan kansainvälisistä suojelua nauttivia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, kohdistuvien rikosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa (SopS 63/1978),

on tuomittava *terrorismin rahoittamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

48 a luku

Luonnonvararikoksista

7 §

Ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehty kalastusrikos ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkeminen

Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisestä saa tuomita vain sakkoo, jollei Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella ole toisin säädetty.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentin kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §	
Tällä lailla kumotaan nuorisorangaistuksesta 21 päivänä joulukuuta 2004 annetun lain (1196/2004) 6 §:n 4 momentti.	Tämä laki tulee voimaan	päivänä
	kuuta 20 .	

3.

Laki**pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 1 §:n 1 momentti ja 5 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 615/2002 ja 5 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 646/2003, seuraavasti:

1 luku	5 luku
Kiinnittäminen, pidättäminen ja vangittaminen	Etsintä
1 §	10 §
<i>Jokamiehen kiinniotto-oikeus</i>	<i>Henkilöntarkastuksen edellytykset</i>
Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö, lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingon teko tai lievä petos.	Sille, jota on syytä epäillä 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, 2) toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytöstä, 3) lievästä pahoinpitelystä, 4) näpistyksestä, lievästä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moot-

torikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murto-
välineen hallussapidosta,

5) lievistä vahingonteosta tai

6) lievistä petoksesta,

saadaan tehdä henkilöntarkastus takavari-
koitavan taikka väliaikaiseen hukkaamiskiel-
toon tai vakuustakavarikkoon pantavan esi-

neen tai omaisuuden löytämiseksi tai muu-
toin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi
olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .

Helsingissä 21 päivänä lokakuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Tuula Haatainen*

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 8 luvun 1 §:n 1 ja 4 momentti, 6 §:n 1 ja 3 momentti, 9 §, 10 §:n 1 momentti, 14 § ja 18 §:n 1 momentti, 25 luvun 5 §, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohta ja 5 §:n 1 momentin 5 kohta sekä 48 a luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 8 luvun 1 §:n 1 ja 4 momentti, 6 §:n 1 ja 3 momentti, 9 §, 10 §:n 1 momentti, 14 § ja 18 §:n 1 momentti laissa 297/2003, 25 luvun 5 § laissa 578/1995, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohta ja 5 §:n 1 momentin 5 kohta laissa 17/2003 ja 48 a luvun 7 § laissa 1067/2004, sekä

lisätään 8 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 297/2003, uusi 5 momentti ja 6 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 4 momentti, 8 lukuun uusi 12 a ja 19 §, 16 lukuun uusi 5 a § sekä 25 lukuun uusi 5 a ja 9 a § seuraavasti:

Vuoden 2006 alussa voimaan tuleva laki *Ehdotus*

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus-rangaistus, ei vanhennu.

Virkarikosten ja julkisyhteisön työntekijän rikosten vanhentumisaika on kuitenkin vähintään viisi vuotta. Ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennus-suojelurikoksen vanhentumisaika on kymmenen vuotta.

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus-rangaistus, ei vanhennu. *Syyteoikeus ei vanhennu myöskään, jos kysymyksessä on sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa tai törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa.*

Virkarikosten vanhentumisaika on kuitenkin vähintään viisi vuotta. Ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennus-suojelurikoksen vanhentumisaika on kymmenen vuotta. Aluksista aiheutuvan ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä annetun lain (300/1979) 28 §:ssä tarkoitettun, ulkomaiselta alukselta Suomen talous-vyöhykkeellä tehdyn ympäristön turmelemi-

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Oikeus tuomita rangaistus rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu.

Tuomittu rangaistus raukeaa, jos sitä koskeva tuomio ei ole tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen 2 momentissa tarkoitetun ajan täyttymistä.

9 §

Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Menettämisseuraamusta ei saa tuomita, mikäli teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta. Menettämiskaiksen lyhin vanhentumisaika on kuitenkin viisi vuotta. Jos menettämiskaiksen vaatimus koskee sellaista esinettä tai ainetta, jonka erityisen laadun tai ominaisuuksien vuoksi ja muut asiassa ilmenevät seikat huomioon ottaen on syytä varoa joutuvan rikolliseen käyttöön, menettämiskaiksen vaatimus ei vanhennu.

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Oikeus tuomita rangaistus 1 §:n 1 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ei vanhennu.

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Tuomittu rangaistus raukeaa, jos sitä koskeva tuomio ei ole tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen 2 tai 3 momentissa tarkoitetun ajan täyttymistä.

9 §

Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Menettämisseuraamusta ei saa tuomita, mikäli teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta. Menettämiskaiksen lyhin vanhentumisaika on kuitenkin viisi vuotta. Jos menettämiskaiksen vaatimus koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekovälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämiskaiksen vaatimus ei kuitenkaan vanhennu.

sen, törkeän ympäristön turmelemisen, ympäristörikkomuksen ja tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen vanhentumisaika on kolme vuotta. Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdyn kalastusrikoksen lyhin vanhentumisaika on kolme vuotta.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuolilyhteyteen.

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus ei raukea.

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus ja 1 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

(nuorisorangaistuksesta annetun lain 6 §:n 4 momentti)

12 a §

Tuomitun nuorisorangaistuksen raukeaminen

Nuorisorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmessa vuodessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.

14 §

Tuomitun menettämisseuraamuksen raukeaminen

Menettämisseuraamusta ei saa panna täytäntöön, kun kymmenen vuotta on kulunut lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Jos menettämisseuraamus koskee sellaista esinettä tai ainetta, jonka sen erityisen laadun tai ominaisuuksien vuoksi ja muut asiassa ilmenevät seikat huomioon ottaen on syytä varoa joutuvan rikolliseen käyttöön, menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ei kuitenkaan raukea.

14 §

Tuomitun menettämisseuraamuksen raukeaminen

Menettämisseuraamusta ei saa panna täytäntöön, kun kymmenen vuotta on kulunut lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Jos menettämisseuraamus koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekevälinetä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ei kuitenkaan raukea.

18 §

Viittaussäännös

Ehdollisen rangaistuksen raukeamisesta säädetään ehdollisesta rangaistuksesta annetussa laissa a (135/1976).

18 §

Viittaussäännös

Ehdollisen vankeuden raukeamisesta säädetään 2 b luvun 3 §:n 2 momentissa.

19 §

Eräiden säännösten ajallinen soveltuvuus

Tämän luvun 1 §:n 5 momenttia ja 6 §:n 3 momenttia sekä 1 §:n 5 momentissa tarkoitetuissa rikoksissa 6 §:n 4 momenttia sovelletaan, jos rikos on tehty 1 päivänä tammikuuta 1999 tai sen jälkeen.

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

5 a §

Toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö

Joka erehdyttääkseen yksityistä henkilöä antaa oikeudellisesti merkityksellisen tiedon käyttämällä toisen henkilön henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista viranomaisen myöntämää todistusta, on tuomittava toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytöstä sakkoon.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

5 §

Lapsen omavaltainen huostaanotto

Jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava *lapsen omavaltaisesta huostaanotosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

5 §

Lapsen omavaltainen huostaanotto

Jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava, *jollei teko ole rangaistava 5 a §:ssä tarkoitettuna lapsikaappauksena, lapsen omavaltaisesta huostaanotosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

5 a §

Lapsikaappaus

Jos lapsen omavaltaisessa huostaanotossa

1) lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukatun lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne ja

2) lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä,

rikoksentekeijä on tuomittava lapsikaappauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

9 a §

Toimenpiteistä luopuminen

Lapsikaappauksesta voidaan jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksentekeijä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos siihen on muu erityinen syy.

34 a luku

Terrorismirikoksista

1 §

Terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset

Joka terroristisessa tarkoituksessa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa jollekin valtiolle tai kansainväliselle järjestölle, tekee

5) törkeän pahoinpitelyn, ihmisyöstön, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen tai kaappauksen, on tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi,

1 §

Terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset

Joka terroristisessa tarkoituksessa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa jollekin valtiolle tai kansainväliselle järjestölle, tekee

5) törkeän pahoinpitelyn, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen tai kaappauksen, on tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

*Terrorismin rahoittaminen**Terrorismin rahoittaminen*

Joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan

Joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan

5) murhaa, tappoa, surmaa, törkeää pahoinpitelyä, vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa, *ihmisryöstöä*, panttivangin ottamista tai törkeää julkisrauhan rikkomista tai niillä uhkaamista, kun teko kohdistuu henkilöön, jota tarkoitetaan kansainvälistä suojelua nauttivia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, kohdistuvien rikosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa (SopS 63/1978),

5) murhaa, tappoa, surmaa, törkeää pahoinpitelyä, vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa, *törkeää ihmiskauppaa*, panttivangin ottamista tai törkeää julkisrauhan rikkomista tai niillä uhkaamista, kun teko kohdistuu henkilöön, jota tarkoitetaan kansainvälistä suojelua nauttivia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, kohdistuvien rikosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa (SopS 63/1978),

on tuomittava *terrorismin rahoittamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

on tuomittava *terrorismin rahoittamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi.

48 a luku

Luonnonvararikoksista

7 §

7 §

Ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehty kalastusrikos ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkeminen

Ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehty kalastusrikos ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkeminen

Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisestä saa tuomita vain sakkoa, jollei Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella ole toisin säädetty. *Tässä pykälässä tarkoitettuna kalastusrikoksen lyhin vanhentumisaika on kolme vuotta.*

Ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä kalastusrikoksesta ja kalastusrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisestä saa tuomita vain sakkoa, jollei Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella ole toisin säädetty.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

3.

Laki**pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 1 §:n 1 momentti ja 5 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 615/2002 ja 5 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 646/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingon-eko tai lievä petos.

1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on *toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttö*, lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingon-eko tai lievä petos.

5 luku

Etsintä

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Sille, jota on syytä epäillä

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta,

2) lievästä pahoinpitelystä,

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Sille, jota on syytä epäillä

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta,

2) *toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäytöstä*,

3) lievästä pahoinpitelystä,

Voimassa oleva laki

3) näpistyksestä, lievistä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murto välineen hallussapidosta,

4) lievästä vahingonteosta tai

5) lievästä petoksesta,

saadaan tehdä henkilöntarkastus takavari-koitavan taikka väliaikaiseen hukkaamis-kieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Ehdotus

4) näpistyksestä, lievästä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murto välineen hallussapidosta,

5) lievästä vahingonteosta tai

6) lievästä petoksesta,

saadaan tehdä henkilöntarkastus takavari-koitavan taikka väliaikaiseen hukkaamis-kieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .
